JUSTI LIPSII DE CONSTANTIA, LIBRI DUO

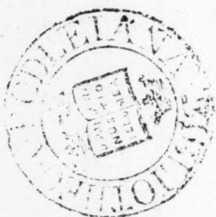
Qui alloquium præcipue continent in Publicis malis.

Editio ultima, & optimè correcta.

OXONII,
Typis *Will. Hall*, Anno Dom. 1663.

2

AD LECTOREM PRO CONSTANTIA MEA

Præscriptio.

QUOD *in iterata hac editione, iterum te alloquor, Lector, præter votum meum accidit, etsi non præter opinionem. Iudicia enim ista prævidi ante, imo prædixi. Negant satis pie hoc argumentum à me tractatum: negant locis aliquot satis vere. Parum pie ideo: quia Philosophum egisse tantum videor, inquiunt, nec inspersisse quæ potui & debui è libris sacris. Quæ admonitio valde mihi grata: velim & illis simplex meum & sine fuco responsum. Nam quod opertam pietatem ante omnia requirunt, amo: hoc tantum moneo, ut oculos prius serio intendant in finem meum & scopum. Si mihi Theologum agere propositum, aberravi: si Philosophum, cur culpant? Haurimus enim e lacunis, inquiunt, quæ liceat è purißimo*

 divinarum

divinarum literarum fonte. Hucne me vocant? At ego ex animo testor & respondeo, non aliam me viam salutis nosse, quam hanc quæ per unum illum & directum limitem ducat: ad quem tamen percurrendum, humanas etiam litteras laxamenti aliquid afferre censeam, imo adjumenti. Augustini consilium esse scio, quæ à Philosophis scripta sunt colligere, & in usum nostrum vindicare, possessoribus illis injustis erepta. *Hoc sequi volui, & peccavi? Peccassem, fateor, si purum hunc & mysticum religionis nostræ liquorem corrupissem veteri aliqua & olenti face. At contra institi: & sordentem per se, parumque mundam doctrinam, depurgare atque illustrare aggressus sum novo isto Sole Cui bono autem id non bonum? In pugna, equitum aut statarii militis præcipuam operam esse scimus: spernis ideo sagittarios & funditores? In domo exstruenda architecti maximam laudem & usum: tollesne operas igitur & administros? Idem hic cense, divinæ illæ litteræ veri roboris, veræ virtutis et constantiæ solidæ effectrices: nec tamen humanam prorsus Sapientiam sperne: eam dico quæ non se effert, sed servit placide & ancillatur. Lapides, cæmenta, calcem, ex veteri & diu lapso ædificio*

ficio illo Philosophiæ comparamus: ne invide lucellum hoc architecto, & patiare materiam hanc substerni saltem in fundamentis. At enim sacra illa meliora, nec verbis iis abstinendum fuit. Meliora fateor: sed adde etiam graviora. Lacertos meos expendo, & artus artesque libro: cur onus mihi imponi patiar, cui non sim ferendo? Theologis, id est, magnis altisque viris (& eximios multos hæc ætas tulit) magna ista & alta relinquo: mea cymba leget litus. Philosophum ego agam: sed Christianum. Nam de verbis, quid turbant? Non quo stilo ea scripta sint, sed quo sensu videant: nec an usitate, sed an vere. Si enim recti sensus: quid refert in re tam ardua, quo velo aut veste (modo non indecora) eos texerim? Si vani: convincant. Nempe boc ipsum volumus, aiunt: & quædam à te scripta non ex fide. De recta Ratione error, quam cum priscis illis exaggeras nimis & attollis. Egone? verbis fortasse illorum: sensu numquam meo. Nam ne ipse erres, uno verbo hoc testor: nullam me rectam puramque Rationem intelligere, nisi à Deo directam, nisi à fide illustratam. Sed quæ, malum, illegitima ista captio est, cum genere toto sententia bona sit, quærere in verbi unius aut alterius latebra calum-

 niæ

nix ansam? Ratio ipsa, & suis viribus, non ducit nos ad Deum, non ad verum: sed tamen ut in aqua aut pelvi defectum Solis intuemur, idque per Solis ipsius radios oblique & quodam flexu; sic in ista, res divinas. sed cave censeas aliter, quam per Deum ipsum. Iam de fato aut fatalibus, de impiis ob bonum punitis, si quid nimis exacui, aut ab aliis acutum arripui: itemque dolorem aut affectus si arcte nimis coërcui: velim ab æquo lectore æquiter legi & intelligi. quam ad rem præivimus nunc aliquot ad oram Notis. Mihi quidem mens ubique bona: & si alibi humana hæc lingua aut calamus titubavit, ne aspere quæso nimis luam. Sum enim ex iis, quibus Pietas in corde magis, quam in ore; quique factis exerceri eam acriter malim, quam verbis. Nec sæculum hoc satis mihi placet, (audebo dicere) quo nullum unquam feracius religionum fuit, sterilius pietatis. Quæ contentiones ubique? quæ rixæ? & cum omnia fecerint, cum cœlum & terram subtilis ingenii ala pervolarint; quid aliud, quam, cum Aristophanæo Socrate, ἀεροβατοῦσι. Habes, mi Lector, brevem præscriptionem nostram: quæ tamen æquo tibi nimia satis vel iniquo. Tecum cura moneo hortorque, ne avocent

&

& avertant animum à german Philosophiæ studio novi Domitiani isti: qui non eam solum (facultas modo & vires sint) sed in exilium pellant omnes bonas artes. Priscos illos potius Patres vide Græcos Latinosque. denso agmine à nobis omnes stant, & modestum Philosophiæ studium non ferunt in Christiano solum, sed inculcant et suadent. quorum auctoritatis scuto; satis me putem sine alia ulla ratione contra gigantes istos tectum. Nam Philosophiam cur uberius verbis laudem? Frustra. quia ut montium altitudo procul non apparet, sed cum accesseris; non item hujus splendor, nisi cum pernoscis. Pernosci autem sine Christiana veraque religione non potest: quam prælucentem si tollis: fateor ecce & clamo, ludibrium illa, vanitas, delirium est. Bene Tertullianus: Cui veritas cognita, sine deo? cui deus, sine Christo? *In qua sententia finio, et serio conquiesco. Velim tu mecum.*

Nobilibus

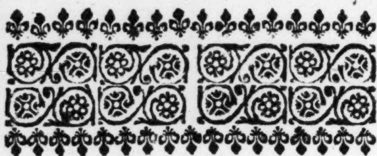
Nobilibus & Magnificis

CONSULIBUS
ET
SENATUI
POPULOQUE ANTVERPIENSI

JUSTUS LIPSIUS
dedico consecroque.

LIBROS istos quos de Constantia in mediis patriæ meæ turbis constanter scripsi & perscripsi: eos vobis dare dedicare mihi visum, urbis magnæ magni Senatores. Splendor vester me impulit, prudentia, virtus: humanitas etiam illa, quam coram sum expertus, propria vobis in bonos & eruditos. Nec, arbitror, pro ingrato erit munus. quod per se haud magnum, pondus ab animo meo accipiet: quia dedi quod, hoc quidem tempore, optimum maximumque habui

bui in omni meo litterario censu. Denique novitas etiam forsan aliqua illud commendaverit: quoniam nisi fallor, interclusam diu & spinis obsitam hanc Sapientiæ viam, sternere & munire aggredimur primi. quæ illa profecto est, quæ cum divinis litteris conjuncta, possit ducere ad Tranquillitatem & Quietem. Mihi certe animus gratificandi vobis, juvandi alios, non defuit. si vires: tam æquum est æquos vos adversum me esse, quam ego adversus magnum illum Deum sum: quem scio non uni omnia dedisse. Valete.

AD LECTOREM DE CONSILIO MEO SCRIPTIONIS & fine.

NIHIL *me fugit, Lector, in novo hoc scribendi genere, nova mihi judicia parata & censuras; sive illorum, quos percutiet inopinata hæc Sapientiæ professio ab eo, quem amœnioribus tantum litteris censebant operatum: sive aliorum, quibus vilescet & pro levi erit; quidquid in hoc studio aut stadio sudabitur post antiquos. Quibus utrisque ut breviter respondeam, mea interest, imo etiam tua. Ac primi quidem*

dem illi duabus diversissimis rebus peccare mihi videntur. Incuria & Cura. Hac, quod in aliena studia actionesque ultro inquirendum sibi censeant: illa, quod inquirant tamen parum intente aut diligenter. Vt enim ipse ius me indicem; numquam ita colles illi fontesque Musarum totum me ceperunt, ut non oculos identidem mentemque reflexerim ad severiorem istam Divam. Philosophiam dico. cujus studia jam tum à puero ita mihi placuere, ut peccare juvenili quodam ardore viderer, & fræno atque inhibitione fuerim coërcendus. Sciunt præceptores mei, qui in Vbiis: excussos mihi velut per vim libros omnes è manibus, & scripta etiam Commentariosque ereptos, quos laboriose confeceram ex omni interpretum classe. Nec mutavi sane postea. & in omni hoc studiorum cursu, si non recto rigore & linea, tamen flexu tetendisse me scio ad illam Sapientiæ metam. Nec id ea via, qua hic philosophantium vulgus, qui in spinis argutiarum aut laqueis quæstionum male dediti, non aliud quam subtili quodam disceptationum filo texunt eas & retexunt. Hærent in verbis, aut captiunculis; & ætatem totam in

aditu

aditu Philosophiæ versantur, adyta ejus numquam vident. Habent eam ut oblectamentum, non ut remedium: et instrumentum vitæ maxime serium, vertunt in ludum quemdam nugarum. Quis eorum mihi de moribus quærit? quis adfectus temperat? quis timori, quis spei metam ponit aut modum? Quin adeo ad Sapientiam spectare hæc non arbitrantur: ut aliud aut nihil agere eos censeant, quid id agunt. Itaque vitam eorum, sive judicia, si vides: nihil vel in ipso vulgo reperias, quod ad illam attinet, spurcius; stultius, quod ad ista. Scilicet ut vinum, quo nil salubrius, quibusdam in venenum est: sic istis Philosophia, qua abutuntur. At mihi alia mens. qui navim semper avertens ab illis argutiarum salebris, velificationem nem omnem direxi ad unum tranquillæ mentis portum. Cujus studii mei primum nec fallax specimen esse volui hos libros. Sed enim, inquiunt alteri, melius & uberius ista veteres. Quædam ex istis, fateor: abnego, quod universa. Si de moribus aliquid adfectibusque carptim post Senecam, & divinum illum Epictetum, scribam:

bam: me quoque judice, parum cordis habeam aut frontis. At si ea quæ ne attigerunt quidem illi, aut quisquam (fidenter enim ea adfirmem) ex antiquis: quid fastidiunt aut carpunt? Solatia malis publicis quæsivi, quis ante me? Rem sive ordinem videant: mihi ea debere fatebuntur, & de verbis ipsis (fas dicere) non ea nobis inopia, ut cuiquam supplicemus. Denique hoc sciant: alia pluria aliis mihi scripta; hunc librum præcipue mihi: illa famæ: at hæc saluti. Quod olim alte & acute quispiam, id hic vera voce proclamo: Satis mihi pauci lectores, satis est unus, satis est nullus. *Id tantum peto, ut quicumque hæc tangent, cognoscendi animum adferant, et simul ignoscendi. Vt sicubi forte lapsus sim, præsertim cum locos illos altiores conatus scandere de Providentia, justitia, Fato: condonent. quia nusquam certe malitia aut pertinacia est, sed humana saltem imbecillitas et caligo. Denique ab iis docear: faxo, ut nemo tam promptus ad monendum sit, quam ego ad mutandum. Cætera vitia naturæ meæ non demo aut minuo:*

per-

pertinaciam et contentionum studium serio deprecor, ab ea et detestor. Salve mi Lector, quod utinam per hunc librum in parte tibi sit!

JUSTI

JUSTI LIPSII DE CONSTANTIA LIBER PRIMUS.

CAPUT I.

Præfatio, & introductio. querela item aliqua de Belgarum turbis.

ANTE annos aliquot cum Viennam Austriæ iter haberem, fugiens patriæ meæ turbas; deflexi, non sine deo duce, ad *Eburonum urbem, quæ nec longè à via; & in qua amici, quos salutare more suadebar & amore. Inter eos Carolus Langius, vir (sine fraude aut ambitione dicam) optimus doctissimusque Belgarum. Qui cum me hospitio excepisset; non omni solum comitate & benevolentia id temperavit, sed eo genere sermonum qui utiles imo salutares mihi in omne ævum essent. Ille enim fuit ille vir, qui oculos mihi aperiret, detersa vulgarium aliquot opinionum nube: ille, qui viam ostenderet, qua sine ambage pervenirem, ut cum Lucretio loquar, ad illa

Edita doctrina ſapientûm templa ſerena.

Nam cum poſt meridiem fervido ſole (præceps enim jam menſis Junius erat) domi ejus in atrio inambularemus: quæſivit, ut ſit blandius de itinere meo & ejus cauſſis. Cui cum ego de turbis Belgarum, de inſolentia Præfectorum & militum, libere & vere multa dixiſſem: addidi poſtremo, prætexi à me aliam, ſed hanc intimam eſſe diſceſſus mei cauſam. Quis enim Longi, inquam, tam firmo & tam ferreo pectore, qui diutius ferendis iis malis ſit? Jactamur jam tot annos, ut vides, bellorum civilium æſtu: &, ut in undoſo mari, non uno vento agitamur turbarum ſeditionumque. Otium mihi cordi & quies? tubæ interpellant, & ſtrepitus armorum. Horti & rura? miles & ſicarius compellit in urbem. Itaque certum mihi Langi, relicta hac infeſta & infauſta Belgica (ignoſcat mihi Genius patriæ) γῆν πρὸ γῆς, ut ille ait; & quovis terrarum fugere ---- *ubi nec Pelopidarum facta neque nomen audiam.* Langius admirans & velut excitatus, Itane tu Lipſi, inquit; abeas à nobis? A vobis, inquam, aut certe ab hac vita. Quod enim malorum iſto-

rum

rum effugium, nisi in fuga? Nam ut videam ista cottidie & feram, non possum Langi: nec chalybs aliquis mihi circa pectus. Suspiravit ad hunc sermonem Langius, &, Infirme adolescens, inquit, quæ hæc mollities est? aut quæ tua mens salutem quærentis in fuga? Turbat & æstuat patria tua, fateor: sed quæ non hodie pars Europæ? Ut vere illud Aristophanæum possis augurari:

— τὰ δ' ὑπέρτερα νέρτερα θήσει
Ζεὺς ὑψιβρεμέτης.

Itaque non patria fugienda, Lipsi: sed Adfectus sunt: & firmandus ita formandusque hic animus, ut quies nobis in turbis sit, & pax inter media arma. Ego satis juveniliter, Imo deserenda illa Langi, inquam: certè enim audita mala levius ad animum accident, quàm visa, & simul ponemur ipsi extra tela, quod dicitur, & pulverem hujus agonis. Homerum non audis callide monentem,

Ἐκ βελέων· μή πού τις ἐφ' ἕλκεϊ ἕλκος ἄρηται?

CAP. II.

Peregrinationem non facere ad internos morbos. indicinam eam esse, non medicinam. nisi si forte in levi quodam & primo affectuum motu.

LANGIUS moto leviter capite, Audio, inquit: mallem tu Sapientiæ vocem & Rationis. Nam hæ, Lipsi, quæ te involvunt, Nebulæ & nubeculæ sunt à fumo Opinionum. Itaque ut cum Diogene dicam, λόγῳ tibi hic opus non βρόχῳ, radio inquam illo, qui caliginem tui capitis illustret. Patriam ecce desertum is: sed dic serio, illam cum fugies, te quoque effugies? Vide ne contra sit, & tecum atque in pectore isto circumferas fontem fomitemq; tui mali. Vt ii qui febriunt, jactant se inquiete & versant & lectum subinde mutant vana spe levamenti: in eadẽ causa nos, qui terram terra frustra mutamus, ægri scilicet mentis. Aperire enim hoc est morbum, non tollere: fateri internum hunc calorem, & non mederi. Eleganter Romanus sapiens: * *Proprium est ægri nihil diu pati, & mutationibus ut remediis uti. Inde peregrinationes suscipiuntur vagæ, & littora pererrantur; & modo mari se, modo terra experitur præsentibus*

præſentibus ſemper infeſta levitas. Itaque fugitis magis turbas quam vitatis. Vt cerva illa apud Virgilium,

Quam procul incautam nemora inter Creſsia fixit
Paſtor agens telis :
--- illa fuga ſilvas ſaltuſque peragrat Dictæos.

fruſtra : .quia ut idem poeta addit,

hæret lateri lethalis arundo: ita vos, qui telo hoc adfectuum penitus perculſi, non id excutitis: ſed migratione transfertis. Qui crus ſibi aut brachium fregit, non currum aut equum poſcit, ut opinor, ſed chirurgum: tua quæ vanitas qui internam hanc plagam motu ſanare te poſtulas & diſcurſu? Animus enim certe eſt, qui ægrotat: & omnis hæc exterior imbecillitas, deſperatio, languor, orta ab uno fonte, quod jacet ille & languet. Sceptrum abjecit princeps divinaque pars: & eo vilitatis lapſa eſt, ut ſponte ſerviat ſuis ſervis. Dic, locus hic quid faciet aut motus? Niſi forte regio aliqua eſt, quæ metus temperet, quæ ſpes refrænet, quæ malam hanc ſaniem educat, quam alte imbibimus, vitiorum. Atqui nulla eſt nec in inſulis ipſis beatorum. aut ſi eſt ; oſtende, & omnes il-

luc agmine facto imus. Sed motio ipsa & mutatio, inquis habet eam vim: & recreat attollitque jacentem animum cottidiana illa conspecta novitas morum, hominum, locorum. Lipsi erras. Nam ut quod res est serio dicam peregrinationem non usque eo deprimo, ut nihil ei in hominem & in adfectus dem juris. Imo habeat. sed hactenus ut lævia tædia quædam animorum & velut nauseas tollat: non tollat morbos, qui altius penetrarunt, quam ut externa ulla medicina huc pertingat. Cantus, vinum, somnus * commotiunculas illas primas non raro sanarunt iræ, doloris, amoris: at nunquam ægritudinem, quæ radices egit & fixit pedem. Idem hic est: & peregrinatio fortasse leves quosdã languores sanabit, non sanabit veros. Hærent enim primi illi motus, orti à corpore, quodammodo adhuc in corpore, aut certe in summa, ut sic dicam, animorũ cute: ideoque non mirum, si quamvis levi spongia abstergeantur. non ita inveterati illi adfectus. quibus sedes imo regnum in ipsa animi mente. Cum diu multumque erraveris, cum terram omnem & mare circulatus fueris: nullo eos mari elues, obrues nulla

terra,

terra. Sequentur te: & post peditem *equitemque sedebit*, ut cum poeta loquar, *atra cura*. Socrates interroganti cuidam, *quid ita peregrinatio sibi non profuisset?* scite respondit, *Non enim te deseruisti*: simile hic dixerim, & quocumque fugies corruptum corruptoremque animum, tecum habebis comitem non bonum. Atque utinam comitem! sed vereor ut ducem: quia non sequentur te adfectus tui, sed trahent.

CAP. III.

At veros animi morbos non tolli eâ, non minui: imo per eam recrudescere. Animum esse qui in nobis ægrotet: eique remedium à sapientia & Constantia petendum.

NON avocat igitur, inquis, etiam à veris malis peregrinatio? non campi illi conspecti, & flumina, & montes, ponunt te extra doloris tui sensum? Avocant fortasse interdum & ponunt, sed nec in longum, nec in bonum. Vt pictura, quamvis egregia, oculi non diu delectantur: sic omnis ista hominum locorumque varietas novitate nos capit, sed ad breve tempus. Aberratio hæc aliqua à malis est, non fuga: nec solvit peregrinatio dolo-

doloris hanc catenam, sed laxat. Quid autem istud me juvat, si lucem paulisper video, in arctiorem mox carcerem compingendus? Ita profecto est: insidiantur animo externæ hæ omnes voluptatates, & specie juvandi magis lædunt. Vt medicamenta minus valida non extrahunt humorem noxium, sed movent: sic vana hæc delectatio irritat in nobis fluctum illum cupidinum & adauget. Non diu enim à se aberrat animus: sed vel invitus domum mox compellitur, & in vetus contubernium malorum. Illa ipsa oppida conspecta & montes, reducent te cogitatione in tuam patriam: & inter media gaudia videbis aliquid sive audies, quod sensum refricet tui doloris. Aut si paulisper quiesces: brevis ille velut somnus erit: & mox experrecto tibi eadem aut major febris. Crescunt enim interpellatæ quædam cupidines, & vires capiunt ex intervallo. Mitte igitur, Lipsi, vana hæc, imo noxia: nec remedia, sed venena: vera illa potius admitte & severa. Solem solumque mutas? imo animum, quem male Adfectibus mancipasti, subtractum legitimæ dominæ Rationi. Ab illo corrupto hæc desperatio est, ab illo vitiato

hic languor. Illum mutes oportet non locum: & efficere non ut alibi sis, sed ut alius. Tu fertilem illam Pannoniam videre nunc ardes, & fidam fortemque viennam, & regem fluviorum Danubium, & tot mira & nova, quæ suspensa aure bibant audientes: sed quanto melius, si idem hic tibi ad Sapientiam impetus & cupido? si penetres in feraces illius campos? si fontes humanarum perturbationum inquiras? si valla & arces exstruas, quibus arceas & defendas cupidinum insultus? Hæc enim vera morbi tui remedia: cætera omnia, panni & fomenta. Nihil te abitio ista juvabit: nihil

evasisse tot urbes
Argolicas, mediosque fugam tenuisse
per hostes:

hostem reperies apud te, & in isto (pectus mihi concutiebat) penetrali. Quid refert, ad quam pacata loca veneris? bellum trahis tecum, ad quam quieta? turbæ circum te, imo in te sunt. Pugnat enim pugnabitq; secum semper discors hic animus, appetendo, fugiendo, sperando, desperando. Atque ut ii qui per timorem terga vertunt, magis exponunt se periculo intectos

tectos

tectos & aversos : sic errones & tirones isti, quibus cum affectibus nunquam pugna fuit, sed tantum fuga. At tu, adolescens, si me audies, stabis: & gradum firmabis contra hunc doloris hostem. CONSTANTIA enim tibi ante omnia opus : & victor aliquis pugnando evasit, nemo fugiendo.

CAP. IV.

Definitiones Constantiæ, Patientiæ, Rectæ rationis, opinionis. Item Pervicacia quid à Constantia differat & abeat : & à Patientia Abjectio.

SErmonibus iis Langii erectior aliqua parte ego, Alta & præclara hæc tua monita, inquam: & jam stare conor & adsurgere, sed, ut ii fere qui in somnis laborant, vano nisu. Revolvor enim Langi, nequid mentiar, identidem ad meam terram : & hærent fixæ animo publicæ privatæque curæ. Tu, si potes, pelle malas avesq; quæ me lancinant : & vincla solicitudinum deme, quibus in hoc Caucaso lente ligor. Langius vultu alacri, Ego vero demam, inquit : & novus Hercules solvam hunc Prometheum. Attende tantum, & intende. Ad Constantiam te vocavi, Lipsi, & in ea spem & præsidium posui tuæ salutis. Ea igitur ante omnia

te omnia nobis cognoſcenda eſt. CONSTANTIAM hic appello, *Rectum & immotum animi robur, non elati externis aut fortuitis, non depreſsi.* Robur dixi; & intelligo firmitudinem inſitam animo, non ab Opinione, ſed à judicio & recta Ratione. Excluſam enim ante omnia volo Pervicaciam (ſive ea * melius Pertinacia dicitur:) quæ & ipſa obſtinati animi robur eſt, ſed à ſuperbiæ aut gloriæ vento: & robur etiam duntaxat in una parte. Deprimi enim haud facile tumidi iſti & pervicaces poſſunt, facillime attolli: non aliter quam culleus, qui vento inflatus ægre mergitur, ſupereminet autem & exſilit ſua ſponte. Talis enim iſtorum ventoſa hæc durities eſt: cui origo a ſuperbia ut dixi, & nimio pretio ſui. igitur ab Opinione. At Gonſtantiæ vera mater, Patientia & demiſſio animi eſt. quam definio *Rerum quæcunque homini aliunde accidunt aut incidunt voluntariam & ſine querela Perpeſsionem.* Quæ recta ratione ſuſcepta, una illa radix eſt, qua altitudo pulcherrimi hujus roboris nixa. Caue enim & hic Opinio tibi imponat: quæ Patientiæ loco Abiectionem ſæpe & torporem quendam

animi marcentis ſuggerit: vere vitium, & cui origo à Vilitate ſui. Virtus autem media via ingreditur; & caute cavet, nequid in actionibus ſuis deficiat, aut excedat. Dirigit enim ſe ad unius Rationis trutinam: & illam habet examinis ſui velut normam & obruſſam. Eſt autem recta Ratio non aliud quam *De rebus humanis diviniſque* (quatenus tamen eæ ad nos ſpectant) *verum judicium ac ſenſus*. Opinio huic contraria, *De iiſdem futile judicium ac fallax*.

CAP. V.

Ratio & Opinio unde originem habeant. utriuſque vires & effectus. Alteram ad Conſtantiam ducere, alteram ad Levitatem.

SED qaoniam è duplici hoc velut capite (Opinionis ſentio & Rationis) non robur ſolum aut infirmitas animi oritur, ſed omnes in hac vita laudes aut culpæ: pro bono utilique facturus mihi videor, ſi de utriuſque origine & natura uberius paullo dicam. Vt enim lana priuſquam ultimum colorem combibat, ſuccis quibuſdam aliis præparanda & imbuenda eſt: ſic prædictionibus iſtis tuus Lipſi animus, priuſquam eum

hac

hac Constantiæ purpura serio tingam. Quod igitur te non fugit, duæ in homine partes; Anima & Corpus. illa nobilior, quæ spiritum ignemque refert: hæc vilior, quæ terram. Iuncta ista inter se sed concordia quadam discordi: nec facile inter eas convenit, utique cum de imperio agitur aut servitute. Regere enim utraque vult, & magis illa quæ non debet. Terra attollere se supra ignem suum conatur, & cœnum hoc supra cœlum. Hinc in homine dissidia, turbæ, & veluti adsidua quædam velitantium inter se partium pugna. Cui duces & tanquam imperatores, Ratio & Opinio. Illa pro anima, & in anima: hæc pro corpore & in eo pugnat. Rationi origo à cœlo, imo à deo est: & magnifice eam Seneca celebravit, *Patrem in homine * divini spiritus mersam*. Est enim hæc eximia illa intelligendi judicandique vis: quæ, ut anima perfectio hominis, sic ipsa anima est. Græci eam Νȣ̃ν dixere, Latini Mentem, aut etiam junctim Animi mentem. Non enim tota anima, ne aberres, recta ratio est: sed quod in ea uniforme, simplex, immixtum, secretum ab omni fæce & lentore; quodque, ut verbo dicam,

ſiderium in ea & cœleſte. Nam ipſa anima, quamquam labe corporis & contage ſenſuum graviter corrupta & infecta ſit: tamen veſtigia quædam ortus ſui alte retinet, & clare in ea ſcintillantes reliquiæ primi illius purique ignis. Hinc iſti etiam in malis projectiſque hominibus conſcientiæ ſtimuli; hinc flagella interna & morſus: hinc approbatio melioris vitæ extorta invitis. Premi ſcilicet ſanior illa ſanctiorque pars poteſt, non poteſt opprimi, & tegi urens illa flamma, non extingui. Emicant enim ſemper ſubſiliuntque illi igniculi, qui in his tenebris illuſtrant, in his ſordibus depurgant, in his ambagibus dirigunt, & ad Conſtantiam ducunt & Virtutem. Atque ut heliotropium, & flores quidam ingenio ſuo ſemper ad ſolem: ſic Ratio ad deum obverſa eſt, & originem ſui. Firma in bono & immota: unum idemque ſentiens: unum idemque appetens aut fugiens: recti conſilii, recti judicii fons & ſcaturigo. Cui parere, imperare eſt: & ſubjici, præeſſe rebus omnibus humanis. Domuit enim cupidines & exuberantes animi motus quiſquis hanc audiit: & in omnibus vitæ labyrinthis tutus ab

errore

errore qui hanc ſequitur ut Theſeium filum. Deus ipſe per hanc ſui imaginem ad nos venit, imo quod propius eſt, in nos: & recte ille quicunque dixit, *Bona mens ſine Deo nulla eſt.* At ſequens illa & non ſana pars (Opinionem dico) originem ſuam Corpori, id eſt terræ debet: eoque nil niſi eam ſapit. Corpus enim etſi per ſe immobile & exſenſum, tamen vitam motumque ab anima ſumit: & viciſſim animæ imagines rerum ſubjicit, per ſenſum feneſtras. Ita velut communio quædam & ſocietas coita inter animam & corpus: ſed communio, ſi exitum attendis, animæ non bona. Abducitur enim paulatim per eam è ſuo faſtigio: addicitur miſceturque ſenſibus: et ex impuro hoc cœtu Opinio in nobis naſcitur; quæ non aliud quam Rationis vana imago & umbra. Cujus vera ſedes Senſus: origo, Terra. ideoque abjecta & vilis non erigitur, non attollitur, nec altum aliquid aut æthereum ſpectat. Vana eadem, incerta, fallax, male conſulens, male judicans, Conſtantia imprimis animum ſpoliat & veritate. Hoc cupit hodie, cras ſpernit: hoc probat, hoc damnat: nihil judicio, ſed

corpori sensibusque gratificans omnia & indulgens. Atque ut oculus, qui per nebulam aut aquam inspicit, res metitur falso modo: sic animus qui per opinionis nubem. Hæc homini, si consideras, malorum mater: hæc auctor iu nobis confusæ & perturbatæ vitæ. Quod curæ nos exerceant, ab hac est: quod adfectus distrahant, ab hac: quod vitia nobis imperent, ab ista. Itaque ut ii qui Tyrannidem sublatam è civitate volunt, tollunt ante omnia evertuntque arcem: sic nobis, si serio ad Bonam mentem pergimus, dejiciendum castellum hoc opinionum. Fluctuabimur enim cum iis semper suspensi, queruli, turbidi non Deo, non hominibus satis æqui. Vt navis vacua & inanis circum agitur in mari omni vento: sic in nobis vaga illa mens, quam pondus & tamquam saburra Rationis non stabilivit.

CAP. VI.

Constantiæ laus, & seria ad eam exhortatio.

OPinionis igitur comes, Lipsi, levitas est ut vides: propriumque ejus, mutare semper pœnitere. at Rationis, Constantia: ad quam induendam animo, serio te hortor. Quid abis

ad

ad vana aut externa? hæc eſt ſola illa Helena, quæ verum iſtud legitimūque Nepenthes propinet, in quo oblivio curarum & dolorum. Quod ſi ſemel dimiſiſti & imbibiſti; altus contra omnem caſum & erectus, uno tenore æquabilis, nec ut in lance propendens aut dependens, magnum illud Deoque proximum tibi vindicabis, Non moveri. Vidiſtin in ſcitis & ſcutis quorundam hodie regnum ſublime & invidendum illud, *Nec ſpe nec metu*? in te conveniet: qui vere rex, vere liber, ſoli Deo ſubjiciere, immunis à jugo Adfectuum & Fortunæ. Ut fluvii quidam per media maria tranſire dicuntur, & ſervare ſuam undam: ſic tu per tumultos circumfuſos, ut ſalſedinem nullam trahas ex hoc pelago mœrorum. Iacebis? Conſtantia te attollet. Vacillabis? ſuſtinebit. Ad lacum properabis vel ad laqueum? ſolabitur & reducet à limine mortis. Tu eripe tantum & erige te, & navim flecte ad hunc portum: ubi ſecuritas, ubi pax habitat: in quo perfugium aſylumque à turbis & à curis. Quem ſi bona fide ſemel tenueris; turbet ſolum patria tua ſed ruat, ſtabis ipſe inconcuſſus. Nimbi circum te cadant,

& fulmina & tempeſtas : clamabis vera magnaque voce,

mediis tranquillus in undis.

CAP. VII.

Quid ſit & quotuplex quod Conſtantiam turbet. Bona & mala externa eſſe. Mala autem duplicia, Publica & Privata: ex iis gravia & periculoſa maxime videri Publica.

HÆc cum dixiſſet Langius voce et vultu acrior quam ſolebat. me quoq; ſcintilla corripuit boni ignis. & Ni pater, inquam, (vere non blande ſic te appellem) duc me quo voles & doce, corrige & dirige. habes ægrum paratum ad omnem medicinam, ſive tu ferrum cogitas ſive ignem. Imo utrumque pariter, ait Langius. quia & alibi ſtipulæ exurendæ inanium opinionum ſunt, & alibi ſtirpes adfectuum excidendæ ab radice. Sed ambulamuſne etiam? an potior commodiorque nunc ſeſſio? Seſſio inquam ego. æſtuare enim jam incipio non ab una cauſa, Cumque ſellas Langius ferri & poni in eodem atrio juſſiſſet, & juxtim eum aſſediſſem; ille paullum ad me obverſus, iterum ſic cœpit. Ieci hactenus velut fundamenta Lipſi, quibus commode & tute inædificaretur

fu urus

futurus ſermo: nunc, ſi placet, accedam propius, & cauſas doloris tui inquiram & manu, quod aiunt, tangam tuum ulcus. Duo ſunt, quæ arcem hanc in nobis Conſtantiæ oppugnant, Falſa bona, Falſa mala. Vtraque ſic appello, *Quæ non in nobis ſed circa nos, quæque interiorem hunc hominem, id eſt, animum, proprie non juvant aut lædunt.* Itaque bona aut Mala ea, re & ratione non dicam; fatebor opinione eſſe & communi quodam vulgi ſenſu. In priori claſſe numerant, Opes Honores, Potentiam, ſanitatem, Longævitatem. in poſteriore, Inopiam, Infamiam, Impotentiam, Morbos, Mortes; & ut verbo uno complectar, quidquid aliud fortuitum aut extremum. Ab duplici iſto ſtirpe quatuor illi capitales in nobis Adfectus orti, qui continent & conterunt vitam omnem humanam, Cupiditas, & Gaudium; Metus & Dolor. E quibus, priores duo bonum aliquod opinabile reſpiciunt, exque eo nati: poſteriores, malum. Lædunt omnes turbantque animum, & niſi provides, dejiciunt de ſuo ſtatu; ſed non uno tamen modo. Nam cum quies ejus & Conſtantia tanquam in æquabili quadam trutina

ſit:depellunt cum ab hoc libramento, illi attollēdo;hi deprimendo. Sed falſa Bona & elationem nunc omitto (non enim is tuus morbus)ad falſa mala venio,quorũ agmen iterum duplex Sunt enim publica, ſunt privata. Publica deſigno & definio, *Quorum ſenſus uno eodemque tempore ad plures pertinet.* Privata, *Quorum ad ſingulos.* Inter illa cenſeo, Bellum, Peſtem, Famem, Tyrannidem, Cædem ; & quæ alia foras & in commune ſpectant. Inter iſta, Dolorem, Inopiam, Infamiam, *M*ortem ; & ſi quid velut domo clauſum, in uno ſinguloque homine conſideramus. Cauſa mihi ita diſtinguendi non vana. quia revera aliter is luget & alio quodam ſenſu, qui cladem patriæ, qui exſilium exitiumque multorum ; quam qui unius ſuum. Adde quod ex utriſque alii atque alii morbi. ſed niſi fallor,graviores ex primis ; certe pertinaciores. Publicis enim malis obnoxii plerique noſtrum ; ſive quia impetu & turba ingruunt, ac conferta velut acie obruunt reſiſtentem ; ſive magis, quod ambitione quadam blandiuntur,& ægritudinem ex iis innaſci animis non agnoſcimus ſæpe , non ſentimus. Ecce privato dolori quiſquis

quis ſuccubuit, fateatur vitium & imbecillitatem neceſſum eſt, etiam ſi non emendet, (quæ enim defenſio?) atqui huic adeo de labe aut lapſu ſæpe non fatetur, ut ſit qui jactet etiam & cenſeat pro laude; Pietas enim & Miſeratio dicitur; & quantulum abeſt, ut inter virtutes imo numina conſecretur publica, hæc Febris? Poetæ & Oratores paſſim dilaudant & inculcant fervidum amorem patriæ; nec prorſus exculco ego, ſed temperandum eum moderandumque eſſe cenſeo & ſciſco. Revera enim vitium eſt, intemperies eſt, et animi à gradu dejectio ac lapſus. Sed et gravis morbus parte alia, quia non unus in ea dolor, ſed confuſe Tuus et Alienus. Atque Alienus item duplex, cauſſa Hominum, cauſſa Patriæ. Vt id quod ſubtilius dici et dividi à me videtur, capias ſub exemplo; ecce Belgica tua nunc premitur non una clade, et circumplexa eam undique civilis hujus belli flamma. videas paſſim agros vaſtari, diripi; opida incendi, everti; homines capi, cædi; matronas pollui, virgines imminui; et quæ alia comitari amant bello. Nonne hic tibi dolor? dolor. ſed varius & diviſus, ſi inſpicis; quia ſimul et te luges

ges, & cives, & patriam ipſam. In te, damna; in civibus varium caſum, & occaſum; in patria converſionem e-verſionemq; ſtatus. Alibi habes quod clames, *Me miſerum!* alibi,

-- tot cives mei
Mandatā hoſtili peſtē oppetiiſtis manu.

alibi denique, *O pater, ô patria!* Vt qui his non moveatur, & in quem cuneus ac cumulus nihil poſſit ingruentium tot malorum: aut valde ſiccum & ſapientem eum eſſe oporteat, aut valde durum.

CAP. VIII.

Mala publia oppugnata, ſed ante omnia tres adfectus coerciti exque iis hoc Capite ambitioſa quædam Simulatio: qua homines Mala propria ut Publica lugent.

QVID eſt Lipſi? ſatin' ut prævaricari Conſtantiæ meæ videor, & cauſſam adhuc agere tui doloris? Sed feci, quod animoſi & fidentes Imperatores: elicui in campum & in aciem omnes tuas copias, cum quibus ſtrenue nunc confligam. Sed velitatione quadam prius, deinde aperto Marte & velut collatis ſignis. Inter velitandum, autem tres mihi Adfectus primo pedato (ut cum anti-quis

quis loquar) proferendi sunt, Constantiæ nostræ valde adversi: Simulatio, Pietas, Miseratio. Atq; illa equidē prius. Negas te ferre mala publica, ea dolori tibi esse, imo morti. Satin' serio adfirmas? an fraus hic aliqua & fucus? Ego commotior, imo serio tu hoc rogas? inquam; an rides & irritas? Ego serio, inquit; non enim pauci ex hoc valetudinario vestro imponunt medicis, & dolorem publicum simulant, qui revera est privatus. Quæro igitur, satisne acceptum habeas curam istam

Quæ nunc coquit & versat sub pectore fixa,

patriæ ipsius caussa susceptam esse, an tua? Etiamne ambigis inquam ego: patriæ unius caussa mihi hic luctus, Langi, patriæ. Ille abnuens, Adolescens vide etiam atque etiam, inquit. Nam in te si eximia hæc & sincera pietas, mirabor certe in paucis: Querimur homines sępe de malis publicis, fateor: nec alius tam communis dolor, & ut sic dixerim, magis in frontem incurrens, sed si propius examinas, reperies plerumque discidium aliquod linguæ & cordis esse. Ambitiosa illa verba sunt, *Movet me clades patriæ*, non vera; in labris nata, non in fibris. Quod de

Polo

Polo histrione nobili traditum est, cum Athenis fabulam actitaret in qua dolor repræsentandus eum filii sui defuncti ossa & urnam clam intulisse, & theatrum totum vero gemitu luctuq; complesse:idem hic dixerim de plerisque vestrum,comœdiam ô boni luditis, & velati persona patriæ, privata vestra damna veris & spirantibus lacrymis lugetis. *Mundus universus exercet histrioniam*, ait Arbiter; certe hic. Bellum hoc civile nos cruciat, inquiunt, & fusus innocentum cruor, & interitio libertatis& legum.Itane? dolorem sane vestrum video; quæro & cunctor de caussa. Quian', publica male habent? histrio pone personam; imo quia tua.Vidimus aggrestes sæpe trepidare & concurrere,&vota facere,cum calamitas subita ingruit aut tempestas; sed tu, cum desævit, eosdem sevoca& examina,reperies unumquemque timuisse duntaxat segeti & agellulo suo. Ad incendium in hac urbe clametur;claudi pœne dicam & cœci concurrent ad restinguendum. quid censes; utrum amore patriæ? imo pete ab ipsis; quia damnum illud ad singulos pertinet, aut certe ejus metus. Simile hic est; et movent vulgo turbantque

turbantque homines mala publica, non quia plurimum id damnnm, ſed quia inter plures eos ipſi.

CAP. IX.

Simulatio ea clarius retecta & ab exemplis obiter de vera patria dictum. item malitia hominum gaudentium malis alienis, cum ipſi extra ea.

ITaque coram te judice hæc cauſa agatur, et in tuo tribunali; ſed, quod olim, levato velo. Nempe bellum hoc times. cur? quia peſtis et pernicies conjuncta bello. Peſtis illa ad quos? nunc ad alios quidem ſed pertingere etiam ad te poteſt. En caput tui doloris (ſi verum fateri ſine eculeo ullo vis) en fontem, Vt enim cum fulmen in unum aliquem cecidit, etiam ii qui in proximo ſtabāt, tremuerunt; ſic in magnis iſtis communibuſq; cladibus, damnū ad paucos pervenit, metus ad omnes. Quē ſi tollis tollis una hunc dolorem. Ecce bellum ſi apud Æthiopas aut Indos geratur nihil moveare (extra diſcrimen enim tu ſis;) ſi apud Belgas; plores, clames, frontem percucutias et femur. Atqui ma'a publica propter ipſa ſi luges, quid intereſt? Non enim illa patria mihi, inquies. Stulte. an non et illi homines eadem

ſtirpe

ſtirpe tecum et ſatu? ſub eodem cœli fornice? in eadem terræ pila? Exiguum hoc quod hi montes coercent, hi fluvii cingunt, patriam eſſe cenſes? Erras. univerſus orbis eſt, quacumque homines ſunt cœleſti illo ſemine oriundi. Egregie olim Socrates interroganti, *cujatem ſe ferret? Mundanum*, reſpondit. Magnus enim erectuſque animus non includit ſe iſtis ab opinione terminis; ſed cogitatione et ſenſu totum hoc Univerſum complectitur, ut ſuum. Vidimus ſtultos et riſimus, quos cuſtos aut magiſter aligabat ſtraminis vel exigui fili nodo; atque illi ſtabant quaſi ferro aut vera compede devincti. ſimilis noſtra hæc amentia, qui futili opinionis vinclo aſtringimur ad certam terræ partem. Sed ut firmiora hæc omittam (vereor enim ut poſſis concoquere;) addo amplius: ſi quis deus ſponſor tibi per hoc ipſum, bellum ſit, agellos tuos intactos fore, domum pecuniamq; ſalvam, teipſum in monte aliquo conſtituat velatum Homerica nube; etiamne dolebis? de te quidem hoc non auſim dicere, ſed erit non nemo, qui gaudebit etiam, et oculos ſuos avide paſcet in confuſa illa morientium ſtrage. Quid abnuis,
aut

aut miraris? Ita inſita neſcio quæ malitia humani ingenii fert, *Lætans*, ut poeta vetus loquitur, *malo alieno*. Atque ut poma quædam guſtu ſuaviter acerba ſunt; ſic alienæ curæ; ſecuris nobis. Pone mihi aliquem in Oceani illo littore, qui naufragium ſpectet. adficietur ſane, ſed non injucundo quodam animi morſu quia aliena pericula videt, ſine ſuo. at repone eundẽ in jactata illa navi dolebit ſcilicet alium dolorẽ. idem cum omnia fecimus, diximus, hic eſt; et noſtra mala vere atque ex animo lugemus, publica dicis moriſq; cauſſa. Egregie Pindarus: Τὸ γὰρ οἰκεῖον πιέζει πάνθ' ὁμῶς· εὐθὺς δ' ἀπήμων καρδία κᾶδος ἀμφ' ἀλλότριον. Quamobrem aulæum hoc ſcænicum tandem remove, Lipſi, et ſiparium complica; et miſſa omni ſimulatione, oſtende te nobis vero doloris tui vultu.

CAP. X.

Querela mea de increpatione Langii tam libera, ſed additum, Philoſ. id munus eſſe. Conatus item refutandi ſuperiora; et obligatio amorque, qui in patriam.

ACris mihi viſa prima hæc velitatio, quam interpellans, Quæ iſta

ista sermonum libertas, imo acerbitas est? inquam. sic vellicas, sic pungis? Jure cum Euripide te compellem,

—— μὴ νοσοῦντί μοι νόσον
προσθῇς. ἅλις γὰρ συμφορᾷ βαρύνομαι.

Langius arridens, Ergone tu crustulum? inquit, à me aut mulsum exspectas? atqui ferrum paullo ante poscebas & ignem. Et recte. Philosophum enim audis, Lipsi, non tibicinem. cui docere propositum, non ducere: prodesse, non placere. Ut pudeas & ut rubeas malo, quam ut rideas: ut pœniteas quam ut exsultes. Ἰατρεῖον, ὦ ἄνδρες, τὸ τοῦ φιλοσόφου σχολεῖον, clamabat olim Rufus: quo sanitatis causa concurritur, non voluptatis. Nihil palpat ille medicus, nihil blanditur: sed penetrat, pungit, radit, & acri quodam sermonum sale sordes absterget animorum. Itaque ne in posterum quidem, Lipsi, rosas cogita, sesamum, aut papaver: sed spinas, sicas, absynthium & acetum. Ego iterum, Sed enim Langi, si fas dicere agis mecum male & maligne: nec, ut bonus pugil, legitimo nexu dejicis me, sed per argutias supplantas. Simulate, ais, lugemus

mus patriam, nec propter ipsam. Egone? falsum. Nam ut hoc tibi dem (agam enim ingenue) respectum in eo aliquem mei esse; at non solius. Lugeo enim, Langi, patriam imprimis, lugeo; lugeboque, etiam si nullum mihi in ejus discrimine discrimen. Jure bono. illa siquidem est, quæ me excepit, fovit, aluit: communi gentium sensu, sanctissima & antiquissima parens. At enim orbem universum patriam mihi das. Quis renuit? sed tu quoque fatere, præter hanc grandem & communem, aliam mihi esse magis definitam & peculiarem patriam: cui arcano quodam naturæ vinclo propius obstringor. Nisi censes vim nullam esse laciendi & atrahendi in natali illo solo. quod primum corpore isto pressimus, pedibus institimus; cujus aërem hausimus: in quo infantia nostra vagiit, pueritia lusit, juventus exercita & educata est. Ubi familiare oculis cœlum, flumina, agri: ubi longa serie cognati, amici, sodales: & tot gaudii illecebræ, quas frustra terrarum alibi quæram. Nec Opinionis hic, ut videri vis, filum tenue, sed firmi compedes Naturæ. Ad animalia abi. feræ ecce cubilia sua amant & agnoscunt; aves, nidos.

nidos. Piſces ipſi in magno illo & interminato Oceano, frui gaudent certa ejus parte. Nam homines quid dicam? qui culti ſive Barbari, ita adfixi genitali huic glebæ; ut quiſquis vir eſt, nihil ambigat mori pro ea, & *in* ea. Itaque, Langi, novam hanc & rigidam tuam ſapientiam nec ſequor adhuc, nec adſequor: Euripidem magis, vere adfirmantem:

—— ἀναγκαίως ἔχει
Πατρίδ᾽ ἐρᾶν ἅπαντας.

CAP. XI.

Refutatus ſecundus adfectus nimii amoris in patriam. quem Pietatem falſo vocant. idque oſtenſum. Item unde origo illi Adfectui. et quid Patria proprie ac vere.

AD hunc ſermonem renidens Langius, Adoleſcens, inquit, mira tua pietas: & jam periclitatur, opinor, de cognomine ſuo M. Antonini frater. Sed tamen hoc commode, quod ultro offert ſe hic Adfectus & procurrit ante ſigna: quem jam ante aggredi mihi decretum, & ſternere levi haſta. Detraho autem illi ante omnia velut ſpolium pulcherrimæ veſtis, qua male ſe exornat. Amor enim hic in patriam,

Pietas

Pietas vulgo dicitur: nec capiente me, fateor, nec ferente. Unde enim Pietas? quam eximiam virtutem esse scio: nec proprie aliud, quam *Legitimum debitumq; honorem et amorem in Deũ ac parentes*. Qua fronte autem Patria mediam his se inserit? Quia, inquiunt, etiam illa sanctissima & antiquissima parens. O inepti: nec jam in Rationem injurii, sed in Naturam ipsam! Illane parens? cur, aut quomodo? Nihil enim hic video: & tu si acutior Lipsi, tenebras meas illustra. Quiane excepit; id enim visus ante dicere. atqui etiam hospes aliquis sæpe aut caupo. Fovit? haud paullo mollius olim gerula aut nutrix. Aluit? hoc pecudes, hoc arbores, hoc segetes cottidie: & inter magna corpora, quibusque nihil imputet Terra, Cœlum, Aër, Aqua. Denique transfer te, & hoc idem faciet quævis alia tellus. Madida hæc et natantia verba sunt: quibus nihil expresseris, præter plebejum et inutilem quemdã Opinionis succum. Parentes quidem ii soli, qui genuerunt, formarunt, gestarunt: quorum nos semen de semine, sanguis de sanguine, caro de carne. Quorum siquid in patriam vel comparatione conveniet; nil recuso, quin

Pie-

Pietatem hanc oppugnem irrito telo. At enim viri docti, viri magni, sic effati passim. Fateor. sed ad famam non ad verum. quod si sequeris, sacrum illud et augustum nomen deo remittes, et, si placet, parentibus: hunc quidem adfectum, etiam cum emendatus est, contentum esse jubebis honesto titulo Caritatis. Sed de nomine tantum est: rem potius videamus, quam equidem non totam tollo, sed tempero, et velut scalpello circumcido rectæ Rationis. Ut enim vitis, nisi amputes, latissime se spargit: sic isti præsertim Adfectus, quibus aura aliqua velificatur popularitatis. Ac fateor libens, Lipsi, (non enim ita hominem exui, aut civem) inclinationem aliquam et amorem cuique nostrum in minorē hanc patriam esse: sed cujus causæ, ut video parum liquido tibi cognitæ, aut origo. A natura enim esse vis: revera autem est amore quodam et instituto. Postquam enim homines ex rudi illa et solivaga vita ab agris in opida compulsi sunt, et domos ac mœnia struere cœperunt, et cœtus facere, et populariter vim inferre vel arcere: ecce communio quædam necessario inter eos exorta, et societas variarum rerum. Terram et fi-

nes

nes quosdam conjunctim habuerunt: templa in promiscuo, fora, ærария, tribunalia: et quod præcipuum vinclum, cerimonias, jura, leges. Quas tamen ipsas res ita amare et curare avaritia nostra occœpit (nec erravit prorsus) ut suas. Vere enim singulis civibus in ea jus: nec differunt à privatis possessionibus, nisi quod non unius. At consortio ista velut formam, et faciem quandam expressit novi status. quam Rempublicam et eandem proprie Patriam appellamus. In qua cum intelligerent homines quantum momenti esset ad salutem singulorum: latæ etiam leges de ea juvanda et propugnanda: aut certraditus à majoribus mos, qui instar legum. Hinc factum, ut commodis ejus gaudeamus, doleamus incommodis: quia reipsa privatæ nostræ opes salvæ, illa salva; et mortuæ, moriente. Hinc caritas in eam sive amor. quem boni publici causa (illuc autem occulta quędam dei Providentia nos trahit) auxêre majores, factis dictisque omnibus majestatem patriæ adstruentes. Ab instituto hic adfectus igitur, me quidē judice. quod si à natura, ut tu pertendebas; quid ita non pariter in omnes, et eadem mensura, diffusus? cur nobiles divi-

divitesque patriam magis amant, curant? minus plebeji aut inopes, quos plerumque curarum suarum videas, publica omissa. Quod tamen aliter evenire certum est, in omni adfectu, qui à violento jussu naturæ promanat. Deniq; quid causæ adferes, quod tam levis causa sæpe eum minuit aut tollit? Ecce alium ira, alium amor, quosdam ambitio patria elicuit: et hodie quam multos Lucrius ille deus? Quot Itali, relicta regina regionum Italia, in Galliam, Germaniam, imo Sarmatiam sedes transtulerunt et fixerunt, quæstus tantum causa? Hispanorum quot millia quotannis in repositas, et sub alio sole terras, avaritia aut ambitio trahit? Magno hercules et valido argumento, externum et opinabile totum hoc vinclum esse, quod una aliqua cupiditas tam temere solvit aut rumpit. At erras etiam largiter, Lipsi in circumscribenda patria ipsa. Adstringes enim eam ad natale illud solum, quod instimus, quod pressimus: et quæ alia mihi tinnis inani sonitu verborũ. Petere enim illinc frustra vis insitas amoris hujus causas. Nã si genitalis solius soli id nomen: patria mihi quidem Bruxella tantum erit, tibi Iscanum, alteri

cui-

cuipiam tuguriũ aut magar. imo multis nec tugurium quidem, ſed ſilva & nudus ager. Amor ergo meus & cura intra iſtos anguſtos limites concluſa? villam illam tantum aut domum, ut patriam, amplectar & defendam? Vides ineptias. & quam beati, te definiente, ſilvani illi aut agreſtes, quorum natalis terra florens ſemper, & pæne extra omne cladis aut interitus diſcrimen. Sed non illud profecto Patria eſt, non: ſed *unus aliquis ſtatus*, ut dixi, *et communis velut navis, ſub uno Rege aut ſub una Lege.* Quam ſi jure amari à civibus vis; fatebor. defendi; agnoſcam. mortem pro ea ſuſcipi; permittam. non illud, ut etiam doleat quis, jaceat, lamentetur:

Dulce et decorum eſt pro patria mori,
magno adſenſu caveæ dixit poëta Venuſinus: ſed mori dixit, non flere. Ita enim eſſe boni cives debemus, ut etiam boni viri ſimus, quos exuimus, cum in luctum & lamenta tranſimus puerorum aut mulierum. Poſtremo, Lipſi, altum illud & arcanum tibi inſtillo: ſi hominem totum aſpicis, vanas falſaſque eſſe has omnes patrias. & corpori quidem fortaſſe aliquam hic poſſe tribui, nullam animo: qui è ſupero illo domicilio delapſus, velut

carcerem & custodiam habet omnem hanc terram. At cœlum vera illi germanaque patria est. ad quam adspiremus, ut cum Anaxagora ex animo possimus dicere fatuo huic vulgo quærenti, *nihil tibi curæ patria est? Mihi vero illa patria*, & digitum mentemque in æthera intendamus.

CAP. XII.

Tertius Adfectus temperatus, qui Miseratio. eam in vitio esse. discriminata, lucis causa, à Misericordia. quomodo, et quatenus ea utendum.

NUBEM aliquam mihi ab animo dispulisse hoc sermone visus Langius, & ad illum, Juvas largiter mi seu ex, qua monendo, qua docendo. & jam adfectum illum, qui erga solũ aut statũ est, videor temperare posse: nondum illum, qui in homines ipsos. Quomodo enim non tangant & angant me damna patriæ, propter cives & populares meos: qui jactantur in hoc calamitatum pelago, aut pereunt, varia & misera sorte? Langius excipiens, At istic, Lipsi, inquit, non dolor proprie, sed Miseratio est: quæ ipsa tamen spernenda à sapiente & constante. Nihil enim illi magis convenit, quam firmitas animi & robur: quæ esse non possunt, si dejicit contrahitque eum non

ſuus ſolum luctus,ſed alienus.Interrupi hic ego,et, Quæ iſtæ Stoïcorum ſpinæ ſunt?inquam. Miſerari me vetas?at virtus ea apud bonos eſt, certe apud nos qui vera religione imbuti & pietate. Langius adfirmate, Ego vero,veto, inquit:et ægritudinem hanc ſi ab animis tollo,ægrè non feret quiſquam ſerio bonus. Vere enim ægritudo: nec longe à miſeria eſt, quiſquis miſeratur. Ut imbecilli malique oculi nota eſt, lippire ad conſpectum lippientis: ſic animi, dolere viſo dolente. Definitur ea recte, *Vitium puſilli minutique animi, ad ſpeciem alieni mali collabentis*. Quid ergo? tam duri et ferrei nos, qui flecti in alieno dolore quemquam nolimus aut inclinari? Imo flecti non diſplicet: ſed ad juvandum,non ad dolnndum, Miſericordiam tibi permitto, non miſerationem. Diſtinguere enim ea nunc placet, et recedere pauliſper à noſtra porticu, docendi cauſa. Miſericordiam appello, *Inclinationem animi, ad alienam inopiam aut luctum ſublevandum*. Hæc virtus illa, Lipſi, quam velut per nebulam vides, et pro qua Miſeratio tibi ſubrepit et imponit. At enim humanum eſt, adfici, et miſerari. Eſto. ſed non rectum. An tu virtutem ullam in mollitie et abje-

ctione animi esse censes? ut ne ingemiscas? ut suspires? ut verba fracta et tertiata cum lugente misceas? Erras, alioqui dare tibi avaras aliquot anus et deparcos Euclìones possum; è quorum oculis mille lacrymas citius expresseris, quam unum è bulga nummum. At noster verus ille misericors, non miserabitur quidem, sed tamen eadem omnia aut maiora faciet miseranti. Adspiciet aliena mala humanis oculis, sed tamen rectis: adducto quodam vultu adfabitur, sed non lugubri aut dejecto. solabitur fortiter, juvabit liberaliter: et faciet benignius, quam dicet: et manum potius egeno aut lapso porriget, quam verba. Atque hæc omnia caute et circumspecte præstabit. ne, ut in mala contagione, alienus morbus in illum transeat: neve, quod de gladiatoribus dicitur, per alterius latus ipse feriatur. Quid hic rigidum, sodes aut durum? et talis omnis Sapientia est: quæ procul intuentibus severa et tetrica apparet; cum propius successeris, lenis, clemens reperitur, et qua non mitior aut amicior ipsa Amorum dea. Sed satis de tribus his Adfectibus. quos si in parte tibi detersi, magnum mihi ad reliquam pugnam momentum.

CAP. XIII.

CAP. XIII.

Remotis obstaculis, ventum serio ad elevanda aut tollenda ipsa Publica mala. quatuor ea præcipuis argumentis oppugnanda à me et expugnanda. Ac primo hic de Providentia dictum: eaque probata inesse et praeesse rebus humanis.

VENIO enim tandem à velitatione ad veram seriamque pugnam; & omissis levibus istis telis & lusoriis, ad decretoria arma. Milites copiasque meas omnes ordine & sub signis inducam: quarum quadruplex mihi agmẽ: Primo pugnabo, A deo immitti & circummitti hæc publica mala: secundo, Necessaria ea esse et à Fato: tertio, Utilia nobis: postremo, Nec gravia nimis, uec nova. Quæ copiæ si locis suis apte pugnant et repugnant: etiamne resistere mihi ultra aut os obvertere audebit exercitus tui doloris? non audebit. Vici. Et cum hoc omine, signa canant. Cum omnes igitur adfectus, Lipsi, qui vitã humanam varie incurrunt et turbant, à dementi mente sint: tum, meo animo, dolor præsertim, qui de republica sumptus, Nam cum ceteri finem aliquem habeant et tanquam scopum, ut amator, potiri; iratus, ulcisci; avarus, acquirere; itemque in cete-

ris :) soli huic nihil propositum reperies, prętere ipsum. Ne vaga et libera nimis oratio mea sit, sed adductis habenis maneam in hoc gyro: nempe tu patriam nunc luges, ut ais, corruentem. sed qua fini. cedo? aut quid speras in eo aut spectas? Utrumne ut rem lapsam corrigas? labentem firmes? an ut dolendo imminentem patriæ pestem perniciemque depellas? Nihil horum. tantum ut tritum illud possis dicere, Doleo; et cetera vanus irritusque hic omnis luctus. Rei enim præteritæ is est: quam reprendere et infectam reddere, ne diis quidem voluerunt esse in manu. Et vanus tantum? imo fortasse impius, si rem pendes ęqua iudicii lance. Quod enim te non fugit, æterna quædam mens est, quam Deum appellamus: quæ cœlorum perennes orbes, siderum inæquales cursus, quæ elementorum alternas vices, quæ denique omnes res superas, inferas, temperat, moderatur, gubernat. Casum tu aliquem Fortunamve dominari in hoc pulcherrimo mundi corpore censes? temerario aut cœco impetu ferri miscerique res humanas? scio. non censes: nec quisquam à te alius, qui aliquid non dicam sapientiæ habeat, sed sanitatis. Naturę enim, naturæ ista vox est;

eſt: & quocunque oculos animumque convertas, mortalia, immortalia; ſublimia & terrena; animata & inanima, clamant clare & loquuntur, quiddam ſuper nos eſſe quod hæc tam mira, tam magna, tam multa crearit, fecerit: & creata, facta, etiamnunc dirigat & conſervet. Id autem eſt Deus. cujus ſummæ & perfectiſſimæ naturæ nihil magis convenit, quam ut curam tutelamque operis ſui gerere & velit, & poſſit. Quidni autem velit? optimus eſt. quidni poſſit? maximus eſt. adeoque vires nullæ ſupra ipſum, aut nullæ niſi ab ipſo. Ne diſtringit eum aut diſtinet magnitudo hæc rerum, aut varietas. Spargit enim æterna illa lux quoquoverſũ ſuos radios: & uno eodemq;, ut ita dicã, ictu ſive nictu ſinus omnes & abyſſos penetrat cœli, terræ, maris. nec præeſt ſolum divinitas hæc rebus omnibus, ſed intereſt, imo ineſt. Quid miramur? Sol ille quantam mundi partem ſimul luſtrat & illuſtrat? noſtra mens quantam congeriem rerum una cogitatione complectitur et ſenſu? et ô fatui, non cenſemus plura inſpici et concipi ab eo poſſe, qui hunc ipſum Solem, hanc ipſam Mentem creavit et fecit? Egregie vel divine potius, is qui non multa

de rebus divinis * Aristoteles ὅπερ ἐν νηῒ μὲν κυβερνήτης, ἐν ἅρματι δὲ ἡνίοχος, ἐν χορῷ δὲ κορυφαῖος, ἐν πόλει δὲ νόμος, ἐν στρατοπέδῳ δὲ ἡγεμὼν, τοῦτο θεὸς ἐν κόσμῳ. Πλὴν καθ' ὅσον τοῖς μὲν καματηρὸν τὸ ἄρχειν πολυκίνητον δὲ καὶ πολυμέριμνον, τῷ δὲ ἄλυπον: ἄπονόν τε, πάσης κεχωρισμένον σωματικῆς ἀσθενείας: *Quod in navi gubernator, in curru auriga, in choro præcentor, in urbe lex, in exercitu imperator: id in orbe est Deus. Hoc tantum discrimine, quod illis quidem laboriosum suum regimen, anxium, & exercitum est: deo autem sine dolore aut labore, sejunctumque ab omni corporis nisu.* Est igitur in deo, Lipsi, fuit, erit, *Pervigil illa, et perpes cura*(sed cura tamen secura) *Qua res omnes inspicit, adit, cognoscit; et cognitas immota quadam et ignota nobis serie dirigit ac gubernat.* Id autem est, quod providentiam hic voco. de qua queri non nemo per imbecillitatem possit, nemo quærere, nisi qui obsurduit et obbrutuit contra Naturæ vocem omnem et sensum.

CAP. XIV.

Nihil hic geri, nisi Providentiæ ejus nutu, ab ea clades in populos aut urbes immitti. ideo parum pie super iis queri nos aut flere. Denique adhortatio ad parendum Deo. cum quo temere et frustra pugnatur.

QUOD si bene imbibisti, si gubernatorem illam vim inserere se atque insinuare, et, ut cum poëta loquar,

- - - - - - ire per omnes
Terrasque tractusque maris.

serio et ex animo credis: non video, quis locus ultra esse possit dolori tuo aut querelæ. Illa enim ipsa provida mens, quæ cœlum hoc cottidie volvit revolvit, solem ducit reducit, fruges promit recondit: casus istos et vicissitudines omnes rerum peperit, quas miraris aut indignaris. Grata tu tantum, et nobis commoda, submitti cœlitus putas? imo tristia etiam, et incommoda: nec quicquam omnino in hac grandi machina geritur, turbatur, miscetur (peccatum excipio) cujus non causa et origo à prima illa causa, πάντων enim ταμίαι ἔργων ἐν οὐρανῷ, ait recte Pindarus: et aurea quædam veluti cathena demissa super-

ne eſt (ut per fabulam Homerus velat) ad quam omnia hæc inferna alligata. Quod ibi labes terræ opida aliquot abſorpſit, à Providentia eſt: quod alibi peſtis multa millia hominum demeſſuit, ab iſta: quod cædes et bellum apud Belgas ab eadem iſta. Divinitus, Lipſi, divinitus immiſſæ omnes iſtæ clades: ideoque bene et ſapienter Euripidi ξυμφοραὶ θεήλατοι dictæ. Fluxus, inquam, omnis et refluxus hic rerum humanarum, ab illa Luna dependet ortus regnorum et occaſus, ab illo Sole. Itaque tu nunc cum fræna dolori tuo laxas, et indignaris patriam tuam converti aut everti: ne illud quidem cogitas; quis, et in quem, indignere? Quis? homo, umbra, pulvis, in quem? formido dicere, in deum. Vetuſtas gigantes quoſdam fabulata eſt, qui divos deturbare aggreſſi de ſua arce. mittamus fabulas: vos queruli, ii eſtis. Si enim hæc omnia non permiſſa ſolum à deo, ſed immiſſa: vos qui fremitis, qui repugnatis, quid aliud quam ſceptrum illi (quod in vobis eſt) eripitis, et arbitrium regnandi? Cœca mortalitas! Sol, Luna, ſidera, elementa, et omnia hæc ſecla animantum, parent non invita et obaudiunt ſupremæ ille legi:

nobi-

nobilissimum rerum homo, solus in conditorem suum calces jacit et resistit. Atqui si vela ventis dedisses, sequerere non quo voluntas impelleret, sed quo illi: et in hoc vitæ Oceano spiritum illum sequi recusas, temperatorem Universi: Et recusas tamen frustra. quia aut sequere, aut trahere; et cœlestia illa decreta vim suam ordinemque servabunt, sive in volentem sive in rebellem. Rideamus, si is qui cymbam ad rupem alligavit et funem identidem trahat, rupem ad se accedere censeat, cum ipse ad illam: et non major nostra stultitia est, qui ad rupem illam æternæ Providentiæ nexi, trahendo et reluctando volumus eam nobis obsequi, non nos ipsi? Mittamus aliquando hæc vana: et, si sapimus, sequamur ab alto attrahentem illam vim, et æquum censeamus ut homini placeat, quidquid placuit Deo. Miles in castris, audito viæ signo, vasa colligit; audito pugnæ, deponit; animo, oculis, auribus, paratus ad omne imperium et intentus. idem nobis sit, et in hac militia sequamur alacres et pleno gradu quocumque vocantem Imperatorem. *Ad hoc sacramentum adacti sumus*, ait Seneca, *ferre mortalia; nec perturbari his,*

quæ

quæ vitari nostræ potestatis non est. In regno nati sumus: DEO PARERE, LIBERTAS EST.

CAP. XV.

Ad secundum pro Constantia argumentum, transitum, quod à Necessitate. Vis ejus et impetus. Dupliciter ea Necessitas considerata: et primo in rebus ipsis.

HOc firmum, Lipsi, & Vulcanum plane scutum contra omnia externa: hæc *aurea illa arma*, quibus tectos, Plato pugnare nos jussit in casum & Fortunam: Deo subjici, Deum cogitare: & in omni eventu, mentem hanc flectere ad magnam illam mundi Mentem. Providentiam dico. Cujus pias& felices copias quoniam satis explicui; produca͂ & inducam agmen alterum quod sub Necessitatis vexillo. Agmen forte, durum, ferreum: & quam non vane legionem dixerim Fulminatricem. Rigida enim & infracta ista vis, quæ omnia domat, superat & cui mirabor, Lipsi, si resistes. Thales interrogatus olim, τί ἰσχυρότατον, recte respondit, Ἀνάγκη· πάντων γὰρ κρατεῖ. & sermo de eodem vetus etsi parum cautus,

τὴν

τὴν ἀνάγκην οὐδὲ τοὺς θεοὺς βιάζεσθαι. Hanc providentiæ nunc adtexo; quia cognata illi, vel, ut verius dicam, ex ea nata. A deo enim ejusque decretis Necessitas. nec aliud hæc Ἀνάγκη utGræcus Philosophus definivit, quam Κρίσις βεβαία, καὶ ἀμετάτρεπτος δύναμις τῆς προνοίας. *Firma sanctio, et immutabilis Providentiæ potestas.* Eam Malis publicis intervenire, dupliciter evincam, A rebus, & a Fato: A rebus ipsis: quoniam ingenium hoc omnibus creatis, ut insita quadam vi ad mutationem ferantur & casum. Vt ferro consumens quædam rubigo per naturam agnata est: ligno, exedens caries aut teredo: sic animalibus, opidis, regnis, internæ & suæ caussæ pereundi. Supera, infera respice; grandia, parva, manufacta, aut mente: ab omni ævo corruunt, & corruent in omne ævum. Atque ut flumina ad mare feruntur, perpeti & prono cursu: sic res omnes humanæ, per hunc (ut sic dicam) cladium canalem labuntur ad suam metam. Meta ea, mors & interitus. quibus Pestis, Bella, Cædes, administri & instrumenta, Ita si mors iis necessaria: necessariæ hoc respectu & clades. Quod ut clarius videas sub

as ſub exemplis, non diffugiam mente & animo pauliſper tecum peregrinari per magnum hoc Univerſum.

CAP. XVI.

Exempla neceſſariiæ mutationis aut mortis in toto Orbe. Cœlum et elementa converti, aliquando interitura, idem in opidis ſpectari, in provinciis, et regnis. Denique gyrare hic omnia, nec quidquam ſtabile aut firmum.

ÆTerna lex à principio dicta omni huic Mundo, naſci, denaſci, oriri aboriri: nec quidem ſtabile aut firmum arbiter ille rerum eſſe voluit, præter ipſum.

——μόνοις, οὐ γίγνεται
Θεοῖσι γῆρας, οὐδὲ μὴν θανεῖν ποτε
Τὰ δ' ἄλλα συγχεῖ πάνθ' ὁ παγ-
κρατὴς χρόνος

exclamat Tragicus vates. Omnia iſta quæ ſuſpicis, quæ miraris, vicibus ſuis aut pereunt, aut certe mutantur, Solem illum vides? deficit. Lunam? laborat & tabeſcit. Sidera? labuntur & cadunt. Et ut velet aut excuſet hæc ingenium humanum: evenere tamen in cœleſti illo corpore & evenient quæ Mathematicis legem omnem frangant & mentem. Cometas omitto, varia forma, vario ſitu, & motu: quos omnes

omnes ab aëre & in illo eſſe, haud facile imponat mihi Lycæum: ſed ecce nuper negotium Aſtrologis facere novi quidam motus deprehenſi, & novæ ſtellæ. * Sidus exortum hoc ipſo anno; cujus incrementa & decrementa clare obſervata. vidimuſque (difficulter creditum) in cœlo ipſo naſci aliquid poſſe. & mori. Quin Varro ecce apud Auguſtinum clamat & adſerit, *ſtellam Veneris quam Plautus Veſperuginem*, Homerus, ἕσπερον *appellat, colorē mutaſſe, magnitudinem, figuram curſum*. Proximū cœlo aërem inſpice. mutatur cottidie. & in ventos abit, nubes & imbres. Tranſi ad aquas. flumina illa, quæ perennia dicimus, & fontes, alias periiſſe videbis; alias alveum mutaſſe & curſum. Ipſe ille Oceanus, magna & arcana Naturæ pars, modo tempeſtatibus attollitur aut dejicitur: & ut eæ non ſint, ſuos habet aquarum acceſſus & receſſus. atque ut interire eum totum poſſe cenſeas, creſcit minuturq; cottidie per partes. Iam ſi Terram intueris, quam unam immobilem voluerunt, & * vi ſua ſtare: ecce illic labat, & tremore atque occulto ſpiritu concutitur: alibi aqua corrumpitur, aut igne. Pugnant enim & hæc inter ſe; neu bella inter homi-

nes

nes tantum esse indignere, sunt inter elementa ipsa. Diluvies maris subita inundatioque, quot terras imminuit, aut absorpsit! olim magnam illam Atlantidem insulam (nec enim meo animo fabula est) post ea Helicen, Buren: & ne ad vetera aut remota eamus, apud nos Belgas, patrum ævo, duas * Insulas cum opidis virisque. Quin jam nunc cum maxime cærulus ille Divus novos sibi sinus aperit, lambens cottidie & abrodens infidum marginem, Frisiorum, Canunefatum, Cauchorum. Nec terra ipsa muliebri signavia cessat; sed interdum se vindicat, & in medio mari insulas sibi facit; mirante & indignante cano illo patre. Quod si ad interitum mutationemque magna illa corpora, & nostro sensu æterna, destinata sunt; quid censes opida, respublicas, regna? quæ tam mortalia esse necessum est, quam eos qui fecerunt. Vt hominibus singulis adolescentia sua, robur, senecta mors; sic istis. Incipiunt, crescnnt, stant, florent: & omnia ideo, ut cadunt. Unus sub Tiberio terræmotus, duodecim celebres Asiæ urbes evertit. totidem Campaniæ opida alius, sub Constantino. & unum aliquod Attilæ bellum, plus centenas. Veteres Ægy-

pti

pti Thebas vix fama retinet; centum Cretæ urbes vix fides. & ut ad certiora veniam, cadavera Carthaginis, Numantiæ, Corinthi, prisci viderunt & mirati sunt; nos Athenarum, Spartæ, & tot illustrium urbium ignobiles ruinas. Illa ipsa rerum gentiumque *domina & falso Æterna urbs ubi est? obruta, diruta, incensa, inundata; periit non uno leto, et ambitiose hodie quæritur nec invenitur in suo solo. Byzantium illud vides, quod sibi placet duplicis imperii sede? Venetias istas, quæ superbiunt mille annorum firmitate? veniet illis sua dies: et tu nostra Antverpia, ocelle urbium aliquando non eris. Diruit vedelicet construitque,et(si fas dicere)ludit in rebus humanis magnus ille architectus: et velut plastes, varias sibi formas,et imagines fingit ac defingit ex hac argilla. Opida adhuc loquor et urbes: sed regna etiam et provinciæ trahuntur in hanc labem. Olim Oriens floruit; et Assyria, Ægyptus, Iudæa valuere armis ingeniisque; sors ea in Europam transit, quæ tamen ipsa, ut corpora instante morbo, vibrari mihi nunc videtur, et præsentiscere magnum suum casum. Quod amplius et numquam satis miremur, hic à quinque anno-

annorum milibus et quingentis habitatus orbis senescit; et ut Anaxarchi explosæ olim fabulæ itterum applaudamus, surgunt alibi succrescuntque novi homines et novus Orbis. O mira et numquam comprehensa Necessitatis lex! abeunt omnia in hunc nascendi pereundiq; fatalem gyrum; et longævum aliquid in hac machina est, nihil æternum. Attolle et circumfer mecum oculos (non enim me piget premere hunc locum) et vide rerum humanarum alternas vices, et, ut in Oceano, æstus. Tu surge, tu cade. tu impera, tu servi. tu occultare, tu emerge. et eat hic rerum in se remeantium orbis quandiu erit ipse Orbis. Germani feri olim fuistis? nunc mitescite ante plerosque populos Europæ. Britanni inculti et inopes? deliciis ac divitiis Ægytios provocate et Sybaritas. Græcia olim floruit? nunc jaceat. Italia sceptrum tenuit? nunc serviat. Vos Gothi, vos Vandali, vos fex Barbarorum prodite è latebris, & gentibus imperate pervices. Adeste etiam pelliti vos * Scythæ, et potenti manu paulisper habenas temperate Asiæ atque Europæ. Sed istiipsi mox discedite, et sceptrum relinquite illi ad Oceanum genti. Fallor enim? an Solem

ſolem neſcio quem novi imperii ſurgentem video ab Occidente?

CAP. XVII.

Ventum ad Neceßitatem qua à Fato Fatum ipſum primo adſertum. Vulgi in eo & ſapientum univerſum quendam conſenſum fuiſſe, ſed in partibus diſſenſum. Quotuplex priſcis Fatum.

DIxerat Langius; et lacrymas mihi pæne expreſſerat hic ſermo. ita viſus mihi in clara lucè cernere ludibria rerum humanarum. Et exclamans Heu, quid aut ipſi ſumus, inquam, aut omnia hæc in queis ſudamus? τί δέ τις; τί δ' οὔ τις; σκιᾶς ὄναρ ἄνθρωπος, ut vere nimis olim Lyricus vates. Langius ad me, At tu adoleſcens, inquit, non adſpice ſolum iſta, ſed deſpice; et Conſtantiam animo imprime, ex hac inconſtanti et deſultoria levitate omnium rerum. Inconſtantem dico, à mente et ſenſu noſtro. quia Deum providentiamque ſi adſpicis, rato omnia et immobili ordine decurrunt, Iam enim omiſſis gladiis, ad machinas venio; nec telis dolorem tuum oppugnabo, ſed tormentis. Fati arietem intorquebo, firmũ validum; et quẽ nulla unquã humana vis elidet, aut acumen

eludet. Qui locus etſi lubricus ad lapſum: tamen ingrediar. ſed caute, lente, & quod Græci dicunt, ἡσύχῳ ποδί. Ac principio Fatum aliquod in rebus eſſe, non tu Lipſi, ut opinor, non gens aut ætas ulla dubitavit. Ego interpellans, Ignoſce, inquam, ſi rem eligo tibi objicior in hoc curſu. Fata mihi opponis? Futilis hic aries Langi, & qui Stoicorum nervis dirigitur parum firmis. Libere dico. & illa ego ſperno, & Parcas: & cum Plautino milite, totum hoc anile agmen uno ſpiritu difflaverim, ut folia ventus. Langius ſevero atque adeo minace oculo, Temerarie & inconſpecte, inquit, fata tu eludis aut tollis? non potes: niſi una vim omnem tollis numenque divinum. Si enim deus eſt, Providentia eſt: ſi hæc, Decretum & ordo rerum: ſi iſtud, firma & rata Neceſſitas eventorum. Quomodo exis hunc ictum? aut qua ſecuri ſcindis hanc cathenam? Deum enim & æternam illam mentem, non aliter cogitare nobis fas, quam ut ſcientia & prævifio in eo ſint æterna. Eundemque fixum, firmum, immutabilem, ſemper unum & ſui ſimilem ſentimus: in iis quæ ſemel voluit aut vidit nihil flectentem, nihil fluctuantem.

Οὐ γάρ τ' αἶψα θεῶν τρέπεται νόος αἰὲν ἐόντων.

Quæ si vera fateris (& fatearis necessum est, nisi rationem omnem exuis & sensum: illud quoque adfatere, decreta omnia divina firma & immota esse, ab æterno in æternum. At ex eo necessitas emergit, & hoc quod illudis fatum. Cujus rei tam liquida & tam obvia veritas, ut non alia veterior aut receptior sententia inter gentes. omnibusque fere, quibus dei aut providentiæ lux aliqua adfulsit, his & Fati. Ut iidem illi primi purique igniculi qui homini illum aperuère: præluxisse pariter videantur ad istud. Homerum ecce adi & audi primum & sapientissimum poetarum. mentior, si aliam magis orbitam divina illa Musa calcavit & inculcavit, quam hanc Fatalem. Nec abiit reliqua poetarum stirps à suo patre. Euripidem, Sophoclem, Pindarum: & è nostris, Virgilium vide. Ad historicos me vocas? omnium illæ voces, Fato hoc tale accidisse, & Regna eversa aut stabilita Fatis. Ad philosophos? quibus cura major eruendæ & tuendæ contra vulgum veritatis. At illi cum in plerisq; aliis diversi ierint, studio & malo ambitu

bitu certandi; mirum quam omnes convenerint in unius hujus viæ capite, quæ ducit ad Fatum. Capite viæ dixi. quia non eo negatum, quin ea in plures mox semitas secta. quas tamen omnes ad hoc Quadrifinium videor posse reducere, Fati Mathematici, Naturalis, Violenti, Veri. Quæ explicabo breviter, & tanquam pedem in singulis ponens: quia vulgo confusio hic & error.

CAP. XVIII.

Tria prima genera Fati explicata breviter omnium definitio sive descriptio. Stoici leviter & breviter excusati.

AC Fatum Mathematicum quidem appello, *Quod ligat & nectit firmiter actiones omnes eventusque ad vim siderum & positurum stellarum.* Cui Chaldæi & Astrologi, primi auctores: interque philosophos fundus & subscriptor, sublimis ille * Mercurins, qui providentiam, Necessitatem, Fatum, subtiliter nec vane prorsus distinguens, ait: Πρόνοιά ἐςι αὐτοτελὴς λόγος τοῦ ἐπουρανίου θεοῦ. δύο δὲ τούτου δυνάμεις αὐτοφυεῖς, Ἀνάγκη καὶ Εἱμαρ-

Εἱμαρμένη. ἡ δὲ εἱμαρμένη ὑπηρετεῖ προνοίᾳ, καὶ ἀνάγκῃ. τῇ δὲ εἱμαρμένῃ, ὑπηρετοῦσιν οἱ ἀστέρες. οὔτε γὰρ εἱμαρμένην φυγεῖν τις δύναται. οὔτε φυλάξαι ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς τούτων δεινότητος. ὅπλον γὰρ εἱμαρμένης, οἱ ἀστέρες. κατὰ γὰρ ταύτην πάντα ἀποτελοῦσιν τῇ φύσει καὶ τοῖς ἀνθρώποις. i. e. *Providentia est perfecta & absoluta ratio cœlestis dei. cui duæ cognatæ facultates, necessitas et Fatum: & fatum quidem subservit ministratque Providentiæ, simul et necessitati: at Fato ipsi, subserviunt stellæ. Nam nec Fati vim effugere quisquam potest, nec cavere sibi à vi & potentia stellarum. Hæc enim tela & arma Fati cujus arbitrio, cuncta efficiunt & perficiunt Naturæ atque Hominibus.* Et in eadem stulta navi hodie (pudor Christiani nominis!) Astrologorum fere vulgus At Naturale Fatum voco, *Ordinem caussarum naturalium. Quæ* (nisi impediantur) *vi & natura sua certum eundemque producunt effectum* Aristoteles in hac parte: si * Alexandro Aphrodisiensi fides interpreti ejus haud infido. itemque Theophrastus, qui clare

clare fcribit, τὴν εἱμαρμένην εἶναι τὴν ἑκάστου φύσιν, *Fatum eſſe, uniuſcuiuſq; naturam.* Ex horum mente, quod homo hominem gignit, Fato fit: quod moritur ab internis & fine aliena vi cauſſis, Fato. & retro, Quod homo ſerpentem gignit aut monſtrum, præter *Fatum: itemque, quod gladio occiditur, aut igne. Sententia non valde peccans, quia ad vim Fati ne adſurgit quidem quis autem caſum non vitet, qui non aſcendat? Et talis in *divinis ubique fere Ariſtoteles eſt: libellum illum de Mundo excipio, qui totus aureus, ab alia mihi videtur & magis cœleſti aura. Quin hoc amplius in Græco ſcriptore lego, Ariſtotelem cenſuiſſe τὴν εἱμαρμένην οὐκ αἰτίαν μὲν, τρόπον δέ τινα αἰτίας συμβεβηκότα πᾶσι τοῖς τῆς ἀνάγκης τεταγμένοις: *Fatum non eſſe cauſam. ſed modum quendam cauſæ accidentem iis quæ à Neceſſitate ordinata.* Cor philoſophi! qui Fortunam Caſumque ſerio numerare inter cauſſas audet, non audet Fatum. Sed hunc mitto: ad Stoicos meos venio (non enim diſſimulo. in pretio & amore mihi ea ſecta) qui auctores Fati Violenti. Quod definio, cum Seneca,

Neceſſ.

Necessitatem rerum omnium actionumque quam nulla vis rumpat. aut cum Chrysippo δύναμιν πνευματικὴν τάξει τοῦ παντὸς διοικητικήν. *vim spiritalem, ordine Universum hoc gubernantem.* Nec abeunt definitiones illæ nimis à recto aut vero, si sane & modeste interpretere. uti nec tota fortasse eorum sententia, nisi jugulasset eam pridem conversus pollex omnis vulgi tribrunt iis duo impia. & Quod deum subjicem faciunt trigis fati: &, Quod actiones item internas, & nostræ voluntatis. Nec fidenter nimis eos purgem utriusque culpæ. E scriptis enim eorũ, quæ pauca restant, est ubi hæc elicias; est etaim, ubi magis saniora. Seneca sane, porticus illius tibicen haud infirmus, in prius illud impingere videtur, libro quo minime debuit, De Providentia: *Eadem necessitas,* inquit *et Deos alligat irrevocabilis humana ac divina pariter cursus vehit. Ille ipse omnium conditor ac rector scripsit quidem Fata, sed sequitur. Semper paret semel jussit.* Et indissolubilis illa catena nexusq; caussarum, quo omnia & omnes legant, vim facere non obscure videtur Arbitrio humano. At germani tamen veri-

que Stoici, apperta fronte professi numquam ista. aut si quid tela iis elapsum in calore illo, ut fit scribendi sive differendi; verbis id magis tale comperies, quam re & sensu. Chrysippus ipse (qui primus corrupit & enervavit virilem sectam spinoso acumine quæstionum) de libertate imminuta, apud Agellium diluit & purgat. Nec Seneca noster deum Fato subjicit (sanior illi mens) sed genere quodam sermonis, deum deo. Nam qui inter eos proxime verum accesse-re, Fatum alias Providentiam ipsam appellabant, alias Deum. itaque Zeno cum desinisset εἱμαρμένην. δύναμιν κινητικὴν τῆς ὕλης κατὰ ταὐτὰ, καὶ ὡσαύτως! *Vim secundum eadem eodem modo materiæ motricem*: addidit, ἥν τινα μὴ διάφορον καὶ πρόνοιαν καὶ φύσιν καλεῖν: *quam nihil intersit providentiam etiam aut Naturam dixisse*. Et Chrysippus ab eadem mente Fatum alibi dixit λόγον ἀΐδιον τῆς προνοίας: *Providentiæ æternam rationem*. Iam Panætius Stoicus θεὸν ἀπεφαίνετο τὴν εἱμαρμένην, *Deum ipsum dixit esse Fatum*. Quod idem sentiens clare Seneca: * *Quoties voles* inquit, *tibi licet aliter hunc au-*

ctorem

ctorem rerum & naturarum compellare. Et Iovem illum optimum ac maximum rite dices, & Tonantem & Statorem: qui non, ut historici tradiderunt, ex eo quod post votum susceptum acies Romanorum fugientium stitit, sed quod stant beneficio eius omnia, Stator Stabilitorque est. Hunc eundem & Fatum si dixeris, non mentieris. Nam cum Fatum nihil aliud sit, quam series implexa caussarum: ille est prima omnium caussa, ex qua cæteræ pendent. Quæ postrema tam pie dicta, ut calumniari ea nec Calumnia ipsa possit. Neque abiit hac parte à Stoicis scriptor ille * magnus ad regiem magnum: Οἶμαι δὲ, inquit καὶ τὴν Ἀνάγκην οὐκ ἄλλο τι λέγεσθαι, πλὴν τοῦτον οὐσίαν. εἱμαρμένην δὲ, διὰ τὸ εἴρεσθαί τι καὶ χωρεῖν ἀκολύτως. id est, *Existimo autem & Necessitatem non aliud dici debere, quam Deum: tanquam stabilem naturam. & Fatum item ipsum, quod connectat omnia, & progrediatur libere ac sine impedimento.* Qui sermones siquid improvidi habent nihil tamen impii: & apud æquos interpretes haud longe absunt à vero nostroque Fato. Illud quidem elogium serio Stoicorum genti do-

non aliam ſectam majeſtatem ſuam & providentiam *deo* magis adſeruiſſe: non aliam homines ad ætherea illa & æterna traxiſſe magis. Et in fatalis hujus ſtadii decurſu ſiquid lapſi: credo, à laudabili bonoque ſtudio fuit, cœcos mortales à cœca Dea revocandi. Fortunam inquio, cujus non ſolum numen ab iis fortiter exploſum, ſed & * nomen.

CAP. XIX.

Quartum ſive verum Fatum explicatum de nomine ipſo dictum breviter. Id definitum tenuiore filo: & oſtenſum à providentia differre.

SED de ſenſu veterum aut diſſenſu dixi ſatis. cur enim curioſe nimis aut ſubtiliter ſcruter τὰς ἐν ᾅδου τριακάδας? Cum vero Fato adfatim mihi negotii: quod nunc propono ad illuſtro. Id autē hic appello, æternū providentiæ decretum quod tolli non magis è rebus poteſt, quam Providentia ipſa. Nec nomen mihi aliquis cavilletur. quia, fidenter hoc adſevero, non aliud huic rei proprium in Romana lingua. Abuſi eo veteres? nos utemur: & eductam è Stoicorum carcere vocem, trahemus ad lucem meliorem. Fatū enim certe à fando nec aliud proprie

prie quàm * *dictum & jussum divinum*. At hoc ipsum illud est, quod hic quærimus. fatum enim Verum desinio sive cum illustri Pico: *Pendentem à divino consilio Seriem ordinemq; causarum*. sive nostris verbis, obscurius sed subtillius: *Inhærens rebus mobilibus immobile Providentiæ decretum, Quod singula suo Ordine. Loco, Tempore, firmiter reddit.* Dixi, Providentiæ decretum, quia Theologis qui hodie (venia mihi in libero veri studio sit,) non prorsus adsentior, qui id cum providentia ipsa, re & nomine miscent. Scio arduum imo temerarium, ὑπερούσιον illam & ὑπερεξέχουσαν οὐσίαν (Deum dico) verbis certis concipere velle aut adstringere; & quidquid ad illum: tamen ut humanæ mentis captus est persevero, aliud providentiam esse proprie aliud nostrũ fatum. Nam non aliter capio aut considero quam ut *in Deo vis sit & potestas omnia videndi, sciendi, gubernandi*. & vis dico universa, indivisa, stipata, & cum Lucretio loquar, uniter juncta. At Fatum ad res ipsas magis descendere videtur in iisque singulis spectari ut inquam sit digestio & explicatio communis illius * Providentiæ distinctæ & per partes. Itaque illa in deo est, & ei

ei soli tribuitur: hoc in rebus, & iis adscribitur. Tricarit ibi videor, & quod ille ait, κέγχρον τρυπᾷν? Imo sumo hæc, Lipsi, è medio sermone vulgi; quo nihil magis increbuit, quam ut dicamus, *Meo bono fato id fieri, aut malo*: &, *Hoc esse regni illius aut opidi fatum*. At de Providentia nemo sic loquatur: nemo, inquā, rebus ipsis eam tribuet, citra impietatem aut irrisum. Bene ergo dixi, in deo illam esse: hoc à deo quid sed intellegi in rebus. Addo amplius Providentiam etsi reapse à Fato indivulsam, tamen præstantius quiddam & prius Fato videri: uti Solem præcellere lumini, æternitatem tempori intellectum rationi, vulgo adserimus in Sapientum scholis. Sed ne dilatem hæc tristia, etsi nondum trita: vides existis causam mihi justam discriminis, itemque nominis retenti contra novitium τῶν θεολογουμένων Senatum. Nam prisci illi & olim conscripti * Patres nihil mihi invident aut inhibent quin verbo Fati in sana & vera notione fidenter utar. Sed ut ad clarandum finitionem meam redeam, dixi inhærens decretum; ut ostenderem spectari Fatum debere in iis ad quæ pervenit, non à quo venit. Additi, Rebus mobilibus, illud

ad

adſignificans. Fatū, ipſum & ſi immobile motum tamen inſitum & naturam non tollere à rebus: ſed leniter & ſine vi agere, ut cuique rei impreſſa à deo ſigna poſtulant & notæ. In cauſſis quidem (ſecundas intelligo) neceſſariis, neceſſario: in naturalibus, contingere. Itaque rerum quidem reſpectu, vim nullam adfert aut coactionem: ſed ut quidque natum eſt facere aut pati, ita dirigit ſingula & flectit. At ſi id ad originem ſuam tamen retrahis, id eſt, Providentiam & Deum: conſtanter nec timide adfirmandum, neceſſario omnia fieri quæ Fato fiunt. Poſtremo adjunxi, de Ordine, Loco, Tempore. firmans quod ante poſui, providentiam rerum omnium junctim eſſe; Fatum per diſtributionem ſingularum. Et in Ordine, ſeriem nexumque cauſſarum intelligo, quas Fatum definit. in Loco & Tempore, miram illam & numquam explicandam vim, qua omnia eventa & certis locorum ſedibus, & temporum momentis, ſunt adſtricta. Fatum eſt Tarquinium regno ejici? fiat: ſed adulterium præcedat. ordinem vides. Cæſarem interfici? ita: ſed in Curia etiam, & ad ſtatuam Pompeji. locum vides. Domitianum à ſuis cædi? cæ-

 detur

detur: & illa ipsa hora, quam frustra vitabat, quincta. tempus vides.

C A P. XX.

Distinctum & divulsum id à Stoico fato quatuor terminis. ostensum accuratius, quomodo vim non inferat voluntati. itemque Deum nec συνεργὸν mali nec auctorem esse.

SAtin' hæc capis adolescens? an clarior etiam fax tibi accendenda? Ego caput concutiens, Clarior Langi, clarior inquam: aut æternum relinquis me in hac nocte. Quod enim istud discriminū subtile stamen? qui quæstionum captiosi laquei sunt? insidias, mihi crede, metuebam: & tam expeusa & suspensa tua verba suspicibam, ut singulos hostes. Langius subridens? At tu confide, inquit. nullus hic Annibal est: & in præsidium, non insideas devenisti. Dabo lucem: illud modo effare, ubi & in qua parte cœcutis? In ea, Langi inquam, quæ de vi est et necessitate. Non enim capio prorsus, quomodo Fatum hoc tuum ab illo Stoicorum disjungis quod cum verbis & janua, quod dicitur, bene exclusisti; re et postico videris admittere. Langius prompte, Absit Lipsi, inquit, absit. Non enim ego vel per somnium Fatum ullum Stoicorum

rum induco: nec * anus illas recoquo diu exstinctas: modestum piumque Fatum profero, quod ab illo Violento quatuor his finibus abjungo. Illi deum fato subjiciunt, nec Iupiter ipse apud Homerum, cum maxime vellet, Sarpedonem suum eripuit ejus vinclis: at nos Fatum deo. quem liberrimum omnium rerum actorem esse volumus, et transcendere cum libuit ac rumpere implexa illa agmina & volumina *Fati*. Item illi ab æterno fluentem seriem caussarum naturalium constituunt. nos nec naturalium caussarum (semper, (deus enim prodigii aut miraculi caussa, sæpe citra, imo contra naturam egit:) nec ab æterno: quia secundæ caussæ non æternæ. Origo enim iis certe cum mundo. Tertio, illi τὸ ἐνδεχόμενον sustulisse videntur è rebus: nos id reddimus, et quoties secundæ caussæ tales sunt, contingens fortuitumque admittimus in eventis. Postremo voluntati vim illi intulisse visi violentam. abest hoc a nobis, qui et Fatum ponimus, et in gratiam tamen reducimus eum arbitrii libertate. Ita enim Fortunæ et Casus fallacem ventum fugimus, ut navim hanc Necessitatis scopulum non allidamus. Fatum est ?i, sed prima nempe caussa.

quæ adeo ſecundas mediaſque non tollit, ut non niſi (ordinatim quidem & ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον) per eas agat. At inter ſecundas etiam Voluntas tua eſt: quam fuge credere, ut Deus ille cogat aut tollat. * Hic error omnis in iſta re, hac nubes. nemo ſcit aut cogitat ſe velle quod vult Fatum: & dico, libere velle. Deus enim ille qui res creavit, rebus utitur, ſine corruptione rerum. Sicut ſupremum illud cœlum inferiores omnes orbes ita ſecum ducit, ut proprium eorum motum non abrumpat aut ſiſtat: ſic Deus fati impetu humana omnia trahit, ſed peculiarem cujuſque vim aut motionem non tollit. Arbores & fruges voluit creſcere? creſcunt ſine ulla vi, per naturam. Homines deliberare, eligere? deliberant ſine ulla vi & eligunt per voluntatem. Et tamen hoc ipſum quod *electuri fuerunt, vidit ipſe ab æterno: ſed vidit, non coegit; ſcivit, non ſanxit; prædixit, non præſcripſit. Quid titubant hic noſtri Curiones? Miſelli! non alius mihi locus videtur in clariori luce. niſi quod petulca iſta mens idemtidem ſe ſcalpit & exaſperat, mala quadam ſcabie infecta litigandi & diſſerendi. Quomodo enim, inquiunt, ſi Deus prævidit pecca-

catu-

caturum me nec falli prævisio illa potest non necessario peccem? Fateor, *necessario: sed non pro tua mente? libera voluntate hic interveniente. Nempe hoc providit ut eo modo pecces quo providit: providit autem ut libere: igitur necessario libere peccas. Satin' hoc clarum? Sed urgent iterum, At enim Deus in nobis auctor omnis motus Cõmuniter auctor, fateor: sed non nisi boni fautor. Ad virtutem accingeris? illo sciente & juvante fit. ad vitium? sciente & sinente. Nec ejus hic aliqua culpa. Equum insideo & impello debilem & claudum: quod impello, à me est; quod debilẽ ab ipso. Citharam pulso dissonam & nervis male vinctam: quod tamen discordat, instrumenti vitium esse fatebere, non meum. Terra hæc ipsa arbores & fruges omnes alit comuni succo: sed illæ salutarem fructum proferunt, aliæ venenum. quid dices? à terra hoc esse, an potius ab insita arborum vi, quæ alimentum bonum decoquunt in suum virus? Simile hic est. & à deo quidem quod movere; à te & in te, quod ad malum. Denique ut concludam de hac libertate: Fatum veluti præsultor est, & funem ducit in mundi ista chorea: sed ita, ut partes aliquæ no-

ſtræ ſint volendi ſemper aut nolendi. nec ultra. non enim efficiendi: quia arbitrium ſaltem relictum homini, quo reluctari & obniti deo libeat; non vis etiam, qua poſſit. Vt in navi ambulare mihi fas, et per foros diſcurrere aut tranſtra, ſed nihil minutus hic motus valet ut impediat ejus curſum; ſic in fatali hac navi, qua omnes vehimur, currant licet voluntates noſtræ et tranſcurrant, non via eam ejicient aut ſiſtent. Temperabit et habenas moderabitur ſemper ſuprema illa voluntas: et quo viſum erit cumque, currum hunc diriget leni quodam fræno.

CAP. XXI.

Concluſio tractationis de Fato. Monitum, periculi plenam & ancipitem eam eſſe. non curioſe indagandam. denique adhortatio ſeria ut vires animo imprimantur à Neceſſitate.

SEd quid ego iſta? verto proram, & removeo me ab hac Charybdi, quæ multorum ingenia abſorpſit. Ciceronis hic naufragium video, qui Providentiam maluit * tollere, quam delibare aliquid de humana libertate. *Ita dum homines liberos fecit,* (ait eleganter antiſtes Hipponenſis) *fecit ſacrilegos.* Quam multi etiam hodie natant in

in hoc freto, & disputationum hic fluctibus abripiuntur? Quorum periculis moniti, terram malimus legere, Lipsi, nec alte penetremus nos in hoc mare. Euclides olim interroganti multa de diis, percommode respondit *Cætera quidem nescio, illud scio, quod odere curiosos.* Idem de Fato cense: quod aspici vult, non inspici: credi, non cognosci. Biantis opinor illud est, περὶ θεῶν λέγε ὡς εἰσί. melius ad Fatum transferam: de quo hoc satis esse moneo, ut esse scias, cætera, nihil peccas, si ignoras. Illud proprie ad nostram Spartam (jam enim ab implicito hoc flexu redeo in veterem & apertam viam)ut necessitate magnatam malis Publicis credas, & in illa solatium aliquod quæras tui luctus. Quid ad te curiose de libertate arbitrii quærere, aut servitute? de coacta voluntate? aut ducta? Miser, Syracusæ tuæ capiuntur, & in pulvere pingis. Bellum tibi supra caput, tyrannis, cædes, mors: quæ superne certe immissa, nec quidquam ad tuum arbitratum. Timere ea potes, non cavere: fugere, & non vitare. Arma adversum hæc indue, & arripe hoc fatale telum. quod dolores istos omnes non pungit, sed jugulat: non minuit, sed tollit. Ut

urti-

uticam si contanter attingas adurit; si fortiter, hebescit: sic luctus iste asperitas increscit, si lenioribus remediis attractes: si duris & fortibus, cedit. Necessitate autem nihil fortius est, quæ solo impetu mollia hæc agmina obruit & avertit. Quid enim tibi vis dolor? non invenis locum in eo quod fieri non solum potest, sed debet. Quid tu Quærela? quatere hoc cœleste iugum potes, non potes excutere. *Desine fata deûm flecti sperare querendo.* Necessitatis non aliud effugium est, quam velle quod ipsa cogat. Eximie * eximius ille Sapientum: Ἀνίκητος εἶναι δύνασαι, ἐὰν μηδένα ἀγῶνα καταβαίνῃς, ὃν οὐκ ἔστιν ἐπὶ σοὶ νικῆσαι. *Invictus esse poteris, si in nullam certamen te dimittes, quod in te non est vincere.* At talis agon iste cum necessitate est: quem quisquis suscepit, succumbit: & quod magis mirere, succubuit, priusquam suscepit.

CAP. XXII.

Ignaviæ latibulum aliquod quæri solere in Fato, sed id detectum. Fatum agere per caussas medias, eoque illas ad hibendas. Quatenus auxilliari patriæ quatenus non oporteat. Finis impositus primo libro & sermoni.

ET sermonis pausam hic aliquam faciente Langio, alacrius erupi & interrupi ego: Si ventus hic diutius spirat à puppi non procul mihi videar à portu. Audeo enim jam deum sequi, adeo necessitati absequi: & videor cum Euripide posse dicere,

Θύοι μ' ἂν αὐτῷ μᾶλλον, ἢ θυμούμενος
πρὸς κέντρα λακτίζοιμι, θνητὸς ὢν θεῷ.

æstus tamen unus est turbidæ cogitationis, qui me jactat: quem Langi siste. Si enim mala publica à Fato: nec vinci id potest aut vitari: quid ultra de patria aut pro eo laboramus? cur non omnia rectori illi magno & indomito permittimus, & cedemus ipsi, quod dicitur, manibus compressis? nam tuo quoque concessu, vanum auxilium omne & consilium, adversantibus fatis. Langius renidens, Per contumaciam ut proterviam adolescens, inquit, à recto abis & à vero. Fatis hoc est obsequi, an oppedere & illudere? Sedebo, inquis, manibus compressis. Bene habet. vellem nunc labiis. Quis enim unquam tibi dixit, Fatum merum solumque agere, sine media & auxiliante caussa? Liberos tibi tollere

fatum

fatum eſt: ſed ita ut in uxoris tuæ horto prius feras. A morbo ſaneſcere: ſed hactenus, ut medicum adhibeas & fomenta. Simile hic. & ſervari hanc fluctuantem & mergentem patriæ tuæ navem ſi Fatum eſt; hoc quoque Fatum, propugnari eam & defendi. Si ad portum pervehi vis, manum remis admoveas oportet, & vela expandas: non ut otioſus captes & expectes ab alto ventum. At contra, ſi Fatum illam ipſam patriam perire: fient Fato videlicet iſta quoque, quæ ad exitium humana via ducant. Plebs cum proceribus, & inter ſe, erit diſcors. nemo parere gnarus, nemo imperare, ſtrenui lingua multi ignavi omnes opera. denique in ducibus ipſis non conſilium, non fides. Vere + Vellejus: *Ineluctabilis fatorum vis, cujus fortunam mutare conſtituit, conſilia corrumpit.* Itemque: *Quippe ita res habet, ut plerumque qui fortunam mutaturus eſt deus, conſilia corrumpat efficiatque, quod eſt miſerimum, ut quod accidit, etiam merito accidiſſe videatur.* Nec tamen illuc ſtatim delabere, ut extrema fata urgere patriam tuam cenſeas. Qui enim noſti? & qui ſcis an concuſſio & commotiuncula hæc tantum ſit, an ad

an ad interritum morbus? Fer opem igitur. & quamdiu, iuxta vetus verbum, anima huic ægro eſt, ſpera. Quod ſi jam certis clariſque indiciis fatalis mutatio apparebit: me quidem judice valebit illud, μὴ θεομαχεῖν. Et Solonis exemplum tuto hic ingeram: qui cum Athenas Piſiſtratus occupaſſet, vederetque conatum omnem fruſtra eſſe pro libertate; arma & ſcutum ante fores Curie ponens, *O patria*, inquit, *tibi dictis & factis opitulatus ſum*: atque ita domum abiit, in poſterum quieturus. Hoc facias, cede deo, cede tempori: &, ſi bonus civis es, te ipſum mollioribus & melioribus fatis reſerva. Quæ nunc periit libertas, reviviſcere poteſt: & patria quæ corruit, reſurgere labenti ævo. Cur temere abjicis animum, aut deſpondes? Ex illo pari conſulum apud Cannas, fortiorem civem Varronem habeo qui fugit, quam paulum qui occubuit. Nec aliter Senatus populuſque Romanus iudicavit: qui publice gratias ei egerunt, quod de republica non deſperaſſet. Cæterum ſive titubat illa tantũ, ſive cadit, ſive perit, ſive prorſus interit: ne nimis adfligere, ſed Cratetis excelſum illum animum indue, qui querenti Alexandro, *An patriam*

patriam ſuam vellet reſtitui? Quid opus? reſpondit. *alius Alexander iterum eam fortaſſe diruet.* Hæc ſapientium, hæc virorum.

—— ἄλγεα δ' ἔμπης
Ἐν θυμῷ κατακεῖσθαι ἐάσομεν, ἀχνύμενοί περ
Οὐ γάρ τις πρῆξις πέλεται κρυεροῖο γόοιο.

ut recte monitum Achilli apud Homerum. Nam alias, ut Creon ille in fabulis ardentem filiam amplexus, nihil eam juvit, ſed ipſe una periit: ſic te citius, Lipſi, exſtinxeris, quam lacrymis tuis hunc publicum Belgicæ ignem. Dum dicit etiam Langius, validiore ſonitu ſtrepuere fores, & puer ecce recta ad nos introiit, qui à Lævino Torrentio miſſus, ut admoneret de hora cœnæ. Langius velut experrectus, Hem! inquit, ita impoſuit mihi hæc fabulatio? & dies clam elapſus? Simulque ſurgens & manum mihi injiciens, Eamus Lipſi, inquit, ad optatam mihi cœnam. Imo ſedeamus, inquam ego renitens. Ante omnes cœnas hæc mihi eſt: quam vere cum Græcis dixerim θεῶν τροφήν. In his epulis Eſurio ſemper ego, numquam Saturio. At Langius nihilo minus

nus me traxit, &, Fidem, inquit, nunc servemus: cras si voles, Constantiæ perlitabimus.

JUSTI LIPSI
DE
CONSTANTIA
LIBER SECUNDUS
CAP. I.

Occasio repetiti sermonis. itio ad Langii mœnum hortum. ejusque laudatio.

SEquenti die, visum Langio abducere me ad suos hortos, Quos impenso sane studio duplices colebat. alteros in colle, è regione edium: alteros paulo longius sitos, in depressiore loco, ad ipsum Mosam,

Quod per amœnam urbem leni fluit agmine flumen.

itaque cum occupasset me satis mane in cubiculo, Ambulamusne Lipsi? inquit. an quies tibi magis cordi & sessio? Imo ambulatio Langi, inquam, si tecum. sed quo imus? Si placet, ad hortos meos, inquit Langius, qui ad flumen. Non longa ea via est. corpus obiter exercueris: urbem videris: denique grata ibi in hoc æstu & frigerans aura. Placet, inquam ego. nec te duce via mihi ulla molesta, non ad extremos Indos. Et cum dicto pallia poposcimus, sumsimus; ivimus, inivimus

mus. Cumque in ipso aditu, oculos circumtulissem vago quodam & curioso adspectu: miratus ex animo elegantiam & cultum loci, *Mi* senex, quæ hæc amœnitas est? inquam, quis splendor? Cœlum hic habes Langi, non hortum. nec astrorum illi ignes profecto magis nitent in serena nocte, quam hi tui scintillantes micantesq; varie flores. Adonidis aut Altioni hortos loquuntur? nugæ ad istos comparati, & imagines muscarum. Et simul propius accedens, & flores quosdam naribus oculisque admovens, Quid primum voveam? inquam. oculus cum Argo fieri, an nasus cum Catullo? Ita utrumque sensum pariter permulcet mihi & titilat hæc voluptas. Ite ite omnes Arabum odores, qui nausea mihi præ halitu hoc ingenuo & vere cœlesti. Langius manum mihi blande premens, nec sine risu, Præfiscine Lipsi, inquit. non ego, non hæc rustica mea Flora agnoscimus tam scitam tam urbanam laudem. Ego iterum, Tamen Langi veram. Blandiri me putas? serio hoc dico & ex intimo meo sensu, Campi Elysii non sunt, præ hoc tuo rure. *Ecce* enim, quæ hic ubique nitela est? quis ordo? quam apte omnia in areolas suos pulvillosque

que diſpoſita? ut non elegantius teſſellæ aliquæ in pavimento. Jam quæ florum herbarumque copia? quæ raritas & novitas ut videatur in exiguum hunc locum Natura concluſiſſe, quidquid eximium habet noſter aut alter orbis.

CAP. II.

Hortorum in genere Laudatio. Cultum eum antiquum eſſe, & à natura. Reges et viros magnos uſurpaſſe. Denique delectatio eorum ob oculos poſita, et non improbum meum votum.

ET profecto egregium & laudabile hoc tuum ſtudium, Langi, in re hortorum. ſtudium ad quod, niſi fallor, optimus & modeſtiſſimus quiſq; trahitur à natura ipſa. Cui argumentum, quod non facile voluptatem aliam dixeris, in quam ab omni ævo tam cupide conſenſerint ſelecti inter gentes. Sacras litteras luſtras? videbis una cum orbe nato natos hortos: quos Deus ipſe primo homini domicilium attribuit, & velut ſedem beatæ vitæ. Profanas? ecce Adonidis, & Alcioni, & Tantali, & Heſperidum hortos proverbia & fabulæ loquuntur; & in veris certiſque hiſtoriis, reperies Cyri regis manu plantaria inſtituta, & Semiramidis aerios penſileſq; flores, & Maſaniſſæ

Masanissæ novum & celebrem cultum, Africa mirante. Iam inter priscos Græcos Romanosque, quot illustria capita tibi proferam, qui positis aliis curis, soli in hac cura? in illis quidem; uno verbo, plerosque philosophos & sapientes. qui remoti ab insano foro & urbe, hortorum se spatiis sepibusque clauserunt. At in istis; Tarquinium regem video jam tum prisca illa Roma, in hortis molliter ambulantem, & papaverum capita resecantem: Catonem Censorium agnosco in re hortensi deditum, & de ea serio scribentem: Lucullum, post Asiaticas victorias, in iisdem otiantem: Sullam, abjecta Dictatura, suaviter hic senescentem: & Diocletianum Principem, olera sua & lactucas ad Salonam, purpuræ & omnibus sceptris præferentem. Nec abivit ab hoc meliorum judicio vulgus, in quo ipso, simplices omnes & sine mala ambitione animas, scio fuisse in hoc cultu. Est enim profecto arcana quædam & congenita nobis vis, cujus intimas caussas non facile reddo, quæ ad hanc innoxiam & ingenuam delectationem trahit non nos tantum, qui propendemus; sed illos ipsos serios & severos, qui renituntur & irrident. Atque ut

cœlum

cœlum & æternos ignes nemini adſpicere fas, ſine occulto horrore quodam & religione: non item Terræ ſacras opes, & hunc inferioris Mundi mundum, ſine tacita quadam gaudii titilatione & ſenſu. Animum tuum mentemque percontare: capi ſe hoc adſpectu dicet, imo paſci. Oculos ſenſumque; fatebuntur non alibi libentius ſe acquieſcere quam in his hortorum areis & pulvillis. Circumciſte, quæſo te, paululum hæc agmiua florum & augmenta. vide mihi illum è calyce, hunc è vagina, alium è gemma protuberantem; vide hunc morientem ſubito, alium ſubnaſcentem; denique iuſpice in uno aliquo genere cultum, formam, faciem, mille, modis paria & diverſa. Quæ illa tam rigida mens, quæ inter hæc non flectat ſe molli aliqua cogitatione, & liqueſcat? Jam ades curioſe tu ocule: defigere paullum in nitores iſtos & pigmenta. inſpice hanc nativam purpuram, hunc ſanguinem, hoc ebur, hanc nivem, hanc flammam, hoc aurum: & tot colores, quos artifici cuique penicello æmulari fas. æmulari, ſed non imitari. Denique quis exhalans ille odor? quis penetrans ſpiritus? & neſcio quæ pars ætheréæ auræ infuſa

ab alto?

ab alto? Vt non vane poetarnm nostra gens flores plerosque natos finxerit, è fuaco aut sanguine immortalium deorum. O gaudii & liquidæ voluptatis vere fons, O Venerum & gratiarum sedes, mihi in vestris umbraculis quies & vita sit: mihi fas remoto; extra cividos tumultus, inter has herbas, inter hos noti ignotique orbis flores, hilari & hiante oculo oberrare: & modo ad hunc occidentem, modo ad illnm exorientem, manum vultumque circumferre: & cum vaga quadam illucinatione, curarum hic omnium falli & laborum.

CAP III.

Contra Curiosos quosdam dissertum, qui hortis ad vanitatem et ignaviam abutvntur. Quis verus eorum usus: Sapientibus et doctis idoneos esse: et Sapientiam ipsam altam in iis et educatam.

SVM dixissem hæc acrius, & voce vultuque accenso: remisso ore ad me Langius, Amas certe Lipsi, iuquit, amas floridam hanc purpureamque Nympham: sed vereor, ut ames immodeste, Hortos enim laudas. sed ita, ut vana pleraque in iis mirere aut externa: vera & legitima eorum gaudia omittas. Colores enim duntaxat avide inspi

inſpicis, & in pulvillis quieſcis, & flores petis ab noto ignotoque orbe. Obſecro ut quid? ut ne te quoque eſſe ſciam in hac ſecta, quæ exorta hodie, male curioſorum hominũ, male feriatorum? qui rem optimum ſimpliciſſimamq; inſtrumentũ duorũ vitiorum fecerunt, Vanitatis & Torporis. Hæc enim fini habent hortos. Herbulas aliquot & flores exoticos ambitioſe conquirunt: & quæſitos ita anxie fovent & tuentur, ut nulla mater ſuum gnarum. hi ſunt, quorum litteræ in Thraciam, Græciam. Indiam diſcurrunt: idque ſeminis exigui aut bulbuli cauſa. Hi, quibus ægrius ſit florem aliquem novum mori, quam veterem amicum. * Romanum illum riſerit aliquis, qui piſcem ſuum atratus luxit iſti plantam. Jam ſi quis ex his Floræ candidatis novius aliquid aut rarius nactus eſt, ut oſtentat, ut alii competitores æmulantur, invident, è quibus non nemo triſtior domum diſcedit, quam olim in Præturæ petitione victus Sulla aut Marcellus. Quid dicam? niſi hilarem hanc quandam inſaniam eſſe: nec abſimilem illi puerorum, pallentium & rixantium circa pupas ſuas & ſigilla? At eorundem induſtriam in hortos etiam cognoſce

Sedent, circumambulant, oſcitaut dormiunt. nec aliud prorſus ut non otii ſui ſeceſſum hunc habeant, ſed deſidiæ ſepulchrum. Profanum genus, & quos jure arceam ab orgiis veri arcanique horti. quem modeſtæ voluptati natum ſcio, non vanitati. quieti, non torpori. An ego tam levis, quem efferat aut deprimat herbula aliqua rarior, ſive adepta ſive amiſſa? Imo æſtimo res ſuis pretiis: & ſepoſito lenocinio illo novitatis, ſcio herbas eſſe, ſcio flores: id eſt, brevia quædam & fugacia, de quibus aptiſſime poeta princeps:

Ζεφυρίη πνείουσα τὰ μὲν φύει, ἄλλα δὲ πέσσει.

Itaque non ſperno eas ſive delicias ſive elegantias (& exemplum vides:) ſed hoc à mollibus Hortenſiis iſtis muto, quod ſine cura hæc talia conquiram: ſine cura habeam: ſine cura amittam. Nec idem ille ego tam marcidus, imo tam mortuus ut recondam & velut ſepeliam me in his hortorum umbris. Negotium etiam in illo otio reperio, & invenit ibi animus, quod ſine actione ulla agat. ſine labore ullo elaboret. *Nunquam minus ſolus ſum*, aiebat ille, *quam cum ſolus: nunquam minus otioſus, quam cum otioſus*. Vox egregia, & quam auſim dicere natam

in his ipsis hortis. Scilicet menti paati illi, non corpori: ad eam recreandam, non ad hoc laxandum: & ad salubrem quendam secessum à curis atque turbis. Homines tibi molesti? hic apud te eris. Occupatio exhausit? hic replebere; ubi animo quietis illud pabulum, & ab aure puriore velut inspiratio novæ vitæ. Itaque vides veteres illos sapientes? in hortis habitarunt: Eruditas hodie doctasque animas? hortis delectantur: & in iis divina illa pleraque scripta procusa, quæ mirantur, & quæ nulla temporum series aut senectus abolevit. Viridi illi Lycæo tot dissertiones de natura debemus, umbriferæ Academiæ, de moribus: & ex hortorum spatiis diffusi uberes illi Sapientiæ rivi quos bibimus, & qui fœcunda diluvie orbem terræ inundarunt. Scilicet attollit se magis erigitque ad alta iste animus, cum liber & solutus videt suum cœlum: quam cum ædium aut urbium carceribus tenetur inclusus. Hic mihi vos poetæ duraturum aliquod carmen pangite. hic vos literati meditamine & scribite. hic vos Philosophi de tranquillitate, de constantia, de vita & morte disputate. En Lipsi, quæ vera hortorum usio & finis. otium inquam

quam, secessio, meditatio, lectio scriptio & ea tamen omnia velut per remissionem & per lusum. Vt pictores, longa intentione hebetatos oculos, ad specula quædam & virores colligunt: sic nos hic animum defensum, aut aberrantem. Et cur celem te meum institutum? pergulam illam topiario opere vides? Hæc Musarum mihi domus est, hæc Sapientiæ meæ gymnasium & palæstra Illic aut seria arcanaque lectione pectus impleo: aut semente quadam obsero bonarum cogitationum. Et ut tela quædam in armamentarium, sic ex iis præcepta in animum recondo: quæ prompta mihi mox contra vim varietatemq; Fortunæ. Intra eam quoties pedem penetravi emanere viles omnes servilesq; curas jubeo: & erecto quantum licet capite, studia profanæ plebis despicio, & magnum hoc in rebus hominum inane. Hominēm imo ipsum exuere mihi videor, & in altum rapi igneis Sapientiæ quadrigis. An illic angi me censes, quid Celtæ, quid Celtiberi moliantur? quis sceptrum Belgicæ teneat, aut emittat? Asiæ tyrannus classe nobis aut terra minetur? aut denique.

--- *quid sub arcto*
Rex gelidæ meditetur oræ?

Nihil

Nihil horum. munitus & clausus contra externa, intra me maneo: à curis omnibus securus præter unam, ut fractum subactumque hunc animum rectæ Rationi ac Deo subjiciam, & animo cæteras res humanas. Vt quandocumque fatalis ille & meus dies venerit, fronte composita nec mœstus eum excipiam: abeamque ex hac vita non ejectus, sed ut emissus. Hæc muginatio mea in hortis lipsi, hi fructus. quos non permutem (quamdiu sana mihi mens) cum omni gaza Persarum aut Indorum.

Cap. IV.

Ad Sapientiam igitur adhortatio, per eam ad Constantiam veniri. & serio monita juventus, ut serias Philosophiæ literas cum amœnioribus illis & liberalibus conjugat.

DIxerat Langius. & postremo illo tam alto & constanti sermone, vere fateor, dederat me in stuporem. quem tamen abrupi, O te felicem, inquiens, otii pariter & curarum, & ô vix humanam in homine vitam, quam utinam parte aliqua imitari mihi fas: & per vestigia ista serpere, etsi longo intervallo, Langius velut castigans,

Imitari? inquit, imo ſuperare. nec ſequi tibi ſolum hic jus, ſed præire. Parum enim, Lipſi, parum in hac Conſtantiæ & Virtutis via ipſi nos promovimus. nec fortibus boniſque pares adhuc ſumus, ſed projecte mollibus aut malis pauſo fortaſſe firmiores. At tu cujus vageta & alta indoles, accingere. & me duce, viam hanc ini quæ recta ad firmitudinem & Conſtanriam ducit: Via quam dico, Sapientia eſt; cujus æquebilem & tranquillã orbitã, quæſo monoque, ne ultra fugias calcare. Littere tibi hactenus cordi & novem iſtæ deæ? placet. ſcio enim amœniore hac & externa doctrina excoli & præparari prius animum debere, * *non ante idoneum cui divina ſemina committantur*. ſed illud non placet, ſi in his adhæreſcis, eaque una tibi ſtudiorum quod dicitur, prora & puppis. Rudimenta enim hæc noſtra eſſe debent, non opera: via, non meta. In convivio aliquo ſi aſſediſſe, non bellaria ſolum et placentas guſtares, credo: ſed ſtomacho fulcimentum aliquod dares cibi firmioris: in hoc publico doctrinarum epulo, cur non idem fit? cur inquam ad illa oratorum et poetarum mella non adjungis hanc firmiorem Philoſophiæ dapem?

dapem? Non enim, deseri illis volo (ne tacitus me calumniere) sed hanc adseri: et solutas per se fluentesque Nymphas temperari hoc serviore, ut ita loquar, Baccho. Proci illi apud Homerum non injuria ridentur qui relicta Penelope convertere se ad ancillas; cave idem tibi sit, ne spreta illa rerum domina, ardeas tantum in ejus administris. Pulchra hæc laudatio, O virum doctum! sed illa melior, O virum sapientem! et ista optima, O virum bonum! Has sectemur: & per tot labores non scire tantum velimus, sed Sapere et Facere.

Ὡς οὐδὲν ἡ μάθησις, ἂν μὴ νοῦς παρῇ!

ait vetus et verus versus. Quam multi hodie in hoc nostro Musico cœtu, qui et se dedecorant, et omne nomen litterarum? quidam, quia flagitiis et sceleribus cooperti: plerique, quia vani leves μετέωροι, ei nullius seriæ curæ. Linguas discunt? sed linguas tantum. Græcos Latinosque scriptores intellegunt? sed intellegunt tantum. et quod Anacharsis scite olim de Atheniensibus dixit, *Nummis eos uti duntaxat ad numerandum*; sic isti scientia ad sciendum. Vitæ factorumq; adeo nulla cura est; ut me quoque judice,

non frustra litteræ in vulgus male audiant, tanquam ad me nequitiam magistræ. Atqui ad virtutē eæ sunt, legitime utare, Sapientiam modo adjunge, cui præparare ingenia nostra litteræ debent, non detinere ea, aut sibi vindicare. Vt enim arbores quædam fructum non ferunt, nisi aliis velut maribus adsitæ: non item tuæ istæ virgines, nisi cum virili Sapientiæ robore conjunctæ. Quid Tacitum mihi corrigis; si vita tua inemendata est? Quid Tranquillum illustras; cum tu in errorum tenebris. Plauto notas aut maculas studiose eluis; cum animum sordescere pateris et squalere? Transi aliquando ad meliores curas; et doctrinam para, quæ non in pompam tibi speciemque sit, sed in usum. Ad Sapientiam convertere; quæ mores tibi corrigat, quæ animum turbidum sordidumque tranquillet et illustret. Illa est, quę virtutem imprimere, quæ Constantiā suggerere potest; illa sola, quæ templum tibi aperire Bonæ Mentis.

CAP. V.

Sapientiam non vovendo, sed conando acquiri. Reditum in sermonem de Constantia. Cupidinem discendi, bonum esse in adolescentiæ signum.

ARDOREM mihi injecit ea admonitio. quem non celavi. &, Animo sequor te, mi senex, inquam: quando factis? quis erit ille dies. qui me solutum his curis in sapientiæ veræ orbita sistat? qui par eam ad Constantiam ducat? Langius velut increpans, Itane voves potius, quam facis? inquit. vane prorsus & ex more vulgi. Nō enim, ut Cæneus ille in fabulis è fœmina in virum transiit, optando: sic tu votis, è fatuo in sapientem, è levi in constantem. Addas istuc operam oportet, & * Manum moveas, quod ajunt, una cū Minerva. Quære, lege, disce. Ego excipiens, Scio Langi, inquam: sed tu quoque, sodes, adde operam, & filum illud hesterni sermonis pertexe, quod invitatio male abrupit. Ad Constantiam, inquam, redi; cujus intermissum sacrum sine piaculo non differs. Langius capite leviter abnuens, Ut ne includar iterum in hunc ludum? inquit. non faciam Lipsi; non certe in hoc loco, quem otio meo scire debes, non negotio consecratum. Denique alias decurremus illum cursum. Imo nunc, inquam ego, & quis locus sapienti huic sermoni aptior, quam illa Sapientiæ tuæ domus? Pergulam hanc dico. quæ mihi quidem velut templum est; &

mensula in ea, tanquam ara: ad quam sedentes, rite faciamus huic Divæ. Denique capto etiam ex ea omen. Quodnam illud? ait Langius. Istud, inquam. Ut ii qui in taberna aromatum aut unguentorum sederunt, in vestibus ipsis referunt secum odorem loci: sic mihi spes, ut halitus aliquis Sapientiæ animo adhærescat, ab insessa hac ejus officina. Langius ridens: Vereor ut in tam levi omine pondus sit, inquit: tamen, Lipsi, eamus. Non enim dissimulo. me quoq; excitat & cale jam facit tam ingenuus hic ardor. Atque ut aquileges, cum mane halitum quendam erumpentem è terra vident, indicium id habent latentium aquarum: sic mihi de fœcunda scaturigine virtutum spes, ubi in adolescente præit & elucet cupiditas hæc discendi. Et cum iis verbis duxit ad pergulam me, & induxit. Ille ad mensulam adsedit. ego prius ad pueros conversus, Heus vos, inquam, state, observate: ostium illud imprimis obserate. Atque auditis? Vita à vobis exit, si vivus quisquam huc init. Non virum, non canem, non fœminam admitti volo: non, si venerit, Bonam Fortunam ipsam. Et cum dicto adsedi. Sed Langius largiore risu, Sceptrumne tu usquam gessisti? inquit.

ita

ita basilicæ prorsus & severæ tuæ editiones. Nimirum, inquam ego, ab hesterno infortunio jure mihi cavi. Tu perge, cum deo.

CAP. VI.

Pro Constantia tertium argumentum ab Utili. Clades bonas esse, Originem intueare sive Finem. Originem enim à deo sumere, qui æternum et immitabiliter bonus: ideoq; causa nullius mali.

LANGIUS non diu meditatus, sic infit. In sermone quem de Constantia heri cœpi, Lipsi, à constantia non abibo: ordinem eundem exsequar, & limites tenebo quos semel finivi. Quatuor, ut scis, velut agmina mihi facta, quæ pro ea in Dolorem Abjectionemque pugnarent: è quibus priora duo, quæ de Providentia & Necessitate, jam produxi: docuique satis, superne & à deo mala Publica immitti: itemq; necessaria ea esse, nec vitari ulla fuga. Instruam nunc igitur agmen tertium, quod Utilitas ducit: & in quo legio, quam recte dixerim Adjutricem. Agmen, si inspicis, validum & callidum: quod nescio quo modo illabitur & insinuat se in animos, & blanda quadam vi vincit non invitos. Irrepit enim potius: quam irrumpit: suadet, non cogit: & tam facile duci nos ab Utilitate

pa

patimur, quam à Necessitate trahi. Hanc, tibi, Lipsi, & mollibus tuis copiis nunc oppono. Utilia enim sunt, hæc quæ patimur Publica mala: & cum interno nostro fructu commodisque conjuncta. Mala autem? imo Bona verius, si remoto hoc Opinionum velo, oculos ad Ortum eorum referes & ad Finem. Quorum ille, à bono: hic, in bonum. Origo enim certe harum cladium (here satis mihi dictum & doctum) à deo: id est, non ab ipso Summo Bono solũ, sed bonorum omnium auctore, capite, fonte. A quo non magis est ut malum aliquod emanet, quam ut malus sit ipse * Benefica tantum & salutaris illa vis: quæ lædere æque spernit, ac lædi: & cui una summaque potentia est, prodesse. Itaque etiam prisci illi tenebriones, cum superum illud numen mente conciperent, recte à juvando dixere Jovem. An tu exasperari eum censes & irasci, & hæc velut noxia quædã tela spargere in humanum genus? Erras. Ira, vindicta, ultio humani adfectus nomina sunt: & nata ex imbecillitate, cadunt tantum in imbecillos. Perseverat autem æternum in benignitate sua illa mens: & ista ipsa aspera quæ suggerit aut ingerit, velut medicamenta sunt: sensu tristia, re salubria

lubria & eventu. * Homerus ille Phisophorum recte: ὁ δ' θεὸς μηδὲν κακὸν ποιεῖ, οὐδ' ἂν τινος εἴη κακοῦ αἴτιον: *Deus nihil malum facit, adeo non ipse mali alicuius causa.* Et melius impressiusq; noster * Sapiens: *Quæ causa est diis benefaciendi? natura: Errat, si quis putat illos nocere velle, vel posse, nec accipere iniuriam queunt, nec facere. Primus est, deorum cultus, deos credere: deinde, reddere illis maiestatem suam, reddere bonitatem, sine qua nulla maiestas est. Scire illos esse qui præsident mundo, qui universa ut sua temperant, qui humani generis tutelam gerunt, curiosi etiam singulorum. Hi nec dant malum, nec habent.*

CAP. VII.

Finem item cladium semper dirigi in bonum, etsi sæpe ex per noxios homines, & noxa causa administratæ. Sed frangi & temperari eorum vim à deo. flecti omnia in nostrum usum. obiterque dictum cur Malorum opera in iis Deus utatur.

ORIGINE igitur Clades bonæ: ajo etiam Fine, quia ad bonum directæ semper & * Salutem. Occurris mihi tacitus, scio: & quomodo? inquies. nonne bella hæc & cędes, clare scopum nocen-

nocendi habent lædendique? Habent, fateor, si homines spectas, non habent, si deum. Quod ut plane & plene capias, opus mihi illato quodam lumine distinctionum. Duplices divinæ Clades: aliæ Meræ, aliæ Mixtæ. Meras appello, *Quæ pure à Deo sunt, sine interventu ullo humanæ mentis aut manus.* Mixtas. *Quæ a Deo quidem sed per homines administros.* illius generis sunt, Fames, Sterilitas, Terræ motus, Terræ labes, Inundatio, Morbi, Mortes. Istius, Tyrannides, Bella, Oppressiones, Cædes. In illis pura omnia & liquida, quia haustæ è purissimo fonte. in istis, sordium admixtum aliquid non negaverim, quia lapsæ & derivatæ per impurum hunc Adfectuum canalem. Homo iis intervenit: quid miraris, si noxa & peccatum? Illud mirare potius, quod tam provida dei benignitas est, ut illam ipsam noxam in salutem nostram vertat, & peccatum in bonum. Vides tyrannum illum, qui minas spirat & cædem? cui voluptas nocere est? qui perire ipse optet, dum perdat? Sine. aberrabit à sua mente: & deus occulto quodam fune inscium invitumque trahet ad suum finem. Ut sagitta ad emittentis scopum pervenit, sine ullo suo sensu: sic impii isti. Frænat vide-

videlicet coërcetque humanam omnem vim ſuprema illa vis : & exerrantes eorum greſſus dirigit ad ſalutarem hanc metam. Ut in exercitu varii adfectus militum ſunt, & hunc præda incitat, hunc gloria, illum odium; omnes tamen pro victoria & Principe pugnant : ſic omnes iſtæ voluntates bonæ malæque deo militant, et inter varios fines venient tamen ad hunc, ut ſic dicam finium finem. Sed cur, inquies, malorum opera deus utitur? cur ipſe clades eas bonas non immittit, aut ſaltem per bonos adminiſtros? Curioſe nimis, mi homo, quæris : nec ſcio an arcana illa expediam, hoc ſcio, conſtare illi rationem ſui facti, etiam cum de ea nihil nobis conſtat. Et tamen quid hic miri, aut novi? Ecce præſes provinciæ in noxium aliquem cum lege agit: agi jubet per Burtianum, aut lictorem. Pater in magna familia interdum filium ipſe caſtigat, eſt cum ſervo id munus mandat aut pædagogo. cur deo non idem jus ſit? cur non ipſe, cum viſum, ſua manu nos verberet; cum aliter viſum, aliena? Nihil enim hic injuriæ, aut noxæ. Servus ille iratus tibi eſt? animum adfert nocendi? Nihil refert. tu illo omiſſo ad animum reſpice jubentis. Patet enim certe exactor

actor adſtat; nec plagulam unam tibi ſuperaddi ſinet ultra præſcriptum. Sed cur tamen peccatum hic admixtum, et adfixum divinis his ſagittis Adfectuum venenum? Ad aſperum et arduum me collem vocas; in quem tamen enitar. Vt ſapientiam potentiamque ſuam Deus oſtenderet, *melius judicavit* (* Auguſtini verba ſunt) *de malis bona facere, quam mala nulla permittere.* Quid enim eo ſapientius aut melius, qui è malo bonum poteſt elicere, et reperta ad perniciem vertere ad ſalutem? Medicum quoque lauda, qui Theriacæ ſuæ viperam admiſcit, ſaluberrimo effectu in deo cur improbes, ſi pharmaco huic cladium humanas quaſdam noxas intemperat, ſine tua noxa? Decoquit enim certe et conſumit adjunctum illud omne virus, arcano quodam providentiæ ſuæ igne. Denique ad potentiam ejus hoc facit et gloriam, quo neceſſario omnia ipſe refert. Quid enim magis vim ejus exprimat, quam quod non vincat ſolum obluctantes ſibi hoſtes, ſed ita vincat ut ad ſe traducat, et ſua caſtra? ut pro ipſo militent? ut arma pro victoria ejus ferant, Quod evenit cottidie, cum in malis dei voluntas fit, etſi non à malis; cum ea
quæ

quæ contra voluntatem ejus improbi faciunt, ita flectit, ut non fiant tamen preter ejus voluntatem. Et quod poteſt inſignius miraculum, * *quam ut malos mali bonos faciant*, Ecce, ades paullum tu C. Cæſar, abi, et duo ſancta nomina ſimul conculca. Patriam Generumque. Ambitio hæc tua, te ignaro, deo ſerviet; imo patriæ ſerviet, contra quam ſumpta. Reparatio enim erit ſaluſq; Romani ſtatus. Tu Attila ab extremo orbe advola, ſitiens ſanguinis et prædæ. rape, cæde, ure, vaſta. Sævitia hæc deo militabit; nec aliud quam excitatio Chriſtianorum erit, qui vitiis et deliciis immerſi nimis aut ſepulti. Quid vos duo veſpatiani, Judæam Judæoſque perdite: capite & excidite urbem ſacram. qua fini, vos quidem gloriæ & propagandi imperii; ſed erratis. revera lectores & ſatelites ultionis divini eſtis in impiam gentẽ. Ite; & qui Romæ Chriſtianos morte fortaſſe adficitis, Chriſti mortem in Judæa uindicare. Et exempla hæc ab omni nævo obvia, ubi deus per improbas aliorum cupidines, bonam ſuam voluntatem exercuit; per aliorum injuſtitiam, exſecuit judicia ſua juſta. Quare miremur, Lipſi reconditam hanc Sapientiæ vim, non timemur; & ſciamus

ſciamus clades omnes exitu bonas eſſe, etiam ſi cæca hæc mens non videat aut tarda eo non pertingat. Latent enim nos ſæpe veri earum fines; ad quos tamen ignaris nobis pervenient, non aliter quam fluvii quidã qui erepti oculis et ſub terram reconditi, feruntur nihilominus ad ſuum mare.

Cap. VIII.

Magis diſtincte de finibus ipſis, eos triplices eſſe; & qui, quibus conveniant. Mox paulo fuſius de Exercitio, quod Bonis non uno modo prodeſt, firmando, probando, præeundo.

QUod ſi fas mihi vela pandere & navim immittere altius in hoc rerum divinarum fretum; poſſim de finibus ipſis promere fortaſſis aliquid magis diſerte & exſerte. Homericum tamen illud jure præfatus,

Εἰ δύναμαι τελέσαι γε. καὶ εἰ τετελεσμένον ἐστι.

Sunt enim ex iis, quos ſatis certo comprehendere & ſignare poſſe videor: ſunt, quos ambigue & adſpectu confuſo. E certis hi tres Exercendi, caſtigandi, puniendi. Pleraque enim iſta immiſſio cladium, ſi attendis, aut Lapſos caſtigat; aut improbos punit. eaque omnia noſtro bono. Non ut illuſtrem, & pedem paulliſper in primo

fine

fine defigam: videmus cottidie optimos quosque, aut seorsim premi cladibus aut hisdem involvi pariter cum malis. Videmus, & miramur, quia nec causam satis capimus, nec attendimus ad finem. Caussa autem amor in nos dei, non odium finis, non læsio nostra, sed fructus. Juvat enim exercitium illud non uno modo: sed firmat, Probat, Præit Firmat quia hoc velut gymnasium est, in quo deus suos ad robur instituit & virtutem. Athletas per multa aspera exerceri videmus, ut vincant. idem de nobis cense in hac cladium palæstra. Acer enim ille noster gymnastes & exercitor est: laboris patientiæque exactor, non ad sudorem tantum, sed ad cruorem. Molliter eum habere suos censes? deliciis fovere aut luxu? non facit. Matres sunt, quæ plerumque specie dulcium corrumpunt & enervent liberos: patres, qui tristium specie servant. Pater autem ille nobis est: ideoque vere nos diligit & severe. Si nautam te esse velis; per tempestates doceare. si millitem; per pericula. si vere virum; cur recusas adflictiones? non enim alia ad robur via. Videsne languida illa & umbratica corpora, quæ rarus sol vidit, ventus non strinxit,

xit, aura tristior non libavit? tales mollium istorum & perpetim felicium animi sunt, quos dejiciet & resolvet minima adversantis Fortunæ aura. Firmant clades igitur, & ut arbores ventis agitatæ altius radices agunt: sic boni in virtute magis comprehendunt, impulsi aliquoties adversitatum flabris. Sed probant etiam quia aliter, quomodo constare cuiquam potest de firmitudine sua, aut progressu? Vela gubernatori ventus semper à puppi impleat: artem nusquam explicabit. felicia omnia homini & obsequentia: nusquam virtutem. Obrussa enim ejus unica & non fallax, adflictio est. Magnifice Demetrius: *Nihil mihi videtur infelicius eo, cui nihil evenit adversi.* & vere. Non enim parcit Imperotor noster talibus, sed diffidit; nec iudulget, sed abjicit & contemnit. expungit inquam eos è legionum suarum numeris. ut ignavos quosdam & imbelles postremo preunt. quia bonorū in cladibus robur & patientia, velut lumen quoddā est tenebroso huic mūdo. Vocant exemplo suo ad eadem alios, & velut limitē signant per quem eant. Bias bona et patriam amisit: sed inclamat etiam hodie mortalibus, ut *omnia sua secum portent*. Regulus inter tor-

tormenta fœde perit: sed vivit præclarum illud fidei exemplum. Papinianus à Tyranno cæditur: sed securis illa securitatem nobis imprimit pro Iustitia moriendi. Denique tot selecti viri per vim & injuriam pulsi aut interfecti: sed è rivis illis sanguinis Constantiam cottidie bibimus & virtutem. Quæ tamen omnia laterent in tenebris, sine cladium ista face. Vt enim aromata longe lateque odorem emittunt, si teras: sic virtutis fama diffunditur, si premas.

CAP. IX.

De castigatione, qui secundus finis. eam quoque ostensum ex usu nostro esse, dupliciter.

IAM Castigandi alter finis est. quo nego aliud mitius aut melius repertum ad salutem. Iuvat enim seruatque dupliciter: sive flagelli locorum peccavimus sive Fræni, ne peccemus. Flagelli quidem, quia paterna manus est, quæ lapsos crebro verberat: carnificis, quæ tarde, sed semel punit: Ut ignis aut aquæ lustratio quædam adhibetur ad sordes: sic ista cladium ad peccata. Et flagellum, Lipsi, meriro uunc nobis. Lapsi enim pridem Belgæ sumus, & deliciis divitiisque corrupti, præcipitem viam instititimus vitiorum.

Sed admonet ille deus, & revocat clementer; plagas aliquot infligens, ut iis admoniti ad nos redeamur, imo ad ipsum. Bona nobis eripit: quia ad luxum iis usi. Libertatem: quia ad licentiam ea abusi. & miti hac calamitatum ferula crimina nostra velut expiat et depurgat. Vere miti. Quantula enim ista satisfactio? Persas aiunt cum supplicium de illustri viro sumpturi sunt vestem et tiaram ei detrahere eaque suspensa verberare ut hominem ipsum; facit hoc noster ille pater, qui in omni castigatione non nos tangit, sed corpus, agros opes et omnia externa. At Frænum etiam castigatio est. quod opportune injicit, cum videt peccaturos. Ut medici sanguinem interdum provide demittunt, non quia æger sis, sed ne ægrescas; sic deus per has clades quædam nobis adimit, materiam alias et fomitem vitiorum. Novit enim ille naturas omnium, qui condidit; nec ex venis aut colore de ægritudine judicat, sed è pectore et è fibris. Videt Etrusca ingenia uegeta nimis et excitata? Principe coercet. Helvetiorum sedata et mitia? libertatem indulget. Venetorum media? medium dat regimen. eaque ipsa in tempore fortasse mutaturus est,

cum ipsi se mutabunt. Tamen querimur. et cur, inquiunt, nos diutius bello adfligimur, quam alii? aut cur in actiori servitute? Stulte, et vere iam æger, tu prudentia' ante deum es? Dic mihi cur medicus aliquis huic plus absynthii aut ellabori miscet, quam illi? nempe quia morbus ejus id postulat aut natura. Idem in te cense. Videt hunc populum fortasse ferociorem esse, ideoque flagris coercendum: illum alterum mitiorem, et in gyrum reduci posse sola virgæ umbra. At tibi id non videtur. Valde scil. id refert, Ne parentes quidem puero cultrum aut ferrum in manu relinquunt, etsi valde se adflictanti. prævident enim læsionẽ. cur deus nobis pernicem indulgeat, qui vere pueri, nec salutaria gnari sumus petere, nec abjicere nocitura? Tamen si voles & quantũ voles, plora. bibes nihilominus illud poculũ mœrorũ, quod non temere tam plenũ tibi cœlestis ille medicus propinat.

CAP. X

Denique Punitionem ipsam bonam & salubrem esse dei respectu, hominum & ejus punitur.

AT punitio ad malos spectat, fateor non tamen mala. Bona enim primo, si deum respicis; cujus justitiæ æterna

æterna & immota lex postulat peccata hominum aut emendari aut tolli. Castigatio autem, quæ ablui possunt, emendat; que nequeunt, Punitio tollit. Bona iterum, si homines spectes. quorum stare aut perennare hæc societas non potest, si violentis scelestisq; ingeniis omnia sint impune. ut ad privatam cujusq; securitatem, privati furis aut siccarii supplicio opus est; sic ad publicam, illustri aliquo et cõmuni. Animadversiones istæ in tyrannos, & orbis terræ latrones, aliquando interveniant necessum est, ut exempla sint quæ admoneant, Εἶναι δίκης ὀφθαλμὸν, ὃς τὰ πάνθ' ὁρᾷ. quæ aliis regibus populisq; inclament, *Discite justitiam moniti, & non temnere divos*. Bona tertio, si eos ipsos spectes qui puniuntur. Pro ipsis enim. quia non tam ultio hæc aut vindicta proprie est, nec unquam benignium illud numen --- *ex ira pœnas petere imbibit acres*, ut pie poeta impius ait; sed non aliud quam cohibitio quædam à scelere et repressio; et ut cum Græcis signanter dicam, κόλασις, ἀλλ' οὐ τιμωρία. Ut mors bonis clementer sæpe immissa, ante scelus; sic desperate malis in scelere. quod ita amant, ut nisi sectione ab eo non avellantur.

Sistit

Sistit igitur deus effrænem illum cursum, & peccantes paratosque peccare benigne tollit. Denique pœna omnis bona, Justitiæ adspectu: sicut impunitas mala; quæ efficit ut diutius (celestii id est, miseri vivant. Acute Boetius: *Feliciores esse improbos supplicia luentes, quam si nulla eos justitiæ pœna coerceat.* & caussā dat, quia bonū aliquod iis accessit (pœna videlicet) quod in reliquo cumulo criminū non habebant.

CAP. XI.

De fine quarto, qui homini ambiguus est, eum pertinere vel ad Conservationem tutelamque Universi, vel ad Cultum. Singula uberius explicata.

HI tres illi fines, Lipsi, certi, clari: & quos pede peragravi satis, firmo. quartus superest, quem vacillante. Ignotior enim ille & remotior, quam ut humanæ mentis vestigium firmiter eum premat. Per nubem duntaxat video: & suspicari mihi de eo jus, non scire; ambire, sed non adire. Finis quem intelligo communis est, & tangit Conservationem sive Cultum Universi. Ac de Conservatione quidem eo suspicor, quod deus ille qui sapienter hæc omnia condidit, & disposuit; ita condidit, ut * singula certo numero augmento, pondere de

F finiret.

finiret. nec modum eum generi cuiq; excedere fas, sine inclinatione omnium aut ruina. Ita magnis illis corporibus sui termini, cœlo, mari, terræ: ita animantium cuique sæclo descriptus numerus: itemque hominibus, opidis, regnis. Excedere ea volunt? turbo igitur cladium aliquis atterat necessum est & tempestas. Nam aliter, noceant, lædantque pulcherrimum hoc opus Universi. At qui excedere volunt sæpe, præsertim ea quibus data lex gignendi crescendiq;. Homines ecce vide quis neget densius per naturam nasci, quam per eandem mori: adeo ut duo aliqui homines ex suo cœtu centena capita paucis annis producant, non occidant ex iis dena aut vicena. Gregem pecudum, crescat immensum, nisi pecuarii quotannis secernant aliquas & eligant ad macellum. Aves & pisces aera sive aquas brevi impleant, nisi dissidia quædam & velut bella inter ipsa sint, itemq; insidiæ ab humana gente. Opida aut urbes struit & ædificat sua quæq; ætas: & nisi incendia interveniant aut ruinæ, vix ceperit ea noster & alter Orbis. Et licet, in cogitatione simili, perambules naturā hanc rerum. Quid ergo mirum, si Saturnius ille pater fal-
cem

cem interdū immittit in luxuriantem huc agrum, & superflua aliquot milia peste decreverit, aut bello? Nisi faceret: quæ jam regio capiendis nobis sit? quę tellus alendis: Pereat ergo jure in partibus aliquid, ut summa ista summarū æterna sit. Vt enim moderatoribus reipublicæ *salus populi suprema lex est*: sic deo, mundi. At de Cultu conjicio dupliciter. Primū, quia ornatū nullū in hac vasta machina concipio, sine varietate & distincta vicissitudine rerum. Solem illum pulcherrimū fateor. sed gratiorē tamen eum, roriflua nox facit, & pallium obductū nigræ matris. Æstatē amœnissimā. Sed quam Hiems cōmendat, & glacialia illa marmora, & canæ nives. Quæ si tollis, revera sensum gaudiumq; intimū tollis sive lucis sive æstus. In hac ipsa nostra terra, non una facies me delectat, sed plana videre capior & colles, valles & rupes, culta & arenas, prata & sylvas: semperque fastidiū & satietas, comites paritatis. Et in hac vitæ, ut sic dicam scena, cur idem habitus mihi semper placeat & vultus? Imo non placeat. sed, meo animo Alcedonia interdum & malaciæ quædam sint quas mox bellorum aliqui turbines abrumpant, & sævientium tyrannidum procellæ: Quis

voveat hoc Universum, sicut mare mortuũ esse, sine vento, sine motu? Sed & Cultum etiam alium odoror, magis serium, & cum interiore fructu. Historiæ mihi præeunt, meliora omnia & molliora fere subsequi post cladium istos nimbos. Bella populum aliquem exagitant. sed eadem exacuunt, & ingenii variam culturam plerumq; inferunt & artes. Romani olim orbi terræ acerbũ jugum imposuerunt; sed jugum salubre exitu, quod ut sol caliginem ab oculis, sic barbariem ab animis fugavit. Quid Galli nos aut Germani nunc essemus, nisi magni imperii illa lux nobis adfulsisset? Feri, horridi, cædibus alienis & nostris gaudentes, dei hom nũq; contemptores. Idemq; ut auguror, novo huic Orbi eveniet: quem Iberi salutari quadam sævitia exhauserunt, & iidem mox replebunt & colent. Atque ut ii qui magna plantaria habent, arbores alias transferunt, alias inserunt, alias excidunt: eaque omnia perite administrant, & in bonum ac fructum: sic in vasto hoc mundi agro deus. Scientissimus enim ille cultor est: & alibi onerosos aliquot familiarum ramulos defringit: alibi hominũ aliquot folia decerpit ac destringit. Juvat hoc stirpem: at illi
cadunt

cadunt, & hæc volant ludibriũ ventis Videt idem gentem illam retorridam, & virtutẽ jam effætam: ejicit. Aliam asperam et infrugiferem: transfert. & quasdam inter se etiam confundit, et velut insitione quadã miscet. Vos, labente imperio, enerves et fracti Itali, quid optimam terrarũ occupatis? cedite et duri illi robustiq; Longobardi felicius exerceant hanc glebam. Vos mali et molles Græci perite et crudi illi Scythæ pangantur et mollescant in hoc solo. itemq; confusione quadam gentium, vos Franci Galliam, Saxones Britanniã, Normanni Belgicam et finitima occupate. Quæ omnia et plura, Lipsi, prompta non ignavo Lectori ex historia, et eventis rerum. Attollamur igitur et quiquid noxæ privatim nobis infertur, prodesse sciamus in parte aliqua universi. Hujus gentis aut regni interitus alterius ortus erit: illius oppidi occasio, exstructio novi nec quidquã proprie hic interit, sed mutat. An soli Belgæ nos eximii apud deum simus? soli felices perpetuo, et Fortunæ tantum albæ pulli? Inepti; plures imo liberi magno illi patri sunt: quos permitte, quoniam simul omnes non vult aut potest, foveat et in sinum recipiat per intervalla. Fulsere nobis nostri

 soles:

ſoles : nox paulisper hic nunc ſit et radiatum : illud lumen abeat ad Heſperios et occaſum. Seneca, ut ſolet, ad hanc rem apte et alte: *Vir ſapiens nihil indignetur ſibi accidere, ſciatq; illa ipſa quibus lædi videtur, ad conſervationẽ Vniverſi pertinere, & ex his eſſe quæ curſum mundi officiumq; conſummant.*

CAP. XII.

Contra juſtitiam divinā vetus & vulgata objectio cur impares pœnæ? ea inquiſita ab homine remota, & oſtenſa temeraria.

CVM interjungeret hic paulū Langius, excepi Quod fons aquæ viatoribus in æſtu: id mihi tuus ſermo. Fovet, recreat, et frigerante quodam ſucco febrim meam temperat et calorem. Sed temperat etiam, non tollit. Spina mihi illa in animo quæ priſcos quoq; pupugit, de imparitate puniendi. Quid enim ita Langi, ſi æquabilis Juſtitiæ illa lanx, telum hoc cladium,

-- - * *plerumq; nocentes*
Præterit, exanimatque indignos inque merentes ?

Cur inquam immeriti aliquot populi evertuntur: et culpæ majorem in poſteros ſæpe expetunt et nepotes, Fumus iſte acer mihi in oculis : quem, ſi potes, rationis radio tolle Langius contracta fronte, Itane addoleſcens, inquit,

iterum mihi exorbitas? nolim. Ut enim periti venatores canem non sinunt aberrare sed insistere uni feræ: sic ego te vestigia illa tantū velim premere, quæ signavi. Fines c adiu n tibi ingero ut si bonus es, exerceri te sentias; si lapsus, allevari; si improbus, puniri: tu me rapis ad causas. Vaga mens quid per hanc curiosam curam tibi vis? Tangere cœlestes illos ignes? liquesces. Scandere in providentiæ arcem? cades. Ut papilliones, & minuta quædam animalcula, vespere lucernæ lumen identidem circumvolitant, donec amburantur: sic humana mens lascivit circa arcanā illam flāmam, Cedo causas, inquis, cur divina ultio hos prætereat, illos tangat. Causas? tutissime dicam, me nescire. Non enim cepit me unquā cœlestis illa curia, nec ego ejus decreta. Hoc tantū scio, causam ante omnes causas esse, voluntatem dei. A qua qui quærit aliam, vim & potentiam ignorat naturæ divinæ. Nam causam omnē necessum est, genere quodam priorem & majorē esse suo effectu at Deo & ejus voluntate nihil prius aut majus. non ergo ulla ejus causa Deus præteriit, deus tetigit. quid ultra hic vis? *Summa justitia est?* ut recte & pie Salvianus ait, *voluntas*

 dei.

dei. Tamen rationem aliquam hujus imparitatis exigimus, inquiunt. A quo. à Deone, cui uni licet quodlibet: & nihil libet, nisi quod licet. Si servus à patrefamilias, subditus à Principe rationes exiga; ille contumeliam putet, hic rebellionem: tibi plus animi adversus deum est? Apage te perversa curiositas. *non aliter hæc ratio constat quam si nulli reddatur*. Et tamen cum omnia feceris; non evolves te tuis tenebris, nec ad consilia illa & consulta vere Tacita pertinges. Egregie Sophocles:

> Ἀλλ' οὐ γὰρ ἂν τὰ θεῖα: κρυ-
> πτόντων θεῶν,
> Μάθοις ἂν οὐδ' εἰ πάντ' ἐπε-
> ξέλθοις σκοπῶν.

CAP. XIII.

Tamen ut curiosis satisfiat, separatim ad tres veteres objectiones responsum & primo ad eam de Malis non punitis: quos differri docemus, non dimitti. idque vel hominum ipsorum causa: vel natura quadam dei quæ ad supplicium lenta.

RUdis hæc & simplex via, sola hic tuta, Lipsi: reliquæ fallaces & lubricæ ad lapsum In divinis superisq; unum acumen est, nihil cernere; una scientia,

ſcientia ,nihil ſcire. Tamen quoniam olim & nunc involvit ingenia hæc nubecula: evolvã ea te breviter ſi poſſum, & hærentẽ transferam quoq; per hoc flumen. Tu cœleſtis & æterna Mens (in altum ſuſpiciebat) pacem veniãq; mihi da, ſiquid in his arcanis minus pium purumve dicam, adfectu tamen pio. Ac primũ, Lipſi, communiter Juſtitiam ſuam adſerere deo poſſe videor, uno iſto ictu. Si adſpicit res humanas deus, etiam curat. ſi curat, regit. ſi regit, judicio regit at ſi judicio, quomodo injuſte?? Non enim regimen ullum ſine eo ſit, ſed congeries, confuſio, turba. Quid habes quod opponas huic telo, quod ſcutũ aut quæ arma? ſi verũ fateri vis, imperitiæ humanæ. Non capio, ais cur hi puniantur, hi non puniantur. Bene habet ergone ad imprudentiam adjunges, & vim divini illius puriq; juris quia non capis, carpes? Quæ poteſt contra juſtitiam injuſtior eſſe ratio; Si hoſpes aliquis arbitrari leges aut inſtituta patriæ tuæ velit, ſilere eum jubeas & faceſſere, quia non capit: tu terræ hujus incola, temere damnabis ignotas cœli leges; tu opus conditorem: Et tamen age, liceat. premam te enim jam propius, & calũniæ tuæ nebulas diſtincte

examinabo ad rationis, ut postulas, solem. Tria objiciis. quod malos non puniat: quoq immeritos puniat. quod substituat & cōmutet. De primo prius. Malos, ais, divina ultio male prætererit. Itane prætererit: imo ut ego sentio, differt. Si magnum æs alienum habeam, & ab illo debitore statim exigam, huic in diem reponam quid culpes: arbitrii enim hoc certe mei & spontis. Atqui idem facit magnus ille deus, cui cum pœnam improbi omnes debeant, ab istis eam statim exigit, in aliis differt, sed cum fœnore resolvendam. Quæ hic iniquitas? Nisi tu dei vicem fortasse solicitus es, & metuis nequid ei pereat per hanc benignam moram. Atqui securus es, mi homo: nemo unquam decoquet super huic creditori. In oculis ejus omnes sumus quocunq, fugimus, imo in nervo & in vinclis. Sed vellem, inquies tyrannum illum nunc puniri, & præsenti cæde ejus satisfieri tot oppressis. clarior enim ita nobis dei Justitia. Clarior justitia, imo tuus mihi stupor. Quis enim tu ille es qui deo non ad pœnam solum præeas, sed ejus etiam tempora præscribas? Verum judicem eum tuum esse censes, an lectorē tantum & administrum? Abi, duc, verbera,

bera, caput obnubito, arbori infelici
suspendito. ita enim mihi visum. Heu
impudentiam! sed deo aliter visum:
quē scire debes paulo clarius hic cer-
nere, & alio quodam fine punire. Te
calor exagitat, & aufert vindictæ quæ-
dam cupido. à quibus ille remotissi-
mus, exemplum spectat & correctio-
nem aliorū. Scit autem, optime, qui-
bus ea utilis esse possit, & quando. Ma-
gna momenta temporum sunt, & salu-
berrima sæpe medicina abiit in perni-
ciem data non oportune. Caligulam
in primo tyrannidis suæ cursu sustulit:
Neronem grassari paullo diutius sivit:
diutissime Tiberium, nec ambige quin
eorum ipsorum qui tum quoque que-
rebantur, bono. Egent diuturno sæpe
flagello mali nostri & immendati mo-
res: at nos tolli illud statim volumus,
& conjici in ignem. Hæc una tardita-
tis ratio, quæ nos tangit: alia quæ ip-
sum deum: cui videtur insitum, *ut len-
to gradu ad vindictam sui procedat,
tarditatemque supplicii gravitate com-
penset*, Bene Synesius: * τὸ θεῖον σχολῇ
καὶ τάξει βαδίζει nec mali prisci, qu
ab hac mente Deos fingebant laneo
habere pedes. Vt quantumvis fervidu
& vindictæ properus sis, non videari
ægre ferre debere hanc moram: qu
it

ita pœnæ intervallum est, ut sit & augmentum. Dic mihi, tragœdiam si spectes an indignere si Atreus ille aut Thyestes, in primo alteroq; actu sublimes per scœnam & elati paulisper incedant? regnent, minẽtur. imperent? non opinor. brevem enim felicitatem eam esse scias, & expectes ut fœde mox ruant in extremo actu. In mundi hac autem fabula cur iniquior in deum, quam in poetam aliquem es? Ille impius floret, ille tyrannus vivit. Ita. Sed cogita primum hunc actum esse: & jam ante animo tecum præcipe. gaudium istud manere lachrymas & angores Scæna hæc mox sanguine diffluet, & volventur in eo purpureæ istæ auratæque vestes. Bonus enim ille noster poeta est, nec temere migrabit tragœdiæ suæ leges. Nonne etiam in Musica dissonas aliquamdiu voces fers quia extrema desitura scis in concentum? idem hic fac. At enim Punitionẽ eam non vident semper læsi. Quid mirum? longiuscula enim sæpe fabula est, nec illi persedere tamdiu potuerunt in hoc theatro. Vident tamen alii: & concipiunt jure metũ, quoniã ampliari quosdam in rigido hoc judicio vident, non absolvi; diffindi pœnæ diem, non tolli. Quamobrẽ, Lipsi, hoc tene: differi aliquando

aliquando impios, non dimitti: nec crimen quemquam in pectore geſtare, qui non idem Nemeſim in tergo. Sequitur enim illa dea, & ut cum Euripide dicam, σιγᾷ ϗ βραδεῖ ποδὶ στείχουσα μάρψει τοὺς κακοὺς ὅταν τύχῃ.

CAP. XIV.

Deinde oſtenſum plures eſſe Pœnas: & quaſdam occultas internaſque quæ ſcelus ipſum comitentur, & quas improbi effugiunt nunquam. quæ graviores quam ullæ externæ.

QUÆ tamen ut clarius capias, & ſemel te ducam in arcem ipſam hujus cauſſæ; hoc ſciendum, triplices divinas eſſe pœnas, internas, poſtumas, Externas. Illas appello, *Quæ animum tangunt, ſed adhuc in corpore.* uti ſunt angores, pœnitentia, metus, & conſcientiarum mille morſus. Alteras *Quæ eundem animum, ſed liberum jam & à corpore abiunctum.* uti pœnę eæ ſunt quas morte obita ſceleſtos manere etiam è priſcis illis plerique non vane ſunt ſuſpicati. At tertias *Quæ corpus tangunt, aut quæ circa illud* ut paupertas, exſiliū, dolor, morbi, mortes. Et eſt quidem plerumq; ut eæ omnes juſto quodā dei judicio in impios

com-

conveniant : certe quidem priores duæ semper. Ut de Internis dicam: quis ille unquam tam pro ectus ad omne nefas, qui non acria quædam flagella in animo & velut ictus senserit sive in faciendo scelere, sive magis post factum? Vere enim ἀκόλουθος τῆς ἀδικίας ἡ τιμωρία, ut Plato olim dicebat: vel, ut verius & fortius Hesiodus, ἡλικιῶτις. Cognatum imo innatum, omni sceleri sceleris supplicium: & nihil in vita securum solutumque præter innocentiam est. Ut cruciarii, Romano ritu, crucem suam ferebant, ipsi ab ea mox ferendi: sic impiis omnibus conscientiæ hanc crucē deus imposuit, in qua pœnas luant priusquam luant. An tu solam eam punitionem censes, quæ incurrit in oculos? quam corpusculum hoc subit. Non est. Externa ista omnia leviter nec in longum nos tangunt: interna sunt, quæ angunt. Ut magis in morbo judicantur qui tabe aut marcore laborant quam qui inflāmatione aliqua aut febri; & tamen hæ magis apparent: sic in graviore pœna improbi, qui lento illo passu ducuntur ad æternam suam mortem. Caligula olim per sævitiam imperare solitus *Ita feri, ut sentiat se mori*: id istis evenit, quos

quos carnifex ille animus cottidie minutis ictibus cædit & pungit. Nec splendor ille tibi imponat, & circumfusa potentia aut opes. quia non magis illi ideo felices aut beati, quam sani, quorum febris aut podagra recumbit in purpureo strato. Mendicū aliquem in fabula vides, qui regis personam sustinet, auratum, & pulchrum. vides, sed non invides: quia latere sub auro illo scis scabiem, pedorem, sordes. idem existima in magnis omnibus istis & superbis tyrannis: *Quorum mentes si recludantur, ait Tacitus, possint adspici laniatus & ictus: quando ut corpora verberibus, ita sævitia, libidine, malis consultis animus dilaceretur.* Rident illi sæpe fateor: sed non verum risum. Gaudent: sed non germanum gandium. non hercle magis, quā ii qui capitis damnati in carcere atrinentur, & talis interdum aut tesseris fallere se conantur nec fallunt. Manet enim impressus ille imminentis supplicii terror, nec tollit se unquam ab oculis imago luridæ mortis. Vide mihi, sodes dimoto externorum isto velo * Siculum tyrannnnm:

Districtus ensis cui super impia
Cervice pendet.

Audi Romanum illum lamentantem:

* *Dii me deæque peius perdant, quam perire cottidie sentio.* Audi alterum ingemiscentem : *Ergo ego solus nec amicum habeo, nec inimicum* ? Hæc vera illa animorum tormenta, Lipsi, hi cruciatus, angi semper, pœnitere, metuere ; quibus cave compares aculeos ullos, fidiculas, uncos.

CAP. XV.

Pœnas etiã postumas manere improbos. & plerumq; imo ipsas Externas : quæ exemplis aliquot illustribus ad firmatæ.

ADde jam huc Posthumas illas & æternas pœnas : quas è media Theologia posuisse, mihi satis sit non evolvisse Adde etiam Externas. quæ tamen si desint, cum priores illæ irrogentur, quis cœlestem Iustitiam juste culpet ? At non desunt. nec factum unquam (certe raro) quin aperte scelesti & aliorum oppressores, pœnas item luerint spectabiles & apertas alii citius alii serius : in se, alii in suis. Vides & quereris Dionysiũ illum in Sicilia, stupra, rapinas, cædes, multos annos impune exercentem ? paulum sustine, videbis eundem mox infamem, extorrem, inopem, à sceptro (quis credat?) ad ferulam devolutum. Ille magnæ insulæ rex, ludũ Corinthi aperiet, ipse fortunæ verus ludus. Parte alia

te alia, Pompeiũ in Pharsalia vinci indignaris & exercitum pæne è Senatu? ludere & lascivire aliquam diu in civili sangine tyrannum? ignosco: video enim Catoni ipsi clavũ hic tantum non recti judicii extortum, & elicitã ab alto pectore ambiguam vocem, *res divinas multum habere caliginis*. Sed tamen tu Lipsi tu Cato, flectite paulũ huc oculos: unus adspectus in gratiam reducet vos cum deo. Cæsarem illum videte, superbũ, victcrem, opinione sua & aliorum jam deum, in Senatu, & à Senatu interfectum. nec simplici morte sed viginti tribus plagis confectum, instar feræ in sanguine suo volutantẽ. & (quid amplius vultis?) in Pompeii curia superstante Pompeji statua, magnam victimã Magni manibus parentantem. Ita Brutus in campis Philippicis, pro patria & cum patria moriens, mihi quoq; miserationi est. Sed consolor idem, cum haud longe video victores illos exercitus, velut ad ejus tumulũ, gladiatori more inter se, commissos: & è ducibus alterum, M. Antonium, terra marique victum, inter tres mulicrculas, mulierosa illa manu ægre mortem invenientem. Ubi tu es Orientis ille paulo aute dominus? lanista Romanorum exercituum? Pompeji

peji & reipublicæ lecto? En in fune cruentis manibus pendes! en, vivus in monumentum tuum repis! en ne moriens quidem avelleris ab ea quæ tibi morti! Videan vane vocem supremã & votum illum efflaverit Brutus iam moriens:

Ζεῦ, μὴ λάθοι σε τῶνδ' ὃς αἴτιος κακῶν.

Non enim latuit profecto, non effugit. non item ille alter dux, qui pœnam juvenilium scelerum non obscure in se luit, & clarius in omni sua stirpe. Sit felix & magnus Cæsar, & vere Augustus sed filiam tamen Iuliam habeat sed neptem. nepotes alios per fraudem per vim amittat, alios abdicet. & horum tædio, quatriduana inedia mori velit, nec possit deniq cum Livia sua vivat, fœde ducta, fœde retenta: & quam turpi amore ipse periit turpi morte per eam pereat *In summa*, inquit Plinius, *deus ille, cœlumq; nescio adeptus magis an meritus hæred hostis sui filio excedat.* Hæc taliaque cogitanda, Lipsi, cum querela illa iniquitatis erumpit: & ad duo semper vertenda mens: Tarditatem supplicii & Varietatẽ. Non punitur nunc ille? mane punietur. Non in corpore? sed fortasse in animo.

Non

Non vivus? sed certe mortuus.

Nunquam antecedentem scelestum
Deseruit pede pœna claudo.

Vigilat enim semper divinus ille oculus; & cum dormire eum censes, connivet. Tu tantum æquus in eum sis; nec judicem tuum inaniter accusa, ipse ab eo judicandus.

CAP. XVI.

Responsio ad alteram objectionem, de Immeritis, ostensum omnes meruisse pœnam quia omnes in culpa. & qui magis aut minus, ægre imo nullo modo ab homine posse discerni. Deum solum esse, qui noxas clare videat, ideoque justissime puniat.

SED enim immeriti & innoxii aliquot populi puniuntur, inquis. Nam hæc secunda tua querela, sive calumniam potius dicam. Incaute adolescens, sic loqueris? Puniunturne immeriti? Ubi ergo gentium, gentes tibi repertæ sine noxa? Fiducia, imo temeritas sit, in singulo aliquo homine id ponere: tu nihil ambigis populos & gentes statuere impeccantes? Vanissime. Peccamus enim & peccavimus omnes, scio: nati in labe, vivimus in labe: & cœli jam armamentaria, ut cum Satyrico illo jocer sine telo sint, si fulmina semper missa in merentes

rentes. Non enim ut piſcis in ſalo nati & alti, ſalem tamen non referunt: ſic cenſendum homines in hac mundi fæce eſſe ipſos ſine fæce. Atqui ſi omnes in noxa ubi populi iſti immeriti? Culpæ enim comes juſtiſſime pœna ſemper eſt. Sed inæqualitas, inquies, illa mihi diſplicet: quod quidam premuntur qui minora peccarunt, florent & regnant qui magna. Nempe hoc erat, eripies tu, credo, trutinam cœleſtis Juſtitiæ manibus, & tuo quodam ſenſu ponderibuſq; eam librabis. Quo enim aliter ſpectat hæc delictorum parium impariumve æſtimatio, quam ante deum tibi ſumis? Sed duo hic, Lipſi, cogita: Primum, æſtimari ab homine noxas alienas non poſſe, non debere. Quomodo enim? Tu homulle peccata æquiter appendas, qui nec attendis quidem? tu ea legitime diſcernas, qui nec cernis? Quod enim facile mihi das, animus eſt cui peccat: per corpus quidem & ſenſuum hæc inſtrumenta, ſed ita ut momentum & pondus omne criminis ſit ab ipſo. Quod adeo verum eſt, ut ſi invitum aliquem ſtatuis peccaſſe, non peccarit. Id autem ſi eſt: quomodo, obſecro pecatñ ipſum pervidebis, qui nec cubile ejus aut ſedem? Nam mentem

tem certe adeo alienam videre non potes, ut nec tuam. Magna igitur hæc vel vanitas vel temeritas tua eſt, cenſuram æſtimationemq; vindicantis in re nec viſa plene nec videnda, nec nota nec noſcenda. Secundo illud cogita, ut maxime ita ſit, nec malū tamen aliquid hic eſſe, nec iniquū. Non malum: quia illorum ipſorū bono fit, qui caſtigantur ſtatim vel in minimis noxis. Dilectio illa divina eſt: & jure ſemper ſuſpecta tarditas, cui gravior Punitio adhæret: Non item iniquū: quia pœnam, ut dixi, omnes meruimus: nec unquā vel in optimis illa puritas ut non maculæ aliquæ ſuperſint ſalſa hac aqua cladium velut eluendæ. Quamobrē adoleſcens, mitte hanc de æſtimatione noxarū intricatiſſimā litem, tu terreſtris pedaneuſq; judex: deo permitte, qui haud paulo æquius de ea certiuſq ſuperiore tribunali cognoſcet. ille eſt ſolus, qui merita poteſt expendere: ille, qui ſine ullo ſimulationū fuco aut ceruſſa virtutē vitiumq; videt in vero ſuo vultu. Quis ei imponat, qui externa & interna pariter rimatur? qui corpus videt & mentē? qui linguas & fibras? aperta deniq; & operta? Quique non facta ſolum ipſa, ſed cauſas eorum & progreſſus videt

in

in clara luce Thales olim interrogatus, Εἰ λήθοι θεοὺς ἄνθρωπος ἀδικῶν ἀλλ' οὐδὲ διανοούμενος vere reſpondit At nos contra hic in nube qui non ſolum occulta ſcelera non videmus ſub tunica (quod aiunt) & ſinu admiſſa; ſed vix aperta & protracta jam in lucem. Non enim culpã ipſam & vim ejus cernimus. ſed externa quædã veſtigia admiſſæ & jam fugientis. Optimi ſæpe nobis qui de[illegible]p[illegible]ſſimi: & rejecti contra, qui illi electi. Claude igitur, ſi ſapis, de meritis aut immeritis os & oculos: cauſæ tam obſcuræ non bene cognoſcuntur de plano.

CAP. XVII.

Reſponſio ad objectionem tertiam: de pœnis tranſlatis. exemplis monſtratum id etiam apud homines fieri. Quæ deo tranſlationis hujus cauſa ſit. & pluſcula alia ſatis curioſæ ſubtilitatis.

AT tertia etiam offuſa à te Juſtitiæ nebula abſtergenda eſt, de ſubſtitutis. Pœnas enim, inquiunt, parum juſte deus transfert: & majorum culpas male luunt nepotes. Heu! itane hoc novũ aut mirum? Imo miror ego mirari iſtos miniones: cum cottidie ipſi id faciunt in ſua terra. Dic ſodes, beneficia quæ ob virtutẽ à Principe majoribus data, nonne tranſeunt ad

ad nepotes? sane transeunt, nec aliter in mulctis aut pœnis, opinor, quæ iisdem impositæ ob scelus. Ecce in perduellionis aut majestatis crimine manifesti alii in culpa sunt alii in pœna. idque adeo intendit humana sævitia, ut latæ leges sint, quæ innoxios libros æterna ægestate puniant *ut mors sit eis solatium, & vita supplicium.* Maligni vestri animi! regi alicui aut dynastæ licere id vultis non vultis deo. cui tamē, si examinas, haud paulo justior severitatis hujus causa. Peccavimus enim, & rebelles magno huic regi fuimus in uno omnes: & per tot stirpiū traduces, primogenia illa macula propagata ad infelices natos. Ita nexus & catena quædam hæc criminum coram deo est: nec peccare exempli causa pater meus aut tuus iam cœpit, sed patriū omnes patres. Quid ergo mirum, si punit in posteris non propriè diversa delicta, sed communione quadā seminis juncta nec unquam intermissa? Sed ut omittam hæc sublimia, & agam tecum magis populari quadam rationum via: hoc scito deum conjungere, quæ nos per imbecillitatem aut imperitiam dissparamus; & familias, opida, regna, non ut varium quiddā intueri aut confusum, sed ut corpus naturamq; unam

Scipionum

Scipionum illa aut Cæsarum familia, unum illi est: Romana aut Attica urbs ab omni suo ævo unum: unum item Romanum imperium. Iure. vinclum enim quoddã est legum jurisq; societas, quæ magna corpora hæc ligat: efficitque, ut etiam inter ævo dissitos, communio quædam sit præmiorum & pœnarũ. Itaque Scipiones olim boni? apud cœlestem illum judicem posteris id quoq; prosit. Mali? noceat. Belgæ ante annos aliquot lascivi, avari, impii? nos luamus. quia in externa omni punitione deus non præsentia solũ adspicit, sed præterita etiam respicit: & duum horum temporũ momentis temperat æquabiliter justitiæ suæ lancem. Dixi, * externa punitione. & velim notes Non enim culpæ ipsæ transferuntur, aut criminũ quædam confusio fit: abest: sed pœnæ duntaxat sive castigationes quædam circa nos istæ sunt, non in nobis: & ad corpora aut opes spectant proprie, non ad animum hunc internum. Quid autẽ hic injuriæ? Heredes enim certe cõmodorum præmiorũq; si qua majoribus debita sunt, esse volumus: cur onera recusemus & pœnas? *Delicta majorũ immeritus lues Romane.* canit Romanus ille vates. vere nisi quod addit *Immeritus*. Meritissimo

tiſſimo enim quia meruere majores. Sed effectum videre poeta potuit, non adſurrexit ad cauſſam. Ut autem in uno eodemque homine, jure in ſenecta ætate delictũ aliquod punimus admiſſum in juventa: ſic deus in imperiis aut regnis peccata vetera. quia externæ cõmmunionis ratione unum quiddã deo ſunt, & conjunctum. Intervalla hæc temporũ apud illum nos non dividunt qui omnem æternitatem clauſam habet in capaci ſua mente. An vero * Martiales illi lupi olim tot urbes everterint, tot ſceptra fregerint impune? tantũ cædium ſanguiniſq; hauſerint, ipſi ſemper incruenti? Tum deniq; fatear vindicem nullum eum eſſe * *qui quæ nos gerimus audit & videt.* Sed non eſt ita. pœnas vel in poſteris ſuis pendant aliquando neceſſum eſt tardas etſi non ſeras. Nec Temporum ſolum hæc conjunctio apud deum eſt, ſed partium. Hoc volo dicere. * ſicut in homine cum manus, penis, venter peccavit totum corpus id luit: ſic in communi aliquo cœtu, paucorum delictum expetere ſæpe in omnes. Præſertim ſi ii qui peccant, velut digniora quædã membra ſint, ut reges, principes, magiſtratus. Vere Heſiodus & ex ipſo ſapientiæ penetrali:

Πολλάκι καὶ ξύμπασα πόλις κα-
κοῦ ἀνδρὸς ἐπαυρεῖ,
Ὅστις ἀλιτραίνει καὶ ἀτάσθαλα
μηχανάαται.
Τοῖσιν δ' οὐρανόθεν μέγ' ἐπή-
γαγε πῆμα Κρονίων.
Λιμὸν ὁμοῦ καὶ λοιμόν.

Vnius ob crimen pœnas urbs tota rependit,
Si quis sacrilege sese gerat aut injuste.
Iupiter hinc cælo clades immisit ab alto
Pestem sive Famem.

Ita classis argivorum tota periit,
Vnius ob noxam & furias Ajacis Oilei:
ita in Iudæa septuaginta millia hominum pestis una justissime abstulit, ob injustam libidinẽ *regis. Et interdum contra;ubi omnes peccarunt, deus unam paucosve seligit velut piaculares publicæ noxæ. In quo si à rigido illo paritatis *jure paulisper discedit, tamen ex iniquitate ipsa æquitas nova oritur; & clemens quædam justitia in multos est, quod sævitia videtur in paucos. Nonne etiam pædagogi ferula è numero lascivientis gregis unum aliquem cædit; imperator è fuso exercitu, paucos decumatione castigat? salubri tamen uterque consilio quia paucorum ea punitio terret nihilominus & emendat omnes. Vidi medicos

sæpe

ſæpe venam in pede aut brachio incidere, cum totum corpus doleret: quid ſcio an idem hic ſit? Arcana enim hæc arcana, Lipſi: &, ſi ſapimus, propius non tangemus ſacrũ illum ignem. cuius ſcintillas & ſtricturas quaſdam videre homines fortaſſe poſſumus: non poſſumus ipſum. Vt ii qui in ſolem acrius defigunt oculos, eos amittunt: ſic mentis lumen, qui eam in tendunt in hoc lumen. Abſtineamus igitur cenſeo curioſæ & cum periculo quæſtionis: & hoc ſaltem nobis ſtet, æſtimari noxas humanitus non poſſe, debere. aliam apud deum trutinam eſſe aliud tribunal. & quomodocunque ſe recondita illa judicia habeant; non culpanda ea nobis, ſed ferenda & verenda. Vnam hanc tibi ſententiam ingero, qua manum huic rei & ſimul Curionum omnium ori imponam, *Iudicia dei multa occulta ſunt: nulla injuſta.*

CAP. XVIII

Tranſitus ad Locum ultimum factus, qui ab Exemplis, & oſtenſum, utile interdum eſſe, ſeriæ medicinæ admiſceri quædam jucunda.

HÆc ſunt Lipſi, quæ pro divina Iuſtitia dicenda cenſui contra hos injuſtos, quæ non plane ex re mea eſſe fa-

teor, nec tamen præter illam: quoniam non dubie æquius libentiusq; Clades has feremus, persuasi eas non iniquas. Et intervallo hic aliquo sermonis, subito iterum erupit Langius. Bene habet, inquiens, respiravi. Superavi omnes quæstionum illos scopulos, & plenis jam velis invehi mihi posse videor in portum. Quartum ultimumq; meum agmen cospicio: quod producam sane libens. Et ut nautæ, cum in tempestate Geminos vident, spem magnam & alacritatem concipiunt: sic ego, cui post hos fluctus apperuit Legio hæc Gemella. Fas mihi enim prisco ritu eam ita dicere: quia biceps & duo per eam mihi vincenda, Nec gravia hæc mala esse quæ nunc patimur, nec nova. Id dum facio, in pauca hæc quæ superant, Lipsi volentem attentũque te mihi da. Nunquã magis Langi, inquam ego. Nam me quoque juvat evasisse illa aspera: & à seria & severa illa medicina avide adspiro ad hanc lenẽ & popularem. Ita enim futuram eam titulus mihi indicat. Nec erras, inquit Langius. Nam ut medici postquam usserunt, & secuerunt satis, non omittunt statim ægrum aut deponunt, sed benigna fomenta quædam & acopa adhibent. doloribus mitigandis: sic

in te

in te ego quem quoniam ferro & igne Sapientiæ purgasse satis videor, lenibus nunc quibusdam aloquiis fovebo, & tractabo manu quod dicitur, molliore. Descendam ex illo Philosophiæ arduo colle, & deducam te paulisper in amœnos Philologiæ tuæ campos. Id ipsum tamen non recreando magis tibi quā sanando. Ut Democharē medicum aiunt Considiæ cuidam mulieri nobili, quæ omnem asperiorem medicinam abhorrebat. lac caprarum callide propinasse sed quas lentisco pascebat: sic ego historica quædam & oblectantia tibi infundam Sapientiæ succo tincta. Quid refert qua via sanemus ægrum, dum persanemus?

CAP. XIX.

Non tam gravia esse Mala publica, quam videntur. idque primo, sed breviter, Ratione ostensum. Circumjecta enim rebus plerumque vane timeri, non ipsas.

SED ades jam mea Legio. & tu ante omnes cohors prima, qua pugnamus, Non esse gravia hæc mala. Id duplici telo effectum volumus, Rationis & Comparationis. Rationis: quia illam si respicis, revera nec gravia aut magna hæc omnia quæ adsunt quæq;

imminent, sed videntur tantum. Opinio est quæ attollit ea & exaggerat, & velut cothurnis quibusdam auget. Sed deme, si sapis, circumfusam eam nubem, & vide res in clara luce. Paupertatem exempli causa in his Cladibus publicis times, Exsilium, Mortem. Ea igitur si rectis firmisque oculis inspicis, quantula sunt? si suis ponderibus examinas. quam levia? Ecce bellum hoc aut tyrannis per tributa multa te exhauriet. Quid tum? eris igitur pauper. Natura nonne talem te dedit, talem rapiet? Quod si triste & infame nomen tibi displicet, commuta. eris expeditus. Sublevavit enim te Fortuna, si nescis, & tutiore jam loco reposuit. nemo ultra exhauriet quod damnum tu putabas, remedium est. At exsul etiam ero. Imo, si voles, peregrinus. Adfectum tuum si mutas, mutas patriam. Sapiens ubicunque est, peregrinatur: fatuus semper exsulat. Sed mors mihi à tyranno imminet. Quasi non cotidie à natura. Sed infamis illa, quæ per gladium aut laqueum. O stulte, non illa aut ulla mors infamis, nisi vita tua sit. Cita ab orbe condido optimos & illustrissimos quosque, violenta eos vis rapuit. Hoc examen, Lipsi rebus omnibus

(gustum

(guſtum enim tantum tibi do) adhibendum, quæ terribiles videntur: & inſpicienda ex nudæ ſine Opinionum ulla veſte aut perſona. At nos miſeri ad vana & externa convertimur: nec res ipſas timemus, ſed circumpoſita rebus. Ecce ſi mare naviges, & magnum illud fiat: mens tibi abit, & contremiſcis: non aliter quam, ſi naufragium feceris, totum illud ebibendum tibi ſit, at ſextarius unus aut alter ſuffecerint. Si terræ motus ſubito exortus, qui clamor & metus? cenſes totum opidum, ſi ruat in te caſurum, aut certe domum. & neſcis quam ad cerebrum tuum elidendum ſatis ſit unus aliquis lapis. Non aliter in Cladibus iſtis fit: in quibus ſtrepitus præcipue nos terret & vaniſſima imago rerum. En ſatellitium illud! en gladios! Quid iſti ſatellites, quid gladii? quid facient? occident. Quid occiſio? ſimplex mors. & ne nomen ipſum terreat animæ à corpore abſceſſus. Omnia illa agmina militum, omnes illi minaces gladii, facient idem quod una febris, quod unus acinus, quod unus vermis. Sed enim durius. Imo non paulo lenius: ſiquidem febris illa quam præoptas, toto anno hominem ſæpe torqueat, ictu hic & momento tranſigitur.

Bene igitur Socrates, qui hæc omnia non aliter appellare solitus quam μορμολύκεια sive larvas. Quas si sumis, videsne quomodo pueri te fugiant? sed pone easdem, & vera facie te ostende, accedunt iterũ & amplectentur. Idem in istis: quæ si detractis personis & sine pompa videas timuisse te fatearis timorem puerilem Ut grando tectis magno strepitu illisa,,ipsa tamen dissilit: sic ista in firmum animum si accidant franguntur non frangunt.

CAP. XX.

Ad Comparationem ventum, sed prius exagerata Belgarum & hujus ævi mala. eaq; opinio communiter refutata: & ostensum, ingenium humanum pronum ad augendos suos luctus.

NON ex spe aut opinione mea tam serius Langi sermo. Itaque abrumpens, Quo abis? inquam. hocne pollicitus? Mella & mulsa historiatũ expectabam: tu acre mihi promis, & quo nihil meracius in Sapientiæ penu. Quid censes? cum Thalete aliquo rem tibi esse? cum Lipsio est qui homo & inter medios homines, remedia etiam desiderat paulo magis humana. Langius clementi voce & vultu, Agnosco, jure culpas, inquit. Nam dum purum illum Rationis radium sequor, excessisse

ſiſſe Publica via me video, & furtim relapſum in ſapientiæ callem. Sed jam emendo: & gradum figo in limite magis noto. Diſplicet Falerni illius auſteritas? melle tibi tempero exemplorum. Ad Comparationem ecce venio: & oſtendum clare, nihil grave aut magnum eſſe in his, quæ undique circumfuſa, malis, ſi ea confers cum antiquis. Maiora enim multis partibus, & magis dolenda olim. Ego iterum, & quidam impatienti geſtu. Hoc aias? inquam.

Καὶ τοῦτο προσδοκᾷς πείσειν ἐμὲ

Numquam Langi, quamdiu caput hoc ſentit. Quod enim retro ævum, ſi recte examinas, tam calamitoſum fuit quã hoc noſtrum eſt? aut quod erit? Quæ gens, quæ regio tulit

Tam multa dictu gravia, perpeſſu aſpera, quàm hodie nos Belgæ? Bello ecce jactamur, nec externo ſolum, ſed civili; nec hoc, ſed inteſtino. Non enim, partes ſolum inter nos ſunt: ſed partium (ô patria quæ Salus te ſervet?) novæ partes. Adde Peſtem, adde Famem, adde Tributa, rapinas, cædes: & ἐσχάτην ἔσχατον tyrannidem, oppreſſioneſq; non corporum ſolum ſed animorũ. Iam in Europa alia quid? aut bellũ, aut belli metus vel ſi pax; cum fœdà ſervitute

servitute sub minutis dominis conjuncta & non lætior quovis bello. Quocumque oculos mentemq; convertas, suspensa omnia & suspecta, & ut in domo male fulta, signa pluria ruinæ. Ad summam Langi, ut amnium confluxus in Oceanum: sic cladium videtur in hoc ævum. Et recenseo tantum quæ in manibus jam, & adsunt. quid ea quæ imminent? quibus vere illud Euripidæum canam,

Κακῶν ὁ τάλας πέλαγος εἰσορῶ
Τοσοῦτον, ὥστε μή ποτ' ἐκνεῦσαι
πάλιν.

Langius ad me severe & in modum coercentis, iterumne te per querelas istas dejicis? inquit, Stare firmum te jam putabam: & cadis. Vulnera tua coiisse: retractas. Atque animi quadam quiete tibi opus est, si sanesces. Infelicissimum, ais, hoc ævum. Vetus mihi ista cantio. scio avum tuum idem dixisse, scio patrem, scio posteros dicturos & nepotes. Insitum hoc à natura humano ingenio, ad tristia acriter flectere oculos, præterire quæ læta. Vt muscæ & ejusmodi insecta lævibus politisq; locis non diu insident, scabris adhærescunt: sic querula ista mens meliorem sortem leviter transvolat,

volat, asperam non dimittit. Tractat, inspicit, & ingeniose plerumq; auget. Atq; ut amantes in domina sua nunquam non inveniunt, cur eximia ea ante omnes: sic dolentes in suo luctu. Fingimus imo vana, nec præsentia solum dolemus, sed futura. Quo tam sagacis ingenii pretio? Non alio quam ut quosdã exercitus motus procul pulvis castris interdũ exuit: sic nos dejiciat futuri discriminis falsa sæpe umbra.

CAP. XXI.

Magis deinde proprie & presse id refutatum, ex Comparatione cum veteribus malis. Primo de bellis, & de clade mirabili Iudæorum.

AT tu Lipsi, plebeja hæc mitte: & ad Comparationẽ me sequere, quam deposcis. Per eam tibi clarum, non paria solũ in omni genere cladium olim evenisse, sed majora. & gratandi materiam huic ævo esse, quam querendi. Bello inquis, jactamur. Quid? ergo bella nulla apud priscos? Imo nata ea, Lipsi, cum orbe nato: nec desitura nisi cum illo. At non tam grandia fortasse aut tam gravia, quam ista. Adeo contra est; ut ludus hæc omnia sint & jocus (serio loquor) si conferantur cum priscis. Non aditum, non exitum facile reperio, si semel me penetro in

pro

profundum hoc exemplorum: sed tamen visne paulum peregrinemur per orbis partes? eamus A Judea ordiamur, id est à regione & gente sacra. Omitto quæ in Ægypto passi quæ post excessum ab Ægypto: tradita enim hæc & prompta in divinis libris: ad extrema venio, & quæ cum funere eorum conjuncta. Qua opera * mihi est, ut exponam velut per indicem, singillatim. Passi igitur civili externoque bello non totis septem annis, ista.

Hierosolymis primum interfecti, jussu Flori *sexcenti triginta*

Cæsareæ ab incolis, odio gentis & religionis, uno tempore *viginti millia*

Scythopoli (Cœlæ Syriæ urbs est) *tredecim millia.*

Ascalone in Palæstina, item ab incolis, *duo millia quingenti.*

Ptolemaide pariter *duo millia*

Alexandriæ in Ægypto, sub Tiberio Alexandro Præside *quinquaginta mil.*

Damasci *decem millia.*

Atque hæc velut per seditionem aut tumultum gesta: legitimo deinde & aperto a Romanis bello:

Joppe capta à Cestio Floro cæsi *octo millia & CCCC.*

In monte quodam in Cabulone *duo mil.*

In pugna ad Ascalonem *decem mil.*

Per

Per insidias iterum *octo mil.*
Aphacæ, cum capta esset, *quindecim m.*
In monte Garizim cæsi *undecim mil.* *&* DC.
Iotapæ, in qua ipse Iosephus, circiter *triginta millia.*
Ioppe iterum capta submersi *quatuor millia* CC.
In Tarichæis cæsi *sex millia & D.*
Gamalæ, tam interfecti quam sponte præcipitati, *novem mil.* nec quisquã homo natus ex ea urbe salvus, præter duas mulieres, sorores.
Giscala deserta, in fuga trucidati *bis mille* & fæminarum ac puerorum capti *tria millia.*
Gadarensium cæsa *tredecim mil.* capti *duo millia & ducenti.* Præter eos qui in flumen desilire infiniti.
In Idumææ vicis cæsi *decem m.*
Gerasii *mille.*
Machærunte *mille* DCC.
In silva Jardes *tria millia*
In Masiada castello, sua manu peremti *nongenti & LX.*
In Cyrene à Catulo præside cæsi *tria millia.* At in ipsa Hiorosolymorum urbe per omne tempus obsidionis mortui aut cæsi, *decies centena mil.* capti *nonaginta septem millia.*
Summa hæc colligit, præter *innumeros

ros qui omisi) *duodecies centena & quadraginta millia.* Quid ais Lipsi? dejicis ad hoc oculos? attolle potius: & aude mihi comparare cum unius gentis clade, aliquot annorum in orbe Christiano bella. At quantula tamen illa hominum terrarumq; pars, si conferatur cum Europa?

CAP. XXII.

De Graecorum item Romanorumq; Cladibus ex bello. Magnus interfectorum numerus ab aliquot ducibus. Item vastatio novi orbis, & miseriae captivitatis.

NEc hic insisto: ad Graeciam me fero. In qua digerere ordine omnia bella, sive inter ipsos sive cum externis gesta, longū, nec cum fructu. hoc dico. ita exhaustam & attonsam eam continuo cladium isto ferro, ut *Plutarchus tradat (numquam mihi sine ira & admiratione lectum) eam universam non fuisse, suo aevo, conficiendis *tribus millibus militum*: quot tamen, inquit, olim bello Persico, unum Megarentium opidulum confecerat. Heu, quo cecidisti flos ille terrarum, sol & sal gentium, Vix opidum hodie alicujus quidem nominis in hac ipsa attrita Belgica est, quod numerum eum non adaequet idonei

ad

ad bellum sexus. Jam Romanos & Italiam per illustramus? levarunt me pridem hoc fasce recensionum Augustinus & Orosius. eos vide,& in iis maria malorum. Vnum bellum Punicum secundum, in solis Italia, Hispania, Sicilia, supra *quindecies centena millia* hominum (quæsivi enim curiose) non totis annis septendecim consumpsit. Bellũ civile Cæsaris & Pompeii, ad *millia trecenta*: & largius, Bruti, Cassii, Sex. Pompeii arma. Et quid bella recenseo plurium auspicio gesta aut ductu? Unius ecce C. Cæsar (ô pestem perniciemq; generis humani!) fatetur & quidem glorians, *undecies centena & nonaginta duo m. hominum prœliis à se occisa.* atque ita ut non veniat in hanc rationem strages civilium bellorum. Pauculis annis quibus ille Hispaniæ aut Galliæ præfuit, in externos editæ istæ cædes. Quo tamen major etiam hac parte ille Magnus, qui in delubro Minervæ inscripsit *fusa à se, fugata, occisa in deditionem accepta, hominum vicies semel centena* LXXXIII. *millia*. Quibus velut in numerum, si vis, adde, Q. Fabium, qui *centũ decem Gallorum millia*: C. Marium, qui *ducenta Cimbrorum*: posteriori ævo Aetium, qui memo-

memorabili Catalaunico prælio *centum sexaginta duo millia* Hunnorum occidit. Et ne bellis illis hominum cadavera tantum fuisse censeas: fuere etiam opidorum. * Cato ille Censorius gloriatur plura opida se in Hispania cepisse, quam dies in ea egerit. Sempronius Gracchus, si Polybio fides, *trecenta* in eadem delevit. Nec habet omne ævum, opinor, quod adstruat his exemplis, præter nostrum; sed in orbe alio. Pauculi Iberi ante annos octoginta in vastas illas & novas terras delati, quæ funera, deus bone, ediderunt? quas strages? Nec de caussis aut jure belli dissero, tantum de eventis. Cerno ingens illud terrarum spatium, quod vidisse magnum sit, non dicam vicisse; à vicenis tricenisque militibus pervadi: & passim inermes illos greges sterni, ut segetem à falce. Vbi tu es insularum maxima Cuba? tu Hayti? vos Jucayæ? quæ olim quingentis aut sexcentis hominũ millibus succinctæ, alibi vix quindecim ex iis retinuistis in semen. Ostende etiam te paullum tu Peruana, tu Mexicana ora. Heu miram miseramq; faciem immensus ille tractus & vere alter Orbis, * vastus attritusq; apparet, non aliter quam si cœlesti quo-
dam

dam igne deflagrasset. Mens & lingua mihi cadit, Lipsi dum hæc memoro: & video nostra omnia præ istis non aliud quam palearum cassa esse utComicus ait, aut gurguliunculos minutos. Nec tamen legem illam mancipiorum adhuc refero: qua nihil acerbius in veterum bellis. Homines ingenuos nobiles, pueros, fœminas, omnes victor abripiebat, quis scit an in æternam servitutem? Certe servitutẽ. cujus vestigium jure gratulor non fuisse, non esse adhuc, in Christiano orbe. Turcæ sane usurpant. nec aliud est quod magis invisum&terribilẽ nobis reddat Scythicũ illum dominatũ.

Cap. XXIII.

Pestis Famisq; priscæ insignia maxime exempla, item Tributorum magnituo quæ olim & rapinarum.

At tu pergis in querela. & Pestem etiam adtexis Famemque: Tributa & Rapinas. Vis igitur singula comparemus? sed breviter. Dic mihi quot millia pestis in tota Belgica abstulit, his quinque aut sex annis? Opinor quinquaginta, aut ut largiter, millia centum. At una in Judæa pestis sub Davide rege, *septuaginta millia* absorpsit, die non toto. Sub Gallo & Volusiano Imperatoribus, pestis ab

*Æthiopia

* Æthiopia exoriens, omnes Romanas provincias pervasit, & per quindecim continuos annos incredebiliter exhausit. Nec alia unquam major lues mihi lecta, spatio temporum, sive terrarum. Sævitia tamen & impetu insignior illa quæ Byzantii finitimisque locis grassata, Iustiniano Principe. cujus vis tanta ut in singulos dies *quinque millia* funerum daret, interdum etiam *decem*. Timide hoc dicerem & ambiguus fidei: nisi fidissimi huic rei ab illo ipso ævo testes. * Nec minus miranda Africana pestis, quæ eversa Carthagine orta in sola Numidia * *Octingenta hominum millia* delevit: in maritima Africa, *ducenta*, & apud Uticam, *triginta millia* militum, qui ad oræ ejus præsidium relicti Iterumque in Græcia. Michaelis Ducæ imperio, tam sæva; ὥστε ἀδυνατεῖν (Zonaræ verba sunt) τοὺς ζῶντας ταφῇ παραδιδόναι τοὺς θνῄσκοντας. *ut vivi prorsus pares non essent mortuis sepeliendis*. Denique * Petrarchæ ævo, ut ipse refert tam valida in Italiam incubuit, ut ex millenis quibusq; hominibus vix decem superessent. Jam de Fame, nihil profecto nos aut ætas nostra videmus, si vidimus antiqua. Sub * Honorio Imperatore Romæ tanta

caritas

caritas & raritas omnis annonæ, ut homines hominibus jam imminerent, & in Circo palam audita sit illa vox, *Pone pretium Humanæ carni.* In tota * Italia vastantibus eam Gothis, sub Justiniano, iterum tanta; ut in solo Piceno *quinquaginta hominum millia* fame interierint: & passim in usum ciborum versæ sint non carnes solum humanæ, sed humana excrementa. Duæ mulieres (narrare exhoresco) septendecim viros per insidias noctu interfecerant, & comederant: ipsæ à decimo octavo, qui id agi senserat, cæsæ. Nec refero in Sacra urbe famem, & exempla jam protrita. Quod si de Tributis etiam aliquid dicendum est: non nego gravia esse quibus premimur sed ita si sola & per se ea videas, non si componas cum priscis. Pleræque omnes provinciæ sub Romano imperio, * fructuum ex agro pascuo *Quintam* quotannis persolvere, *Decimam* ex agro arvo. Nec defuere Antonius & Cæsar novem decemque annorum tributa exigere in unum annum. Iulio Cæsare interfecto, cum arma sumpta pro libertate, singuli cives *vigesimam quintam* omnium bonorum dependere jussi: & hoc amplius, Senatorii ordinis omnes, in singulas ædium suarum

rum tegulas, + *sex asses*. Quæ immensa contributio nostrisq; sensibus nec credenda nec reddenda. At Octavianus Cæsar, * (credo ratione nominis sui habita) *octavam* omnium bonorum partem à libertis exegit, & accepit. Et omitto quæ Triumviri, quæ alii tyranni patraverunt: ne nostros doceam, recitando. Unum tibi instar omnium exactionum rapinarumque sit, de Coloniis. Quo invento ut nihil ad vim imperii firmius, ita nihil in subditos cogitari potuit tristius. Deducebātur passim legiones cohortesq; veteranæ in agros & oppida; miseriq; provinciales momento temporis bonis& fortunis omnibus provolvebantur. iique nihil ausi, nihil meriti: sed pro crimine omni, opes aut opimi agri In quo profecto gurges quidam calamitatum omnium apparet. Miserum est nummis spoliari: quid etiam agris tectisque? Grave istis pelli: quid tota patria? quid templis, arisq; Distrahebantur ecce aliquot millia hominum, liberi à parentibus; domini à familiaribus; uxores à viris; & in varias terras, ut cuique fors sua fuit, spargebantur: alii in, sitientes Afros, ut Poeta in hac ipsa re ait, *pars Scythia aut totos divisos orbe Britannos*. Solus

Octa-

Octavianus Cæsar in sola Italia *duodetriginta* colonias collocavit; in provinciis quot libuit. Nec alia res magis, ut ego scio, exitio fuit Gallis nobis Hispanisque.

CAP. XXIIII.

Crudel. & Cædium narrationes aliquot, miræ, & supra omnia scelera hujus ævi.

SED sævitia tamen hodie, inquis, & cædes inauditæ, Scio quid innuas, & quod nuperum factum. Sed tuam fidem, Lipsi: tale nihil apud antiquos? O imperitum te, si nescis: malum, si dissimulas, Exempla enim adeo prompta & multa, ut laboremus in eligendo. Sullæ nomen nosti, illius Felicis? ergo & proscriptionem ejus infamem & immanem, qua *millia quatuor & septingentos* cives abstulit uni urbi. Et ne vilia quædam capita aut è plebe censeas *centum quadraginta* in iis Senatores. Nec tango cædes innumeras, quæ vulgo factæ permissu ejus sive jussu. ut non immerito vox illa Q. Catulo expressa sit, *Cum quibus tandē victuri sumus, si inbello armatos, in pace inermes occidimus*? At Sullam eundem haud multo post imitati tres discipuli (Triumviros intellego * pariter proscipsere *trecentos Senatores*: Equites Romanos supra *bis mille*.

Heu

Heu scelera, quibus nihil acerbius Sol ille vidit visurusque est, ab ortu omni ad occasum! Appianum, si voles, lege, & in eo variam fœdamq; imaginem latitantium, fugientium, sistentium, extrahentium liberorum circa ejulantium, & conjugum: peream ego, nisi humanitatem ipsam periisse dices ferro & ferino in illo ævo. Atque hæc in Senatoribus equitibusque gesta; id est totidem pæne regibus aut dynastis: sed in multitudinem fortasse non sævitum. Imo vide mihi eundem Sullam, qui * *quatuor legiones contrariæ partis, fidem ejus secutas in publica Villa, nequicquam fallaces dextra misericordiam implorantes, obtruncari jussit.* Quorum cum morientium gemitus Curiam quoq; attigisset, attonito & converso Senatu: *Hoc agamus* inquit, *Patres conscripti, pauculi seditiosi jussu meo puniuntur.* Nec scio quid magis hic mirer: hominem id facere potuisse, an dicere. Et plurane poscis sævitiæ exempla? cape. * Servius Galba in Hispania trium civitatum convocato populo, quasi de commodis earum acturus, *septem millia*, in quibus flos juventutis consistebat, repente trucidavit. In eadem regione L. Licinius Lucullus consul, *Caucæorum

viginti

viginti millia contra deditionis stipulatæ fidem immissis in urbem militibus occidit. Octavianus Augustus Perusia capta,+ *trecentos è deditit iis, electos utriusque ordinis ad aram D. Iulio exstructam hostiarum more mactavit.* Antoninus Caracalla, nescio ob quos jocos infensus Alexandrinis, pacis specie in urbem eam veniens, universam juventutem in campum covocatam, milite circumdedit, & signo dato ad unum omnes occidit. parique sævitia in reliquũ multitudinem usus frequentissimam urbem prorsus exhausit. + Mitradates rex una epistola *octinginta millia* civium Romanorum negotiandi caussa per Asiam dispersa interemit + Volesus Messalla proconsul Asiæ: *trecentos* una die securi percussit, & inter cadavera rejectis manibus superbe inambulans, quasi rem magnificam fecisset, proclamavit, ὢ πρᾶγμα βασιλικόν. Et profanos adhuc loquor impiosque, sed ecce tibi etiam inter deo vero devota nomina Theodosium principem, qui Thessalonicæ per summum scelus & fraudem *septem millia* innoxiorum capitum in theatrum quasi ad ludos convocatos, immisso milite necavit. Quo facto nihil magis impium vetus omnis impietas

ta, habet. Ite post hæc mei Belgæ, & sęvitiam sive perfidiam Principum accusate in hoc ævo.

CAP. XXV.

Tyrannis etiam nostra elevata. ostensa ea à natura sive militia humana esse. & externas internasq; oppressiones fuisse olim.

DEniqueTyrannidem etiam hodie culpas, & oppressiones corporum atque animorum. Nec ambitiose mihi nunc decretum attollere ævum nostrum vel adfligere. cui enim bono? hoc quod adComparationem nostram facit, dicam. Quando mala ista non? & ubi non? Cedo mihi sæclum aliquod sine insigni tyrannide, cedo gentem. Si potes: (subibo enim discrimen hujus aleæ:) ego quoque confitebor miserrimos nos miserorum. Quid taces? Verum est ut video, illud diasyrticum vetus, *Omnes bonos Principes in uno annulo posse perscribi*. Insitum nimirum humanis ingeniis, imperio insolenter uti: nec facile modum servare in ea re quæ supra modũ. Nos illi ipsi qui de tyrannide querimur, semina tyrannidis inclusa in pectore gestamus: nec voluntas pleri sq; ea efferendi deest, sed facultas. Serpens cum frigore torpet, venenum nihilominus

minus habet, ſed non exerit: ſimile in nobis,quos ſola imbecilitas arcet à nocendo & fortunæ quoddam frigus. Da vires, da inſtrumenta: vereor ut vel impotentiſſimi plerique iſtorum ſint, qui nunc tam iniqui in potentes. Exemplũ in quotidiana iſta vita. Vide mihi patrem illum ſævientem in filios, dominum in ſervos, præceptorem in diſcipulos. Phalarides in ſuo genere omnes iſti ſunt: & fluctus eoſdem in flumine excitant, quos reges in magno mari. Nec animantibus aliis non hæc natura. è quibus pleraq; ſæviunt in congeneras ſibi ſpecies,in aere,terra, aqua. ---- *piſces ſic ſæpe minutos Magnus cõeſt, ſic aves enecat accipiter,* ait recte Varro. Sed corporum iſtæ oppreſſiones ſunt,inquies:hodie hoc eximiũ quod etiam animorũ. Itane,animorum?vide ne invidioſe hoc potius, quam vere. Ignorare mihi ſeſe & naturam illam cœleſtem videtur, quiſquis premi eam putat poſſe aut cogi. Nulla enim externa vis unquam faciet, ut velis quod nolis, ſentias quod non ſentis. Jus aliquis in vinclum hoc animi habet ſive nexum:nemo in ipſum. Solvere eum à corpore tyrannus poteſt, non naturam ejus diſſolvere: quæ pura, æterna, ignea, ſpernit externum &

violentum omnem tactum. At sensum tamẽ animi non licet expromere. esto. sed linguæ tuæ igitur fræna ponuntur, non animo: nec judiciis, sed factis. sed novum hoc ipsum & inauditum. O bone, quàm erras! Quot tibi possim dicere qui sub tyrannis sensuum suorum pœnas luerunt, propter incautã linguã? Quam multi ex iisdẽ vim adferre judiciis conati? & judiciis dico in re pietatis. Persarũ & Orientis reges adorari; tralaticium fuit. & Alexandrum, eundem divinitatis cultum sibi adseruisse scimus, rustica Macedonia sua non probante. Inter Romanos bonus ille & moderatus Princeps Augustus, flamines & sacerdotes in provinciis imo in domibus singulis habuit, ut deus. Caligula deorum statuis amputato capite, suum imponi jussit, ridicula impietate. idem templum suo numini, sacerdotes, & quæsitissimas hostias instituit. Nero Apollo haberi voluit: & illustrissimi civium interfecti hac præscriptione, *quod nunquã pro cælesti voce immolassent.* Jam Domitianus, *Deus dominusque noster*, palam audiebat. Quæ vanitas vel impietas si hodie in ullo regũ, Lipsi, quid diceres? Nec ad navigo propius hanc Scyllam, in quam non trahent aut

pellent

pellent me ulli ambitionum venti. Ἀκίνδυνον γὰρ ἐστι τῆς σιγῆς γέρας. Vnum tantū in totam hanc rem priscæ servitutis testimonium adferā, & quidem è familiari tuo scriptore: quod velim attendas. Tacitus de Domitiani ævo: *Legimus cum Aruleno Rustico Pætus Trasea. Herennio Senecioni Priscus Helvidius laudati essent, capitale fuisse. nec in ipsos modo auctores, sed in libros quoque eorum sævitum,* delegato triumviris ministerio, ut monumenta clarissimorum ingeniorum in comitio ac foro urerentur. Scilicet illo igne vocem populi Romani, & libertatem Senatus, & conscientiam generis humani aboleri arbitrabantur: expulsis insuper sapientiæ professoribus, * & omni bona arte in exilium acta, nequid usquam honestum occurreret. Dedimus profecto grande patientiæ documentum, & sicut vetus ætas vidit quid ultimum in libertate esset, ita nos quid in servitute: adempto per inquisitiones etiam loquendi audiendique commercio. Memoriam quoque ipsam cum voce perdidissemus, si tam in potestate nostra esset oblivisci, quam tacere.*

CAP. XXVI.

Postremo doctum non mira aut nova esse hæc Mala: hominibus gentibusq; omnibus

omnibus semper commun ia. & solatium in ea requisitum.

NEC adtexo plura de Comparatione. ad alterum Legionis meæ agmen venio, quod oppugnat Novitatem: sed breviter & contemptim. Spolia enim potius leget ex devicto jam hoste, quam ut conserta manu acriter cum eo pugnet. Revera autem quid hic homini novũ esse potest, nisi qui ipse novus novitius in humanis rebus? Crantor egregie & prudenter, qui versũ hunc semper habebat in ore:

Οἴμοι, τί δ' οἴμοι, θνητά τοι πεπόνθαμεν.

Circulantur enim quotidie hæ clades, & orbe quodam eunt per hunc orbem. Quid tristia hæc evenire ingemiscis? quid admirare?

Οὐκ ἐπὶ πᾶσι σ' ἐφύτευσ' ἀγαθοῖς
Ἀγάμεμνον Ἀτρεύς.
Δεῖ δέ σε χαίρειν καὶ λυπεῖσθαι
Θνητὸς γὰρ ἔφυς· κἂν μὴ σὺ θέλῃς,
Τῶν θεῶν οὕτω βουλομένων ἔσται

Illud potius mirum, si ex lex quisquã ab hac communi lege, nec onus ferat quod ferunt omnes. Solon amicum quendam Athenis graviter lugentem in arcem deduxit, & subjectas omnes in magna urbe ædes ostendit: Cogita, inquiens, quam multi luctus sub his

tectis

tectis olim fuerint, nunc versentur, postea futuri sint: ac mitte mortalium incōmoda tanquam propria deflere. Velim idem tibi fieri possit, Lipsi, in magno isto mundo sed quoniam re non potest; age, fiat paulisper cogitatione. Sisto te in alto illo, si vis, Olympo. despice mihi omnes urbes, provincias, regna: & cense totidem concepta te videre cladium humanarū. Amphitheatra hæc quædā sunt & velut Arenæ, in quibus cruenti illi Fortunæ ludi. Nec longe oculos mitte. Italium vides? nondum triginta anni sunt, cum à sævis asperisq; ab utroq; latere bellis, conquievit. Latam illam Germaniam? Validæ in ea scintillæ nuper, dissidii civilis; quæ iterum exardescunt, &, nisi fallor, in exitialem magis flammam. Britanniam? perpetua in ea bella cædesque & quod nunc paulisper in pace est, imperio debet peccati sexus. Galliam? vide, & miserere, etiam nunc per omnes ejus articulos gangræna serpit sanguinolenti belli. Nec aliter in toto orbe. Quæ cogita, Lipsi; & communione hac miseriarum, tuas leva. Atque ut triumphantibus à tergo destitui servus solet, qui in medio triumphi gaudio identidem interclamaret, Homo es: sic tibi monitor iste

ſemper adſiſtat, Eſſe hæc human. Vt enim labor cum pluribus communicatus levior fit: ſic item dolor.

C A P. XXVII.

Sermonis totius Concluſio & ad repetendum eum ruminandũq; brevis admonitio.

EXplicui copias meas omnes & ſermonem, Lipſi: & habes quæ pro Conſtantia dicenda mihi cenſui in Dolorem. Quæ utinam non grata tibi ſolum, ſed ſalubria: nec delectent, ſed magis juvent! Juvabunt autem, ſi non in aures ſolum, ſed in animum demittes: nec audita jacere & inareſcere ea patiere, ut ſemina ſparſa ſummo ſolo. Denique ſi repetes ſerio & ruminabere. quia ut ignis è ſilice non uno concuſſu elicitur: ſic in frigido iſto pectore, non primo admonitionum ictu accenditur latens & languens in nobis vis illa honeſt. Quæ ut vere aliquando in te ardeat nec verbis aut ſpecie ſed re & factis, ſupplex quæſo veneror que æternum & divinum illum ignem.

Cum dixiſſet, ſurrexit propere, &, eo Lipſi, inquit: Sol hic meridies prandii mihi index. tu ſequere. Ego alacer ac libens, inquam: quodque in myſteriis ſolet; jure nunc acclamem,

ἔφυγον κακόν, εὗρον ἄμεινον.

F I N I S.

Ad Deum pro Conſtantia preces. Fuſæ in gravi & diuturno meo morbo, anno ∞. IↃ. LXXIX. Ætatis meæ XXXII.

CVI mare, cui tellus famulatur, & ignea cœli
Sidera: quem metuunt mortalia ſæcla animantum:
Alme Deus ſine quo dias in luminis oras
Nil venit, et ſine quo nil exit luminis oras:
Adſpice me, quem languor habet, quem tabida vexat
Febris, et exiguā ſuadet ſperare ſalutem.
Annue ne pariter cum corpore mens bruteſcat,
Neu timefacta meum fugiat Conſtantia *pectus.*
Certa etenim vitæ finis mortalibus inſtat,
Et cuncti properamus eundem tangere portum:
Non curſus tamen omnibus unus: ô ille beatus,
Qui vitæ infidos ſcopulus & naufraga ſaxa
Feſtina potuit præteryexiſſe carina!
Quando voles mea Parca, ſequar. non hic terrenis
Impedior curis: nec me fucata veneno
Vellera; nec rutili ſplendor perſtrinxit ab auro.
Sola mihi doctæ arriſit pellacia Muſæ.
Hanc quoque ſperno libens, tu tantum die deorum,
Mundi mens æterna, & inenarrabile numen,
Suſcipe me, et letū meliori in ſede repone.

Græcarum ſententiarum Dictionum-
nnmque Interpreratio.

Præfatione ad Lectorem

ἀεροβατοῦσι. *Per aerem incedunt.*

L I B. I. C A P. I.

Γῆν πρὸ γῆς. *Terram terra commutare.* Pag. 2.

τὰ δ' ὑπέρτερα. *Supra infera reddet Iupiter altitonans.* 3

Ἐκ βελέων. *Extra tela. neqsis vulneri vulnus addat* 3

C. 2. λόγῳ βρόχῳ. *Ratione non laqueo* 4

C. 9. τὸ γὰρ οἰκεῖον. *Nan proprium infortuniũ premit quemq; pariter: at ſtatim doloris expers cor ob luctum alienum.* 29

Cap. 10. μὴ νοσοῦντί μοι. *Ægro ne ægritudinem addas. ſatis ſuperque cladibus premor.* 30

Ἰατρεῖον. *Officina medicĩ ô viri, Philoſ. ſchola eſt.* Eſt autẽ MuſoniiRufi. ib.

ἀναγκαίως ἔχει. *Imperat neceſsitas Amare patriam cuuctos* 32

C. 14. Πάντων ταμίας *Omnium reram diſpenſatores et adm niſtri in cœlo.* 45

ξυμφοραὶ θεήλατοι. *Clades à Deo invectæ* 46

C. 15 τί ἰσχυρότατον. *Quid fortiſsimũ* 48

ἀνάγκη. *Neceſsitas omnia enim vincit.* ib

Τὴν ἀνάγκην. *Ne deos quidem cogere poſſe neceſsitatem.* ibid.

C 16. μόνοις οὐ γίγνεται. *Vni deo nunquam*

quam senectus contra nec mors imminet: Sed alia miscet domitor ætas omnia: Sunt Sophoclis versus. 50

Ç. 17. τί δ' ἐστις. *Quid est aliquis? quid nullus umbræ somnium homo* 55

'ησύχω ποδί. *Modesto pede.* 56

ὀ γάρ τ' αἶψα. *Non etenim divûm mens vertitur æternorum.* Hom. vers. 57.

C. 19. τὰς ἐν ᾅδου τριακάδας. *Tricesimas quæ in orco.* quod adagiũ male vertit, male cæpit noster Desiderius. 64

κἰ σχροντρυπᾶν. *Miliũ terebrare.* 66

C. 20. τὸ ἐνδεχόμενον. 69

ὡς ἔστι τὸ πλεῖστον. *ut plurimũ.* 70

C. 21. περὶ θεῶν. *De diis hoc dic, esse.* 73

C. 22. θύοι μ' ἂν αὐτῷ &c. *Potius sacra illi fecerim quam percitus Irâ, ferire calcibus stimulos velim, Mortalis ipse cœlico pugnans deo.* 75

μὴ θεομαχεῖν. *cum deo non pugnare.* 77

ἄλγεα δ' ἐμπης &c. *Dolores autem in animo residere sinamus, licet tristes. non enim utilitas aliqua frigidi luctus* 78

θεῶν τροφὴν. *Deorum cibum.* ib

L I B. I I.

C. 3. ζεφυρίη πνείουσα. *Zephyri spirans aura alia quidem gignit, alia concoquit.* 86

CAP.

Locorum obscuriorum, quæ in contextu asterisco notantur Explicatio.

LIB. I.

Cap. 1. Eburonum urbem. *Leodium intellige* Pag. 1.

Cap. 2. Romanus Sapiens. *Seneca* 4

Commotiunculas. *Stoici hæc ita distingunt, ut primos contra aut præter rationē motus, adfectus appellent: eosdē crebros & inveteratos, morbos.* 6

C. 4. Melius Pertinacia. *Nam Attius apud Nonium Pervicaciam in virtute ponit, hanc in vitio. Seneca tamen & alii aliter.* 13

C. 5. Partē divini. *Quod rigide haud verum: sed tamen imago quædā reliqua dei.* 15

Cap. 6. Aristoteles. *Libello de Mundo quem Stobæus citat ut epistolam ad*

Alex

8. *cap, ult. Quin & T. Aquinas libellũ de Fato scripsit & inscripsit.* 66

C. 20. *Quicquid hic disputo, prudentum iudicii esto. Corrigam monitus, et erroris aliquis me convincet, nemo pertinaciæ* 68

Anus illas. *Parcas intelligo* 69

Cogat aut tollat. *Acute Augustinus.* Non enim voluntas cogi potest aut velit quod non vult: non enim vellemus si nollemus 70

Vidit non coegit. **προγινώσκει πάντα, ἀλλ' οὐ πάντα προορίζει.** Damascenus ibid

Necessario. *Necessitate sequela.* 71.

Cap. 21. Malluit tollere. *In libris De divinat.* 72

Eximius sapientum. *Epictetus in Enchirid* 74

C. 22. Velleius. *Velleius paterculus hæc lib. II. De Cæsare & Varo* 76

Patriam suam. *Thebas.* 78

L I B. I I.

C 3. Romanum illum *Hortensium, qui lugubria sumpsisse dicitur ob murenam* 85

C. 4 Non idoneum. *Augustini verba & sententia l. 1. De Ordine* 90

C. 5. Manum moveas. σὺν Ἀθηνᾷ καὶ χεῖρα κίνει 93

C. 6. Beneficia. *Restringe tamen, & illustra*

Cap.

nunc

Car-

JANI DOVSÆ Nordovicis, ad JUSTUM LIPSIUM *suum, Melos ex jambis meris, potiorem Lipsiani argumenti partem, summamque totius operis carptim & quasi saltuatim complectens.*

NOvum cui istud imputabimus
Melos?
Cui hoc Poëma musteum?
Tibine Lipsi? Ita hercle vero serio:
Tibi (inquio) tibi, ô decus
Meum, omniumque mentem habere quies Bonam,
Et esse Corculis datum est;
Sinistra rite queis mamilla subsilit,
Dei ferens Imaginem.
Cape istud ergo Iambicum Melos tibi,
Cape hoc Poema musteum:
Poema ductu & alite unius tuo
Satumque & editum simul:
Silentii esse quando longius reum
Pudet

Pudet pigetque me tibi.
Neque unquam id æquus ille Iuppiter
sinat,
Ut his Amoris ignibus
Ita antevortat ulla, segnitas mihi,
Fidem ore Lipseo ut datam
Reapse frustrer, absit à Fide mea
Modi illiusce vanitas.
Abesto, verba tertiata cui placent.
Referta falsimoniis.
Nec hocce Suada Lypsiana nos docet;
Pares cui haud Leporibus
Scientiisque; sed Fide esse mutua
Faventiaque nos decet.
Et ampla Laus sat ista: plura qui appetit,
Neque ille cor, neque os habet.
Tua introire Templa posse sat mihi,
Bonæque mentis Abdita
Nove reperta noscitare, te Duce:
Tuique cote roboris
Cor asperare, nec periculi ullius
Pavere magnitudinem.
O approbanda mentis obstinatio!
O experenda dogmata!
Vt hic suave, Langiano in atrio
Inambulare! ut, ô, simul
Tuo assidere ab ore pendulum juvat;
Tuo, illiusque quem facis
Loquentem! & hinc in hortulum sequi ordines
Ut è virente Pergula

Notare

Notare florum: & omne Stirpium genus
Hiante obire lumine;
Novoque rariore ab orbe Semina
Sagace nare persequi!
Odor beate, quicquid est Aromatum
Lepore provocans tuo.
Licetne in hisce flosculis & herbulis,
Remissionis indigo,
(Uti exsoluta mens aberret à malis
Parumper) acquiescere?
Licet: neque istud (annuente hero) modo,
Sed & replere fructibus
Sinum, manusque utrasque, & ungue carpere,
Et admovere naribus.
Quid? an lubido serta texere est tibi.
Corollulamque pactilem?
Rei hujus optio ecce plena fit tibi,
Tuo arbitratu ut eligas,
Thyma, an rosas, amaracumne mavelis.
Age ecce, quantus hic nitor?
Quis ordo? quam omnia apte in areas suas
Locata, tesseræ in modum?
Herine cultum, an elegantiam prius
Loci ipse miter, ambigo.
Stupere certe utrumq; cogor intuens;
Herilem at indolem magis,
Cui scatere tot facetiis datum.

Cui

Cui hanc præire Symbolam,
Et ægra corde sospitare jus fuit,
Medentibusque pharmacis
Beare. Quæ modo ecce promus imputat
Nova arte Lipsius tibi.
Ahena ut unde firmitudo pectoris
Paranda: & unde inertia
Sit ista, & ægra Sensuum imbecillitas,
Habere cognitum queas.
Duplex Boni omnis ergo seu Mali Caput;
Opinio atque mens Bona.
Poli illa Germen Ignenm,atq; Spiritu
Originem trahens suam.
Quid? ipse non Homullo an insitus Deus
Per istam imaginem sui?
Cupidinum, hancce quisquis audit, omnium
Necesse victor audiat.
At altera illa pars, Opinio puta
Imaginosa, corpori
(Sata unde) adhæret, impedita Sensibus,
Gravique fixa perpetim
Luto: cuiusque Pœnitentia it comes;
Vaga, ebriosa, futilis.
Homo miselle, pulvis, umbra, somnium,
Quousque fluctuebere,
Opinionis alegate vinculis?

Quo

Quousque Gaudium, Dolor.
Metus, Cupido pectus impetent tibi?
Jaces? & erigi cupis,
Supraque vulgus elevare verticem?
Idonea ecce Februa,
Quibus piatus ipsa nubila ac Notos
Supervolare possies:
Avesque, quæ cor intus exedunt tibi,
Necare & ire perditum.
Quiesne cordi, & otium domi tibi,
Procul tumultu ab hostico,
Ubi Actuosus ipso in otio cluas?
(O unica occupatio!)
Ad Hortulum huncce Langii anne Lipsii,
Gradum capesse, si sapis.
Opusne vallo & arce, vel Cetra tibi,
Cavere queis Spei ac Metus,
Cupidinumque sustinere vim queas?
Statu in graduque fac tuo
Morere, Mensque vortat ad Deum tua,
Originem inquio sui.
Quousque Carnis Imbecilitas tibi
Molesta; & umbra inanium
Trahere, prima quæ imperita Plebs putat?
Ducem ecce Lipsium tibi;
Eum sequaris. At cui, inquies, bono?
Mane: in tumultu ut otium
Agas; & unus, inter arma Publica,
Metu solutus ambules.

Quid

Quid eſt, quod hic querare? Fata te
trahunt,
Deique Providentia?
Sequare. Cur enim irritum ſtruas pedem
Hero rebellis, ac tibi?
Quid abnuis, miſelle? cede tempori
Deoque. rebus omnibus
Viciſſitudo debita. Hæc mori vides
Repente, at illa oririer.
Neceſſitati ut obſequare, te monent
Tot Urbium Cadavera,
Ferire viſa vertice ante quæ ſuo
Poli utriuſque cardinem.
Ubi illa jam, imperare ſueta Regibus,
Superba Septimontium?
Ubi Mycenæ? ubi inclyta Urbs Agenoris,
Corinthus, Argos, Ilium?
Minuta, magna; ſumma, & ima reſpice;
Perenne ſub Polo nihil.

EPI-

EPIGRAMMA IN CONSTANTIAM JUSTI LIPSI.

Prodit iam in dias Constantia luminis oras,
Et nota hæc Lipsi munere fit Batavis,
Narrantus nobis, quantum Prudentia, quantum
Possit in humanis pectoribus Ratio.
Cedite Romani Sapiente, cedite Graji:
Anne aliquid majus Sol videt hoc opere?

Ianus Douza Filius.

Εἰς τὸ σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου Ιουστου του Λιψιου, περὶ ἀσταθείας ἤτοι καρτερίας βιβλίον.

Λιψϊάδου σελίδας στολιῶ φθόνος ὄμματι πήξας
Οὐκ ἄγαμαι λογίους, εἶπεν, ἄτερ σοφίης.
Ἀλλὰ τόδ' ὀπλεύων γλαφυρόν τε σοφόν τε πόνημα

Καρ-

Καρτερικῆς κατέχον τέθμια σωφροσύνης:
Κρεῖσσον ἐμῶν, λέξας, πέλεται τόδε τεῦχος ὀδόντων
Δήξει ἐπεσβολίης τηκόμενος κραδίην.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἐλλογίμων φιλέω τρεῖς ἀστέρας, οὕνεκα πάντων
Εἰσὶν παντοδαπῇ κρείσσονες ἰδμοσύνῃ
Σεῖο πόνους φιλέω Κυΐακιε, εἰμὶ δὲ λίαν
Καὶ φιλοσκαλιγερὸς, καὶ φιλολιψιάδης.
Ἀλλὰ σοφαῖς πραπίδεσσι σέλας σέο τόσσον ἀέξον
Λίψιε, οὐκ ἀστὴρ, ἀλλά μοι ἄστρον ἔῃς.

B. Vulcanii

FINIS.